

# **Seuraavaksi suhdannetalkoisiin**

Talouden taantuman diskurssit ja retoriikka Helsingin Sanomien ja  
Kauppalehden pääkirjoituksissa vuosina 2007–2008

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma  
Roslund Riku Tapio  
Toukokuu 2012  
TAMPEREEN YLIOPISTO

## TIIVISTELMÄ

### TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

ROSLUND, RIKU TAPIO: Seuraavaksi suhdannetalkoisiin: Talouden taantuman diskurssit ja retoriikka Helsingin Sanomien ja Kauppalehden pääkirjoituksissa vuosina 2007–2008.

Pro gradu -tutkielma, 89 sivua + 2 liitesivua  
Tiedotusoppi

Toukokuu 2012

Etsin pro gradu -tutkielmassani diskurssit, joissa Helsingin Sanomien ja Kauppalehden pääkirjoituksissa puhuttiin globaalin talouskriisin Suomea koskevista vaikutuksista ja ratkaisukeinoista. Lisäksi selvitin, millaista vakuuttavaa retoriikkaa diskurssissa käytettiin. Analysoin aineistoani retorilla diskurssianalyysillä. Lähtökohtana oli teoria sosiaalisesta konstruktionismista. Aineistoni koostui lähes 30 pääkirjoituksesta puolentoista vuoden ajalta.

Lehdistä hahmottui viisi samanlaista diskurssia. Taantuman vaikutuksia käsiteltiin optimistisesti, mutta myös pelko ja epävarmuus näkyivät. Optimismi oli valloilla vielä silloin, kun monien muiden maiden tilanne oli kaoottinen. Taantuman laajuus yllätti aineiston perusteella molemmat lehdet. Diskurssit olivat suunnilleen yhtä näkyviä ja niitä käytettiin myös rinnakkain. Taantuman ratkaisuja puitiin valtio-, yritys- ja yksilökeskeisessä diskurssissa. Vahvan ja aktiivisesti elvyttävän valtion diskurssi sai selkeästi eniten tilaa. Yksittäiset ihmiset nähtiin talouskriisin statisteina, joiden katsottiin auttavan parhaiten kuluttamalla mahdollisimman paljon. Yrityksiä puolestaan kuvailtiin syyttään pulaan joutuneiksi Suomen talouden pelastajiksi, joita valtion piti tukea.

Lukijoita pyrittiin vakuuttamaan monilla retorilla keinoilla. Yleisimmin tekstissä hyödynnettiin asiantuntijapuhetta. Talouseliitin mielipiteisiin yhdyttiin ja niitä siteerattiin kriittikittömästi. Paljon käytettiin myös tosiasiapuhetta, jossa talouden käänteet esitetään tapahtuvan ihmisistä riippumatta. Yleisesti hyväksytyihin totuuksiin vedottiin 1990-laman kokemusten muistelussa. Ihmisten tunteisiin yritettiin vaikuttaa kasvattamalla me-henkeä ja syyttämällä ulkomaalaisia.

Aihetta voisi tutkia lisää. Yksi vaihtoehto olisi verrata Suomeen, miten ja kuinka varhain muissa Euroopan maissa arvioitiin taantuman vaikutuksia ja keinoja kriisin torjumiseksi. Lisäksi voisi katsoa, hyväksyivätkö suomalaiset poliitikkojen ja talouseliitin arviot sekä päätösten perustelut. Tämän saisi selville vertailemalla lehtien toimituksellista aineistoa mielipidekirjoituksiin ja nettikeskusteluihin.

Avainsanat: Talouskriisi, finanssikriisi, talousjournalismi, pääkirjoitus, konstruktionismi, retorinen diskurssianalyysi, retoriset vakuuttamiskeinot.

# SISÄLTÄÄ

<b>1 JOHDANTO</b>	1
1.1 Alkusanat	1
1.2 Tutkimuksen rakenne ja kulku	2
1.3 Tutkimuksen ongelma ja tarkoitus	6
1.4 Aiempi tutkimus	6
<b>2 TALOUSKESKUSTELUN LÄHTÖKOHTIA</b>	10
2.1 Taantuman taustat	11
2.2 Mitä 1990-luvun lamasta opittiin?	12
2.3 Suomen talousilmapiiri 2000-luvulla	14
2.4. Talouspolitiikan suunta 2010-luvulla	15
<b>3 TALOUSJOURNALISMI SUOMESSA</b>	16
3.1 Lapsenkengistä nykypäivään	17
3.2 Talousjournalismin kritiikkiä	18
3.3 Pääkirjoituksen rakenne ja mahdollisuudet	20
3.4 Tutkimuskohteena Helsingin Sanomat	21
3.5 Tutkimuskohteena Kauppalehti	23
<b>4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄ JA TEORIAA</b>	24
4.1 Sosiaalinen konstruktionismi	24
4.2 Retorinen diskurssianalyysi	27
4.3 Retoristen vakuuttamiskeinojen hahmottelua	29
<b>5 TAANTUMAKIRJOITTELUN DISKURSSIT JA VAKUUTTAVUUS</b>	32
5.1. Vaikutusten diskurssit	34
5.1.1 Pelon ja epävarmuuden aika	34
5.1.2 Optimismin aika	45
5.1.3 Yhteenveto	51
5.2 Ratkaisujen diskurssit	56
5.2.1 Aktiivinen valtio	56
5.2.2 Kuluttava kansalainen	63
5.2.3 Avuton yritys	67
5.2.4 Yhteenveto	73
<b>6 POHDINTA JA KRITIIKKI</b>	78
<b>LÄHTEET</b>	84
<b>LIITTEET</b>	

# 1 JOHDANTO

”Maailmantaloudessa on nyt todella huolestuttavat ajat.” Näillä sanoilla valtiovarainministeri Jyrki Katainen kirjoitti globaalista talouden taantumasta nettisivuillaan joulukuussa 2008. Valtiovarainministeriö oli jättänyt poikkeuksellisesti arvioimatta Suomen bruttokansantuotteen kehitystä vuoden viimeisessä suhdannekatsauksessaan, koska epävarmuustekijöitä oli liikaa. Kansantalousosasto arvioi vain Suomen talouden supistumisen jatkuvan.

## 1.1 Alkusanat

Olen aina seurannut talousuutisia. Raha pyörittää maailmaa, ja haluan tietää, miten maailma toimii. Toiseksi talouspoliittiset päätökset vaikuttavat elämäämme. Globaalin taluskriisin paisuessa seurasin talousmediaa tavallista tarkemmin. Halusin tietää, millaista keskustelua ja analyysia lehdissä käytiin. Miten taantumän käänteisiin reagoitiin? Mitkä toimittajien näkemykset olivat kriisin taltuttamiseksi? Näistä mietteistä jalostui pro graduni aihe. Tutkielmani kohteeksi valitsin Helsingin Sanomien ja Kauppalehden pääkirjoitukset, koska pidän näitä kahta lehteä Suomen tärkeimpinä talousmedioina.

Taantuma kärjistyi vuonna 2008. Kriisin juuret veivät Yhdysvaltain asuntomarkkinoille. Pankit myönsivät holtittomasti niin sanottuja subprime-asuntoluottoja. Asuntojen hinnat nousivat, kunnes asuntokupla lopulta puhkesi. Valtameren takaiset ongelmat levisivät myöhemmin Eurooppaan. Harva osasi ennustaa, kuinka raadollisin seurauksin. Tilanteen vakavuus oli Yhdysvalloissa selvillä jo kesällä 2007, mutta kesti noin vuoden, ennen kuin taluskriisi rantautui myös Suomeen. Tilanteen vakavuus yllätti monet, vaikka merkit maailmalla olivat pitkään ilmassa. Kun joidenkin maailman suurimpien talouksien perustukset huojuivat, Suomessa julkinen keskustelu oli pitkään rauhoittelevaa.

Luin suomalaisten lisäksi muutamia ulkomaisia talouslehtiä. Syksyllä 2008 kriisin vaikutuksia Suomeen kommentoitiin varovasti ja vähätellen. Tieto oli melko yksipuolista ja yhdenmukaista. Toimittajat pääosin toistelivat muutamien johtavien poliitikkojen ja ekonomistien mielipiteitä. Tunnelma oli odottava, ja taantuman riskejä vähäteltiin enemmän kuin niistä varoiteltiin. Vaikka taantuma horjutti tai kaatoi Yhdysvaltain suurimpia pankkeja, kotimaisissa lehdissä oli harvakseltaan toimittajien näkemyksiä tai laajoja taustoittavia artikkeleita.

Myös monien pääkirjoitusten anti jäi epämääräiseksi. Johtoajatus hukkui usein kielikuvien viidakkoon. Suomen tilannetta arvioitiin turhan optimistisesti, koska oli selvää, että taluskriisi laajenee globaaliksi. Yhdysvallat on maailman suurin talous, joten sen ongelmat näkyvät väistämättä maailmantaloudessa ja myös kaukaisessa pohjolassa. Kun taantumaan alettiin viimein etsiä ratkaisuja, ne tähtäsivät lyhyen aikavälin tavoitteiden saavuttamiseen. Suomen talouskasvu piti saada nopeasti vähintään entisille urille ja yksilöiden kulutusta kiihdytettyä.

Monimutkaisten globaalien talouden käänneiden ennustaminen on vaikeaa ja taluskriisistä puhuminen tasapainoilua. Toimittajia saatetaan yhtäältä syyttää kriisin vaarojen peittelystä ja toisaalta niiden lietsomisesta. Jos negatiivisia juttuja tehdään liikaa, ihmiset voivat pelästyä. Toisaalta niukka kirjoittaminen voi vaikuttaa pimittämiseltä ja totuuden peittelyltä. Ehkä toimittajat eivät uskaltaneet spekuloida arvaamattomalla tilanteella, jonka kehityksestä ei ollut saatavilla tarpeeksi tietoa. Lukemani perusteella valtaosa mediasta pelasi varman päälle. Kerrottiin vain faktat, vaikka asioita olisi pitänyt tukia pintaa syvemmillä.

## **1.2 Tutkimuksen rakenne ja kulku**

Kerron seuraavaksi tutkimukseni aiheesta ja sen tarkoituksesta. Esittelen rakenteen, tutkimusongelman, päätutkimuskysymykset, keskeiset käsitteet ja teoreettis-metodologisen viitekehyksen. Kirjoitan aineistostani ja sen valintape-

rusteista. Lopuksi käyn läpi aiheesta tehdyn aiemman tutkimuksen. Tutkimukseni jakautuu kuuteen osaan: Johdannon jälkeen puhun tutkimastani aineistosta, esittelen käyttämiäni tutkimusmenetelmiä ja teoriaa. Sen jälkeen analysoin aineistoani ja laadin havainnoistani yhteenvetoja. Lopuksi pohdin saamiani tuloksia ja niistä heränneitä ajatuksia.

Tutkimukseni on **retorinen diskurssianalyysi Helsingin Sanomien ja Kauppalehden talouden taantumaa kommentoivista pääkirjoituksista**. Tutkimukseni teoreettis-metodologinen viitekehys rakentuu *retorisestä diskurssianalyysistä*, joka nojaa *sosiaalisen konstruktionismin* käsitteeseen. Tutkimukseni on laadullinen. **Tarkoitukseni on selvittää, millaisin diskurssein pääkirjoituksissa käsitellään taantumien vaikutuksia ja ratkaisukeinoja Suomen osalta ja millaista vakuuttavaa retoriikkaa diskursseissa käytetään.** Ongelman selvittämiseksi esitän aineistolleni kysymyksiä.

**Päätutkimuskysymykseni** ovat seuraavat:

- 1) *Milloin ja millaisina talouskriisin vaikutukset Suomeen arvioitiin ja miten niitä vakuutettiin retorisesti?*
- 2) *Millaisia ratkaisuja taantumien nujertamiseksi esitettiin ja miten niitä vakuutettiin retorisesti?*

Aineistoni koostuu Helsingin Sanomien ja Kauppalehden pääkirjoituksista, joten vertailu rakentuu ainakin liike-elämän ja palkansaajan sekä politiikan näkökulman eroille. Ensimmäinen on Suomen ainoa valtakunnallinen päivälehti, jälkimmäinen maan merkittävin talousjulkaisu. Keräsin aineistoni heinäkuusta 2007 seuraavan vuoden loppuun saakka. Tutkimusjaksoni alussa talouskriisi teki jo tuhojaan Yhdysvalloissa, ja loppuvuodesta 2008 myös Suomi oli taantumassa. Lehtien pääkirjoitussivun materiaalista kelpuutin mukaan vain ”viralliset” pääkirjoitukset, en esimerkiksi kuvallaan ja nimellään kirjoittavien toimittajien artikkeleita. Lähempään tarkasteluun valitsin kirjoitukset, joissa esiintyi vähintään yksi seuraavista sanoista jossakin taivutusmuodossa: taantuma, lama, talouskriisi,

finanssikriisi, työttömyys, BKT, irtisanominen, konkurssi. Osumia tuli 360, joista suoraan tutkimukseeni liittyi 99 pääkirjoitusta.

Aikomukseni oli ensin jaotella aineistoa sisällön erittelyn avulla. Se on kvantitatiivista dokumenttien analyysiä, jolla kuvataan määrällisesti esimerkiksi jonkin tekstin sisältöä (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 107–108). Suunnittelin saavani yleiskuvan aineistosta ennen tarkkaa analyysiä. Ajatuksenani oli vertailla pääkirjoitusten julkaisuajankohtaa, sävyä, aiheita ja näkökulmia. Halusin näin saada vastauksen siihen, oliko media valppaana. Kertoiko se taantuman vaikutuksista Suomeen ajoissa? Tällainen analyysi oli kuitenkin jo tehty Esa Reunasen ja Anna Simolan globaalia talouskriisiä Suomen näkökulmasta käsittelevässä teoksessa (aiheesta lisää alaluvussa 1.4 ja luvussa 6).

Keskityin siis laadulliseen analyysiin. Valitsin mukaan vain Suomea koskevia pääkirjoituksia. Rajaus pudotti artikkelien määrän 73:een. Kauppalehden osuus oli 54, mikä selittynee sillä, että Kauppalehti on talouteen ja yrityksiin keskittyvä julkaisu. Aineistoni oli liian suuri. Sopivasta laadullisen analyysin tekstien määrästä ei ole tarkkoja suosituksia, mutta seminaaritapaamisten ja moniin tutkielmiin tutustumisen jälkeen katsoin järkeväksi, että noin 30 pääkirjoitusta on maksimimäärä pro gradun laajuudelle. Aloin käydä kirjoituksia läpi systemaattisesti ja yhä uudelleen. Löysin pikkuhiljaa teksteistä muutamia selkeitä suuria teemoja, joita pidettiin koko ajan tapetilla.

Esiin nousi toistuvasti optimistinen puhe suomalaisten yritysten vakavaraisuudesta ja julkisen talouden hyvästä tilasta. Toisaalta varoiteltiin 1990-luvun laman virheistä ja Suomen sopeutujan asemasta maailmanmarkkinoilla. Lehdet rumuttivat myös veroelvytyksen ja uusien infrastruktuuriprojektien välttämättömyyttä. Yrityksille vaadittiin valtiolta avustuksia siinä vaiheessa, kun Suomen vienti näytti supistuvan huomattavasti ja yritysten tilaukset romahtivat. Lopulliseen aineistooni mahtuivat pääkirjoitukset, joissa käsiteltiin näitä merkittävimmiksi arvoitettuja teemoja. Teksteissä arvioitiin Suomen tilannetta tai tarjottiin ratkaisuja

taantumien selättämiseksi. Otos myös edusti kattavasti tarkastelemani ajanjakson eri kuukausia. Artikkelien määrä putosi 28:aan, joista 16 oli Kauppalehdestä.

Määrittelen seuraavaksi lyhyesti tutkimukseni keskeiset käsitteet.

**Argumentointi:** Lähtökohtana ajatus yleisön hyväksymän ajatuksen siirtämisestä väitteeseen (Perelman 1996, 28). Väite jonkin asian puolesta tai sitä vastaan. Jos argumentti pohjautuu niin sanottuun yleiseen totuuteen, itse argumentin sisältö voi olla toissijainen.

**Diskurssi:** Sisältää ajatuksen toiminnasta. Sillä tarkoitetaan sekä ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa merkityksiä tuotetaan, että tämän tapahtuman lopputulosta (Lehtonen 1996, 68–69). Työssäni diskurssit näyttäytyvät nimenomaan puhe- ja ajatustapoina.

**Konstruktivismi:** Sosiaalisen konstruktivisuuden käsitteen mukaan kielen käyttö muovaa, rakentaa ja ylläpitää käsitystämme todellisuudesta. Merkitykset tuotetaan aina kielenkäytössä (Lehtonen 1996, 67). Pääkirjoitukset ovat yhteiskunnallista julkista keskustelua ja vaikuttavat lukijoiden ajatuksiin.

**Pääkirjoitus:** Pääkirjoitukset ovat tulkintoja todellisuudesta ja osa sosiaalista todellisuutta. Pääkirjoitus kertoo lehden mielipiteen yhteiskunnallisesti tärkeästä asiasta (Heikkinen 1999, 12). Pääkirjoitus ei ole varsinaisesti teoreettinen käsite, mutta sen tehtävää ja mahdollisuuksia on syytä avata.

**Retoriikka:** Tietyn yleisön vakuuttamista jonkin argumentin pätevyydestä ja pyrkimystä saada yleisö sitoutumaan siihen (Billig 1987, 93). Tutkin työssäni niitä retorisia keinoja, joilla pääkirjoituksissa pyritään vakuuttamaan lukijoita.

**Taantuma:** Tilanne, jossa valtion bruttokansantuote on laskenut kahtena peräkkäisenä vuosineljänneksenä. Puoli vuotta ilman talouskasvua tarkoittaa taantumaa. Lamasta puhutaan, kun taantuma kestää yhtäjaksoisesti vähintään kolme vuotta. Talouskriisi jakautuu eri sektoreihin. Esimerkiksi finanssi- ja reaalityaloudesta puhutaan yleensä erikseen. Globaali talouskriisi alkoi rahoitusmarkkinoiden kestättömyydestä ja syveni reaalityalouden lamaksi. Puhun kuitenkin selvyuden vuoksi tässä tutkielmassa taantumasta tai talouskriisistä kaiken kattavasti.



## 1.3 Tutkimuksen tarkoitus

Yritän selvittää puhettavat, jotka määrittävät talouskeskustelua Suomen kahdessa merkittävässä sanomalehdessä. Tutkimuksen tavoitteena on antaa kuva siitä, miten lehdet purkivat taluskriisin lukijoille. Tarkoitus on pohtia laajemmin suomalaista talousjournalismin toimintatapoja, laatua ja uskottavuutta saatujen tuloksien pohjalta. Lisäksi arvioin havaintojani suhteessa talousjournalismin kritiikkiin. Taloustoimittajia on arvosteltu laajasti siitä, että he tukeutuvat jutuisaan johtaviin päättäjiin ja talouseliittiin. Kun asiat kerrotaan toistuvasti tietystä näkökulmasta, pidetään yllä konsensusta, eikä monimuotoista keskustelua synny. Näin on sanottu käyneen viimeksi 1990-luvun laman aikana (kts. tarkemmin luku 3.2.)

Pyrin löytämään vastauksia siihen, analysoivatko Helsingin Sanomat ja Kauppalehti taluskriisiä valppaasti ja rohkeasti, vai myötältiinkö päättäjiä. Pääkirjoituksia tutkin siksi, koska niissä lehden oma ääni pitäisi parhaiten kuulua.

Lisäksi haluan selvittää, avattiinko taluskriisin taustoja lukijoille. Kerrottiinko kirjoituksissa tapahtumista, vai yritettiinkö kriisin syitä analysoida riittävästi.

## 1.4 Aiempi tutkimus

Pääkirjoituksien merkitystä julkisessa keskustelussa on tutkittu jonkin verran (Tampereella esimerkiksi Sirpa Seppi ja Sari Vähäsarja pro gradu -työssään). Lamaa ja taantumaa on tutkittu valtavasti Suomessa ja ulkomailla, mutta paljolti taloustieteellisistä lähtökohdista. Valitsin pro gradun aiheeni alkuvuodesta 2009. Tuolloin kävi ilmi, että Aalto-yliopiston tutkija Heidi Hirsto oli selvittänyt viikon lehtien avulla, miten Hesari ja Kauppalehti käsitelivät taluskriisin kärjistymistä sivuillaan. Hirsto paikansi lehdistä kolme diskurssia, joiden avulla kriisiä jäsennetään: katastrofidiskurssin, strategisen pelin diskurssin ja nationalistisen moralismin diskurssin (Journalismikritiikin vuosikirja 2009, 51–52).

Syksyllä 2008 kuulin, että Esa Reunanen ja Anna Simola Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksiköstä selvittävät journalismin roolia taloutta koskevan luottamuksen ja talouspolitiikan legitimaation rakentumisessa talouskriisissä. Keväällä 2010 julkaistussa tutkimuksessa perattiin taantumauutisoinnin vaiheita ja vertailtiin Helsingin Sanomien ja Kauppalehden kirjoittelua arvostetun brittiläisen talouslehden Financial Timesin juttuihin. Tuhatkunta juttua kerättiin vuosilta 2007–2009 (Reunanen ja Simola 2010, 13–15). Taantumakirjoittelun vaiheet ovat kiinnostavia, koska ajatuksenani oli aluksi selvittää, kuinka paljon talouskriisistä kirjoitettiin eri kuukausina vakaasta ajasta kriisin kärjistymiseen. Reunanen ja Simolan analyysissä ovat mukana erilaiset juttutyypit, mutta en näe tätä ongelmallisena, koska uutisjutut määrittelevät paljolti pääkirjoitusten teemoja.

Tutkimuksesta selviää, että Helsingin Sanomissa ja Kauppalehdissä edettiin Suomen näkökulmasta rauhallisin mielin kohti taantumaa. Talouskriisiä koskeva kirjoittelu oli hyvin vähäistä heinäkuussa 2008, vaikka Suomen BKT oli kääntynyt laskuun. Elokuussa käyrä pomppasi äkkijyrkkään nousuun ja oli kiivaimmillaan lokakuussa, kun paniikki valtasi markkinat Yhdysvalloissa. Kun lehtien kuukausittainen taantumaa käsittelevien juttujen määrä pyöri vielä heinäkuussa sadan tuntumassa, lokakuussa juttujen määrä moninkertaistui. Kirjoittelu oli kaksijakoista: kansainvälistä tilannetta kuvattiin yhä synkemmin adjektiivein kesän vaihtuessa syksyksi, mutta Suomen asemaa kommentoitiin rauhoittelevasti.

Vasta kriisin kärjistyminen epätoivoksi Yhdysvalloissa sai lehdet kunnolla pohtimaan Suomen tilannetta. Kriisi kuvattiin dramaattisena, ja sen taustoja pyritään avaamaan. Kriisin uskottiin heijastuvan Suomeen, mutta maan selviävän myllerryksestä melko vähällä. Ratkaisukeinoja alettiin todella pohtia vasta kriisin pahennuttua. Helsingin Sanomissa keskustelu alkoi syyskuun lopussa ja Kauppalehdessä vasta marraskuussa. Joulukuussa Suomi oli taantumassa, ja valtiovarainministeri Katainen tunnusti ”sumun olevan synkempi” kuin 1990-luvun laman aikaan. Vielä silloin lehdet lohduttautuivat sillä, että Suomessa talous

jatkoj pientä kasvua, toisin kuin muu euroalue. Väite oli kuitenkin väärä (Tilastokeskus 2009).

Reunanen ja Simola tiivistävät yhteenvedossaan, että lehtien painopiste oli pitkään Yhdysvalloissa. Kirjoittelua leimasi yhtäältä katkos kansainvälisen ja kotimaan talouden välillä ja toisaalta katkos finanssitalouden ja reaalitalouden välillä. Lehdet olettivat lukijoiden hahmottavan kotimaan- ja maailmantalouden tapahtumien yhteydet. Rahoitusmarkkinoiden ongelmien vaikutuksia Suomeen ei avattu. Vielä vuoden 2007 puolivälissä kirjoitettiin USA:n ongelmien yhteyksistä rahoitusmarkkinoilla ja kiiteltiin euroalueen vahvaa virettä, eikä yhtälössä nähty ristiriitaa. Lehdet huomioivat yhä enemmän loppuvuonna Euroopan ongelmia, mutta niiden synnyttämiä riskejä kotimaan vientimarkkinoille ei noteerattu yksittäisiä kirjoituksia lukuun ottamatta. (Emt. 43–60.)

Tutkimuksessa käsitellään myös sanomalehtien tulkintoja talouskriisin syistä ja syyllisistä, hahmotetaan kriisiä talousjärjestelmän kannalta ja pohditaan, miten lehtien tapa kuvailla kriisiä ja sen taustoja palvelee niiden yleisöjä (Emt., 15). Nämä teemat sivuavat omaa tutkimusaiheittani. Kriisi tiivistetään neljään tulkintamalliin tarkastelemalla lehtien retoriikkaa ja metaforia. Tulkintamalleja ovat amerikkalaisen finanssialan ahneus, talousjärjestelmän toimintahäiriö, valvonnan ja sääntelyn puute ja kuluttajien holtittomuus (Emt., 101). Lehdet hahmottivat talouskriisin lähes samalla tavalla. Tätä selittää todennäköisesti se, että ne nojasivat teksteissään kansainvälisten talousasiantuntijoiden valtavirtaan. Kirjoittelua hallitsi lyhytjänteisyys, jonka vuoksi kokonaiskuvan hahmottaminen saattoi olla vaikeaa taloutta vähän seuraaville lukijoille. (Emt., 119–121.) Teksteissä käytettiin paljon passiivi-ilmaisua, jolloin talouden tapahtumat näyttivät tapahtuvan itsestään (Emt., 104–105).

Tutkimuksessa haastateltiin lisäksi päättäjiä ja asiantuntijoita, jotka ottivat kantaa kriisin vaatimiin toimenpiteisiin. Aineistosta erottui neljä teemaa: veroelvytys valtion velalla, yritysten, viennin ja työllisyyden tukeminen, kansainvälinen

yhteistyö ja valvonnan, sääntelyn sekä moraalin lisääminen. Ongelmat kuvattiin lähes poikkeuksetta ulkoapäin tulleiksi. Lehdet suhtautuivat kritiikittömästi päättäjien perusteluihin, minkä tutkijat uskoivat johtuneen siitä, etteivät lehdet etsineet juttuihinsa hallituksen linjasta poikkeavia lähteitä. Joidenkin tutkimuslaitosten ja etujärjestöjen ekonomistit myönsivät, että valtaviiran mukaisesti kommentointi toimittajille oli helpompaa kuin erilaisten näkökulmien aktiivinen esiintuominen. Syyttävä sormi osoitti kuitenkin mediaan: talousjournalismissa pitäisi keskustella nykyistä analyttisemmin talousrakenteista ja talouspolitiikan vaihtoehdoista. (Emt., 164–186.)

Juttujen lähteet jakautuivat jotakuinkin odotusteni mukaisesti. Ylivoimaisesti eniten palstamillejä saivat pankkien ja finanssialan edustajat, liikeyritykset, elinkeinoelämän järjestöt, ekonomistit, analyytikot ja niin edelleen. Poliitikot, tutkimuslaitokset ja media jäivät kauas taakse. Kun vertailtiin kriisin ratkaisuja pohtivia puhujia, elinkeinoelämän rooli korostui, kun muiden ryhmien osuus pysyi ennallaan tai väheni. (Emt., 131–132.) Moni haastateltu pitää median roolia kansallisessa talouspolitiikassa melko vähäisenä, koska Suomen päättäjät joutuvat mukautumaan kansainvälisiin talouspoliittisiin linjauksiin. Julkiselle keskustelulle ei ollut taantumassa aikaa. Asioita voidaan nopeuttaa tai tuoda niitä näkyvästi esiin julkisen paineen vuoksi, mutta varsinaiseen päätöksentekoon se ei juuri vaikuta. Julkisuuden rooliksi jää haastateltujen mielestä talouspoliittisten päätösten informointi, kuluttajien luottamuksen parantaminen ja poliitikkojen päätöksien arviointi. (Emt., 153–159.) Tosin tärkeät päätökset nuijitaan julkisista reaktioista huolimatta, ja tärkeämpää on se, mikä on kulloinkin talouspolitiikan valtavirta EU-maissa (emt., 184).

Monet Reunasan ja Simolan havainnot olivat samankaltaisia kuin ennakkoletukseni talousuutisoinnista. Lehdet heräsivät taantumaan Suomen kannalta liian myöhää. Ne toistelivat paljon toistensa sanomisia, jolloin keskustelu näyttäytyi melko yksipuolisena. Tutkimus ei syö oman aiheeni kiinnostavuutta. Aineistoni on rajatumpi ja tutkimuskysymykseni sekä käyttämäni menetelmät erilaisia. Olen

kiinnostunut vain Suomea koskevista arvioista globaalin näkökulman sijaan. Reunanen ja Simola keskittyivät kuvaamaan sitä, milloin ja miten talousjournalismi kertoi taantuman vaikutuksista Suomeen ja millaisia talousjournalismin ongelmia uutisointi paljasti. Heidän tarkoituksenaan oli luoda läpiluotaava kokonaiskatsaus aiheesta ja liittää se talouden kenttään yleisemmin. Itse olen kiinnostunut etunenässä pääkirjoitusten vakuuttavasta retoriikasta ja arvioivista sekä ratkaisuhakuisista diskursseista.

## **2 TALOUSKESKUSTELUN LÄHTÖKOHTIA**

Talouspolitiikan keskeinen tavoite on talouden jatkuva kasvu. Tämä on ollut toistaiseksi mahdotonta. Markkinoilla on ollut tapana ylikuumentua jossakin vaiheessa. Tapahtumat noudattavat yleensä samanlaista kaavaa. Ensin sijoitetaan tuotannosta ja kulutuksesta koostuvaan reaalityönteeseen. Talous ja yritysten arvo kasvavat nopeasti, mikä tekee arvopapereilla spekuloinnin kannattavaksi. Ahneet rahoituslaitokset antavat auliisti lainaa, ja velkarahan määrä kasvaa. Kehitys johtaa entistä riskialttiimpiin investointeihin. Markkinoille ilmestyy massoittain riskisijoittajia, jotka tekevät voittoa laajenevilla rahoitusmarkkinoilla.

Lopulta laajeneminen pysähtyy ja vaikeudet alkavat. Hintojen nousu taittuu, ja sijoittajat joutuvat myymään arvopapereitaan selvittääkseen lainoistaan. Pakkomyyntit laskevat arvopapereiden hintoja, ja velan suhde kasvaa. Uusia lainoja tarjotaan aiempaa vähemmän, ja rahoitusmarkkinoiden maksuvalmius supistuu. Pian investointeja reaalityönteeseen tehdään murto-osa velkakuplan huippuun verrattuna, ja talouden kasvu hidastuu. Syntyy taantuma, jota usein seuraa hintojen lasku. Kun rahan arvo laskee tai nousee, velkojen maksu vaikeutuu, jolloin aiemmin kestäväälle pohjalle tehdyt sijoitukset muuttuvat tappiollisiksi. (kts. mm. Kiander & Lönnqvist 2002.)

## 2.1 Taantuman taustat

Talounobelisti Paul Krugmanin mukaan toistamme aina vanhat virheet. Hän pelkää, että ihmiskunnan talouden kehitystä estää väistämätön lyhytnäköisyys. Yritämme hahmottaa monimutkaista maailmaan katsomalla yhteen suuntaan tai ajatteleamalla vain tietyllä tavalla. Samalla emme näe vastausta, joka on silmiemme edessä. (Krugman 1995, 88.) Yhdysvalloista alkanut globaali talouskriisi on vain yksi uusi luku ihmiskunnan lamojen historiassa. Syöksykierre ei alkanut hetkessä. Maa eli vuosia yli varojensa. Krugman ennusti 2009, että luottolaman pahentuminen, kehittyvien markkinoiden yllättävä kriisi ja kuluttajien luottamuksen voimakas heikentyminen viittaavat jyrkimpään taantumaa maailmassa sitten 1980-luvun alun (2009, 189).

Perusta tapahtuneelle valettiin Yhdysvalloissa 2007. Pankit olivat myöntäneet pitkään korkeariskisiä subprime-asuntoluottoja luottokelvottomille ihmisille. Lainarahaa sai helposti, koska pankit halusivat keinotella asuntojen nousevilla hinnoilla. Jos asiakas ei kyennyt maksamaan asuntovelkaansa takaisin, pankki otti asunnon haltuunsa ja myi sen markkinoille asuntojen hinnan nousun takia alkuperäistä huomattavasti korkeammalla hinnalla. Järjestelmä petti, kun asuntojen hinnat alkoivat laskea. Yhdysvaltain suurin asuntobuumi alkoi hyytyä jo syksyllä 2005. Krugmanin mielestä taantuman suurin syy oli sääntelyn ja valvonnan ulkopuolella olevien rahoituslaitosten, varjopankkijärjestelmän hallitsematon kasvu ja toiminta. Se ylikuumensi rahoitusmarkkinat ja haavoitti järjestelmää. Kriisi alkoi, kun asuntokupla räjähti, arvopaperien hinta romahti ja pankit lakkasivat lainaamasta rahaa toisilleen luottamuksen haihduttua. (Emt., 172–175.)

Suomeen taantuma tuli kuin varkain. Suomen BKT:n kasvu alkoi hidastua alkuvuonna 2008. BKT kääntyi laskuun kesällä ja aleni yli prosentin vuoden viimeisellä neljänneksellä verrattuna edellisvuoteen. Vienti ja tuonti liukuivat alamäkeä poikkeuksellisen voimakkaasti, yli 14 prosenttia. Vuodenvaihteessa Suomi oli taantumassa. (Tilastokeskus 2009.) Seuraavana vuonna BKT laski jo

lähes kahdeksan prosenttia, mikä oli suurin pudotus yli 90 vuoteen (Tilastokeskus 2010).

## 2.2 Mitä 1990-luvun lamasta opittiin?

Kun tutkin talouden taantumaa kommentoivia pääkirjoituksia, minun täytyy sijoittaa puhe osaksi Suomen talouspoliittis-historiallista viitekehystä. Tässä kontekstissa merkittävin tapahtuma on 1990-luvun lama, jonka aikana kymmenentuhannet yritykset menivät konkurssiin ja vielä useammat ihmiset joutuivat vuosikymmenien velkavankeuteen. Lama oli Suomen historian julmin ja ainutlaatuinen länsimaissa ylipäätään (Kiander & Lönnqvist 2002, 7). Laman kokemukset vaikuttavat käsityksiimme talouskriisistä, ja tarkastelemme nykyisiä talouskriisejä näiden muistojen pohjalta. Laman opetuksia on tärkeää pohtia, koska ne voivat vaikuttaa nykyiseen talouspolitiikkaan.

Suomessa luovuttiin rahoitusmarkkinoiden säätelystä 1980-luvun aikana. Samalla omaksuttiin maailmalla läpi lyönyt ajatus matalan inflaation ja uskottavan rahapolitiikan tarpeellisuudesta. Sopeutuminen uuteen toimintatapaan ei sujunut vaivatta. Suomi ajautui poikkeuksellisen syvään lamaan 1990–1993, jona aikana BKT putosi lähes 14 prosenttia ja työttömyys kohosi kolmesta pahimmillaan vajaaseen 17:ään prosenttiin. (Pekkarinen, Loikkanen & Vartia 2002, 375–377.) Suomen talous kasvoi nopeasti, mutta samalla nousivat velkarahan määrä ja varallisuushinnat, mihin vaikutti erityisesti niin sanottu kasinotalous. Rahoitusmarkkinoiden säännöstelyn purku johti pörssin elpymiseen ja kiivaaseen kaupan käyntiin. Pankit olivat sijoitusmarkkinoiden eturintamassa. Kun luottosäätely poistui, asuntojen kysyntä räjähti käsiin. (Kiander 2001, 16–18.)

Lainarahaan perustuva kysyntä nosti esimerkiksi asuntojen hintoja. Arvojen nousu tulkittiin pysyväksi, vaikka kyse oli hintakuplasta. Syntyi ylihinnoiteltua varallisuutta, joka hyväksyttiin lainojen vakuudeksi. Yritysten ja kotitalouksien tulojen lasku ja korkojen nousu aiheuttivat luotonottajille maksuvaikeuksia.

Lisäksi lainan ottajilla ja antajilla oli virheellisiä käsityksiä riskeistä. Perimmäinen ongelma oli se, että pankit jakelivat enemmän luottoja kuin niillä oli varaa. Velkaantuminen ja hintojen nousu saattoivat jo syöstä Suomen alamäkeen, vaikka muitakin ongelmia oli. Lama syntyi huonoista päätöksistä, joita olivat ainakin luottomarkkinoiden säätelyn poistaminen, pankkivalvonnan heikot valtuudet, devalvaation pitkittäminen, talouskasvua jarruttava ja työllisyyttä heikentävä finanssipolitiikka sekä välinpitämätön suhtautuminen räjähdysmäisesti kasvaneeseen työttömyyteen (Pekkarinen ym. 2002, 131).

Lama syveni, kun länsikysyntä heikkeni Euroopan laskukauden vuoksi ja idänkauppa romahti. Suomen vienti elpyi melko pian lamaa edeltäneelle tasolle. Merkittävämpää tuhoa aiheuttivat kansalaisten kulutuksen ja yritysten investointien dramaattinen lasku. Pahimpia ongelmia olivat silti työttömyys ja Suomen ulkomaisen velan kasvu. (Huovila 2003, 129–130; Pekkarinen ym. 2002, 375–377.) Talous kääntyi kasvuun loppuvuodesta 1993, mutta vasta 1996 kokonaistuotanto ylitti lamaa edeltäneet luvut. Suomen talous muuttui aiempaa avoimemmaksi ja kansainvälisemmäksi. Taloudellinen kasvu oli vauhdikasta vuosituhannen vaihteeseen asti. Kasvu oli vahvasti vientivetoista. Viennin osuus oli parhaimmillaan lähes puolet kokonaistuotannosta. (Kiander 2001, 61, 77; Pekkarinen ym. 2002, 375–377.)

Keskeisiä muutoksia nähtiin myös yritysmaailmassa ja ulkomaankaupassa. Devalvaatiot mahdollistivat yritysten nopean kasvun. Yritys- ja pääomaverouudistus sekä verokantojen alentaminen tekivät Suomesta erittäin kilpailukykyisen yrityksille. Ulkomaalaisomistuksen rajoitusten poistaminen avasi pörssin ulkomaisille sijoittajille, joiden rahat vahvistivat valuuttavarantoja ja pörssikursseja. Lama ja markkinoiden avautuminen hajottivat vanhan pankkikeskeisen ja ristiinomistukseen perustuneen yritysten hallintajärjestelmän. Yritykset alkoivat keskittyä kannattavuuteen investointien sijasta. (emt., 67–68, 86.) Laman vuoksi tehdyt linjaukset modernisoivat suomalaisen yrityskentän globaalien vaatimusten mukaiseksi, mikä kantoi nopeasti hedelmää. Hinta oli kuitenkin kova. Monen



mielestä niin sanotut kovat arvot alkoivat näkyä aiempaa enemmän. Laman jäljiltä satojentuhansien elintaso laski ja tuloerot kasvoivat. Innovatiivisuutta Suomeen syntyi Nokian ja IT-buumin ansiosta. Jää arvailun varaan, mikä laman ja työttömyyden vaikutus muutoksessa oli.

Median uutisointi oli laman aikana yllätyksetöntä ja yhdenmukaista, vaikka kriisi oli äärimmäisen monitahoinen (Aslama & Kivikuru 2002, 17). Julkinen keskustelu näyttäytyi neutraalina ja painotti demokratian edustuksellisuutta (Emt., 14). Lamakeskustelun yleisöksi nousi ymmärtämätön kansa, jota yritettiin vakuuttaa. Ihmiset nähtiin yksilöinä, joihin voitiin soveltaa samoja kriteereitä: tehokkuutta ja itsekuria. Taloudellisen asiantuntijuuden asema oli silmiinpistävän vahva (Kantola 2006, 254.) Talouspolitiikan auktoriteetit ottivat korostetun jyrkän asenteen julkisuuteen ja esiintyivät kurinpitäjinä. Kaikki toiminta oikeutettiin oikean asian puolesta taistelulla. (Emt., 279–281.)

Oma erityispiirteensä Suomen julkisessa keskustelussa on sen yksimielisyys ja julkisen ilmapiirin homogeenisuus. Päättäjien eliitti on varsin yhdenmukainen ja ohut kerros paljon toistensa kanssa tekemisissä olevia ihmisiä. Tälle perustunee se osin lamassa muodostunut termi kollektiivinen harha, jossa niin ennustelaitokset kuin tiedotusvälineet ja kuluttajabarometrit eivät pystyneet ennakoimaan tai näkemään talouden ylikuumenemista ajoissa. Tietynlaisesta yksimielisyyden vaatimuksesta ja konfliktien välttämisestä on tullutkin ongelma (Emt., 292–293).

## **2.3 Suomen talousilmapiiri 2000-luvulla**

Suomen talouden ja yritysten asema vaikuttavat siihen, miten niistä puhutaan julkisuudessa. Katsauksella Suomen julkiseen talouteen, yritys-elämään ja talouspolitiikan haasteisiin toivon saavani lisäymmärrystä siitä, millaisia puhetoimia niihin liittyy. Tämä antaa perspektiiviä aineistoni analyysia varten. Suomen talouselämä on muuttunut suuresti 1990-luvun laman jälkeen. Talouden globalisaatio on lisännyt työvoiman liikkuvuutta ja muuttanut yritysten pelisääntöjä.

Suuria päätöksiä ovat olleet EU:hun liittyminen ja valuutan vaihtaminen. EU-jäsenyys on tuonut Suomelle kiistatta taloudellista etua. Euroon siirtyminen poisti valuutta- ja korkoriskit, mutta vei taloudellista itsemääräämisoikeutta. Suomi ei voi enää tehdä radikaaleja talouspoliittisia päätöksiä huomioimatta muita maita (Kiander & Lönnqvist 2002, 7). Kasvottomat markkinat sanelevat kuitenkin yhä suuremman osan talouspolitiikasta (Kantola 2002, 288–289).

Suomen talous kasvoi nopeasti laman jälkeen. BKT:n kasvusta yli 20 prosenttia tuli elektroniikkateollisuudesta, pääasiassa matkapuhelimista, yli vuosikymmenen ajan. Vuosituhannen vaihteessa markkinat siirtyivät erityisesti Aasiaan, ja vaikka yritykset jatkoivat kasvuaan, alan työllisyys Suomessa kääntyi laskuun. Viestintä- ja informaatioalan uusi aalto ja yritysten kansainvälistyminen pitivät silti Suomen kasvu-urilla. Työllisyys ei ole kuitenkaan parantunut sitä rataa kuin talouskasvu antaisi olettaa. Yritykset ovat hyödyntäneet kysynnän kasvun nopeasti kasvavilla markkinoilla ja Suomen merkittävimmillä teollisuuden aloilla Aasiassa, Venäjällä ja Itä-Euroopassa. Kasvun ansiosta työpaikkoja on syntynyt myös Suomeen. (Suomen talous 2007, 19.)

## **2.4 Talouspolitiikan suunta 2010-luvulla**

Valtiovarainministeriön raportin mukaan taantuman pitkän aikavälin vaikutuksia on vaikeaa arvioida, mutta potentiaalinen tuotanto alenee selvästi. Lisäksi työllisyysasteen tavoitteista ollaan jäämässä rutkasti. Julkisen talouden ylijäämä pitäisi saada vuodessa kahdeksaan miljardiin euroon, jolloin julkisen velan määrä BKT:sta vakiintuisi 60 prosenttiin. (Julkinen talous tienhaarassa 2010, 9, 13.)

Päättäjiltä kysytään tasapainottelua: miten tukea yrityksiä ja talouskasvua samalla, kun väestö ikääntyy? Ratkaisuja on sanottu olevan kaksi: työllisyyden parantaminen ja raskaan julkisen sektorin menojen karsiminen. Työllisyyttä on vaikea nostaa, koska niin sanottua rakenteellista työttömyyttä on paljon ja monet

työpaikat valuvat ulkomaille. Suomessa on yksi maailman suurimmista julkisista sektoreista, mutta se voi paisua edelleen, kun suurten ikäluokkien hoitokustannukset kasvavat. Leikkauksia voi kuitenkin toteuttaa muilla tavoin, kuten kuntia yhdistämällä.

Suomen talouskasvun ei uskota palaavan lähitulevaisuudessa taantumaa edeltäneisiin lukuihin. Suomi menetti vuoden 2009 jälkipuoliskolla lähes täysin koko vuosikymmenen aikana kerryttämänsä kasvun. Arviot ovat pahentuneet reilusti syksystä 2008. Suomi joutui nostamaan paljon lisää lainaa ja luopumaan julkisen velan alijäämärajoitteestaan (Julkinen talous tienhaarassa 2010, 15–16). Julkisen talouden tasapaino uhkaa järkkyä. Suomen talouskasvu perustuu tulevaisuudessa yhä enemmän kotimaiseen kysyntään, jota tukevat aiempaa suuremmat palkankorotukset ja huomattavat julkiset investoinnit. Tuottavuutta pyritään parantamaan ja työuria pidentämään. Talouspolitiikalla edistetään myös osaamista, yrittäjyyttä ja hyvinvointipalveluita. (Valtiontalouden kehukset 2009–2012, 1–2.)

Suomen taloustoimittajien ensimmäinen painava koetinkivi oli 1990-luvun lama. Tulikoe ei mennyt nappiin. Toimittajat olivat vaikeaselkoisten asioiden äärellä ja luottivat liiaksi auktoriteettien sanaan. He kirjoittivat mieluummin aiheesta, jolla oli jo ääni, kuin olisivat antaneet oman äänensä kuulua. Toimittajat omaksuivat valtiovarain- ja pääministerin retorisen strategian, jonka mukaan vaihtoehtoja ei ole. Asioita ei tongittu eikä kyseenalaistettu. (Korhonen 1998, 100–106.)

### **3 TALOUSJOURNALISMI SUOMESSA**

Koska tutkielmani kohteena ovat talousjournalistiset tuotokset, luon katsauksen suomalaisen talousjournalismin historiaan. Taloudesta kirjoittaminen poikkeaa

monin tavoin muista journalismin lajeista. Kun tietää menneisyydestä, on helpompi ymmärtää taloustoimittajien nykyisiä toimintatapoja.

### **3.1 Lapsenkengistä nykypäivään**

Talousjournalismi on journalismin lajina melko nuori. Suomalainen talousjournalismi on laajentunut ja ammattimaistunut melkoisesti viimeksi kuluneiden vuosikymmenien aikana. Helsingin Sanomiin ensimmäinen taloustoimittaja tuli 1930-luvulla, ja 1970-luvulla taloustoimittajat yleistyivät sanomalehdissä (Korhonen 1998, 100–101). Huovilan (2003, 202) mukaan talousjournalismi kuitenkin terävöityi vasta 1990-luvulla, kun lehdet julkaisivat yritysanalyyssejä ja toimittajat perehtyivät teollisuuden ympäristövaikutuksiin sekä kirjoittivat talousrötöksistä.

Talousjournalismi ei ole helpoimpia journalismin lajeja: taloudessa varmaa on vain se, että kaikki on epävarmaa. Sisällöllisesti talousjournalismin tärkein kiinnostuksen kohde on ollut ja on raha. Toinen keskeinen vuosituhannen vaihteen sisältöluokka on teollisuus. Sen sijaan talouspolitiikan osuus taloussivuilla on viime vuosikymmeninä pienentynyt huolimatta siitä, että Euroopan unioni on 1990-luvulta lähtien paljolti määritellyt talouselämän ehtoja. Taloustoimittajat arvostavat yhä enemmän talouden hahmottamista lukijan tarpeiden pohjalta. Keskeisenä sisältönä nähdään numerotiedon sijaan hyötyjournalismi: mitä vaikutuksia talouden muutoksilla on lukijan elämään? Tärkeänä pidetään myös kansainvälistymistä sekä politiikan ja talouden päättäjien toiminnan arvioimista. Tällöin päättäjien motiivien pohdinta on tärkeää. Vaikka avoimuus on lisääntynyt lakimuutosten ansiosta, tiedon saaminen on usein hankalaa taloustoimittajille. Talousjournalismin tehtävä on antaa hyödyllistä tietoa talouselämälle yhteiskunnan toiminnoista ja kuluttajalle talouselämän toiminnoista, jotta molemmat pystyvät edistämään elinolosuhteitaan. (Huovila 2003, 216–219.)

Globalisaation, maapalloistumisen vaikutukset talouselämään ovat hallinneet

taloustoimitusten agendaan pitkään. Monipolvisia tapahtumaketjuja pitäisi käsitellä kriittisesti, mutta samalla kansantajuisesti. Tilanne on hankala, koska usein pelkästään päivältaan merkityistä pakollisista töistä selviytyminen vie päivän työajan, eikä omiin projekteihin riitä aikaa. Tasapainoilu analyttisen ja yksinkertaistavan journalismin välillä aiheuttaa monille toimittajille päänvaivaa. (Korhonen 1998, 100–101.) Suomalaiset taloustoimittajat ovat aina ottaneet mallia ulkomaisista talousmedioista. Ulkomailta on saatu uutisia ja etsitty ideoita. Kansainvälisyyden osuus on korostunut viimeisten parin vuosikymmenen aikana, kun uutisia on tehty yhä enemmän globaalin talouden aiheista. (Uskali 2005, 49–50.)

### **3.2 Talousjournalismin kritiikkiä**

Talousjournalismi on eriytynyt yleisjournalismista. Talouslehtien sisältöä ei ole luotu kaikille, vaan esimerkiksi taloutta ymmärtäville yrittäjille ja korkeasti koulutetuille, hyvätuloisille lukijoille. Talousjournalismi on lähtökohtaisesti talouselämän ytimen julkisuutta. Keski- ja yläluokkaisen vaikutusmahdollisuudet ovat vähäiset talousjournalismissa. Heitä ajatellaan kuluttajina, jotka ovat ohjailtavissa. (Hujanen 1990, 48–50.) Hujanen määritelmä on parin vuosikymmenen takaa, mutta tutkielmani perusteella väitteelle löytyy edelleen katetta. Ainakin pääkirjoituksissa kansalaisen näkökulman huomioiminen on harvinaisempaa kuin varsinaisilla taloussivuilla. Tosin sopii pohtia, onko pääkirjoituksen tehtävä edes puhutella yksittäistä kansalaista.

Hujanen (emt. 54–58) mukaan taloudellinen valta ja toiminta perustuvat yhä enemmän järkeä korostavaan tietoon. Talousjournalismi palvelee lukijoidensa rationaalista osallistumista talouden toimintaan. Talousjournalismin arvo on yritysten ja julkisen sektorin päättäjien toiminnan turvaamisessa. Talous esitetään asiantuntijoiden taloutena, ja talouspolitiikkaa määrittää keskeisesti taloudellisen järjestelmän rationaalisuus, jolloin julkisuuden talous on taistelua taloudellisten lainanalaisuuksien oikeasta tulkinnasta. Ajatukset eivät ole uusia. Median johtohahmoin USA:ssa kuulunut Walter Lippmann maalaili jo 1920-luvulla, että

yhteisiä etuja voi hallita vain intellektuelleista koostuva pieni eliitti, koska tavallinen kansa ei tajua eduista mitään. Eliitti johtaa taloudellisia järjestelmiä ja tekee, toteuttaa sekä analysoi päätöksiä. Muut ovat ratkaisuihin kykenemätön, eksynyt ja hämmentynyt lauma. Heidän roolinsa on olla yleisö. (Chomsky 2003, 14–17.)

Näkemykset kuulostavat karuilta ja liioiteltuiltaakin. Suomalaista talousjournalismia on kuitenkin syytetty asiantuntijälähteiden leikkikentäksi. Toimittajien työstä paistaa asiantuntemattomuus, asenteellisuus ja journalistien rajaton luottamus siihen, mitä päättäjät ja muut lähteet vakuuttavat. Suosiossa on keskinkertaisuus, varmuus ja ennustettavuus. Vastaavasti tiedonvälityksessä on vähän tekijöitä, jotka suosivat rohkeaa riskinottoa, epätavanomaisia lähestymistapoja tai persoonallista tyyliä. Journalistit ottavat vastaan heille tarjotut asiat sellaisenaan. Arjen näkökulma puuttuu, ja asioita esitetään kielellä, jota ymmärtävät vain niihin vihkiytyneet. (Kuutti 1995, 216–220.)

Myös talousjournalistit arvostelevat ammattikuntaansa. Kahden Taloussanomalehden uutispäällikön mielestä taustaorganisaatiot takaavat haastateltaville helposti asiantuntijan leiman, eivätkä toimittajat kyseenalaista tarpeeksi auktoriteetteja. Taloustutkimuksia käsittelevissä jutuissa pähkäillään harvoin, antaako tutkimus oikeanlaisen kuvan. Toimittajat ovat tottuneet käyttämään tuttuja, yllätyksettömiä lähteitä, joiden omia intressejä ei käsitellä. (Pennanen & Ristimäki 2003, 177–179.) Toimittajalla on yleensä kiire, minkä vuoksi on helppo turvautua samoihin asiantuntijoihin. Rutiini on osin perusteltu arvaus siitä, miten päästä kelvolliseen tulokseen (Luostarinen 1994, 49–53). Journalistien lähteissä ei sinänsä ole vikaa, mutta petrattavaa riittää lähteiden lausuntojen käsittelyssä.

Suomalaiselle journalismille tyypillistä on rauhallisuus, yhteisöllisyyden korostaminen ja heikko epävarmuuden sietokyky. Auktoriteetteja kunnioitetaan liikaa, ja journalistista päätösvaltaa luovutetaan herkästi toimitusten ulkopuolelle. Journalistit tukeutuvat mieluummin lähteiden havaintoihin kuin omiin havaintoihinsa. Nopeus voi ajaa luotettavuuden ohi tehokkuusvaatimusten vuoksi. Käytetyt

lähteet alkavat hallita yhä enemmän julkisuutta, vaikka journalistien tehtävä pitäisi olla lähteiden hyödyntäminen julkisuuden rakentamisessa. (Kuutti 1995, 216–220; Heinonen 1996, 95.)

Tiedotusvälineiden enemmistö on luonut yhtenäisyyttä itsenäisyyden ajan poliittisissa projekteissa. Kansakunnan etua on kuvattu tavalla, joka on edellyttänyt suomalaisten ja yhteiskunnallisen identiteetin ihanteen määrittelyä. Joukko- viestinnän yhteisyysretoriikka on rakentanut ennen kaikkea talouselämän etua. (Luostarinen 1994, 116–120.) Päättäjien kuuleekin usein perustelevan veto- muksiaan yhteisöllisyydellä ja kansan eheyden säilyttämisellä. Toiminta on korostunut taantuman aikana. Kuten valtiovarainministeri Katainen on kehottanut: kun uhka tulee ulkopuolelta, kansan täytyy pitää yhtä talvisodan hengessä.

### **3.3 Pääkirjoituksen rakenne ja mahdollisuudet**

Talouspolitiikalla on ratkaiseva vaikutus yhteiskunnan talouteen. Vaikka poliitikot tekevät päätökset, sanomalehtien pääkirjoituksilla on keskustelussa merkitystä. Lehdet voivat muokata mielipideilmastoa ja vaikuttaa siihen, mistä asioista ihmisillä on mielipiteitä. Pääkirjoitus on lehden paraatipaikka, koska siinä kerrotaan lehden virallinen näkemys jostakin asiasta. Luon seuraavaksi silmäyksen sanomalehtien pääkirjoitusten historiaan ja luonteeseen Suomessa. Pääkirjoituksen mahdollisuuksien ymmärtäminen on tärkeää niitä analysoitaessa.

Ensimmäinen pääkirjoitukseksi luettava kirjoitus julkaistiin jo 1850-luvulla, mutta pääkirjoitus saattoi ajoittain puuttua suuresta maakuntalehdestä vielä 1950-luvulla. Pääkirjoitus on usein ollut vain puolinaista journalismia. Ensin sanaa säätelivät keisarin sensorit ja puolueiden asessorit, sota-aikana painettua sanaa valvoi valtion propagandakoneisto ja myöhemmin koitti suomettumisen ja kylmän sodan aika. Vasta 1970-luvulta lähtien toimitukset vastasivat itsenäisesti pääkirjoituksistaan, kun puoluesiteet löyhenivät. (Pietilä 2008, 559–561.)

Pääkirjoitus on ollut journalistisena genrenä kovin konservatiivinen. Tietynlainen varovaisuus on ainakin maakuntalehdille hyve. Lehdet eivät halua puuttua liikaa levikkialueensa sisäisiin erimielisyyksiin. Pääkirjoituksen tyyliä on leimannut argumenttien pyörittely ja arkipäiväistynyt artikkeliprofessionalismi. Spontaanisuus on ollut katoava piirre. (Emt., 559–561.) Pääkirjoituksissa on siis usein tyydytty vain pääasiassa kertomaan asioista, eikä niinkään ottamaan kantaa.

Pääkirjoitus on myös talousjournalismin juttutyyppi (Majapuro 2006, 31). Kirjoitusten on tarkoitus olla suoria ja kriittisiä keskustelunavauksia. Niissä ruoditaan päivän polttavia aiheita yleisluontoisesti eri näkökulmista. Samalla luodaan julkista keskustelua ja arvioidaan päättäjien toimintaa kriittisesti (McQuail 1994, 191). Pääkirjoitukset sopivat hyvin tutkimuskohteiksi, koska niissä keskitytään kerrallaan yhteen asiaan liittyviin näkökohtiin. Lisäksi niiden paikka ja pituus lehdessä ovat vakiintuneita, joten painoarvoa ei tarvitse erikseen arvioida. Pääkirjoitus heijastelee yhteiskunnan ja lehden arvoja, joita se pyrkii vahvistamaan ja uusintamaan. Ajattelen pääkirjoituksen todellisuuden tulkintana, joka voi antaa työkaluja maailman hahmottamiseksi.

Samalla suhtaudun pääkirjoitukseen kriittisesti: se on tavallisesti vain yhden ihmisen mielipide johonkin asiaan. Kirjoittajalla on mielipiteensä, arvomaailmansa ja tavoitteensa, kuten minulla tutkijana. Täytyy myös muistaa, että vaikka suurin osa sanomalehdistä on luopunut puoluesidonnaisuudesta, painetta tulee muualta. Lehdet kuuluvat usein suuriin mediakonserneihin, jotka ovat listautuneet pörssiin. Työntekijöiden pitää miellyttää lukijoiden lisäksi konsernin johtoa, jota kiinnostaa vain mahdollisimman suuri liikevoitto. Vaikka toimittajilla olisi näennäisesti vapaat kädet kirjoittaa, sisältöihin vaikuttavat omistajien intressit.

### **3.3 Tutkimuskohteena Helsingin Sanomat**

Helsingin Sanomat on Suomen suurin valtakunnallinen päivälehti. Sen kokonaislevikki on lähes 400 000 ja lukijamäärä 940 000. Lehteä pidetään yleissivistävä-



nä, journalistisesti laadukkaana, kattavana ja puolueettomana. (Helsingin Sanomat 2, 2010.) Helsingin Sanomat on sitoutumaton ja määrittää kantansa riippumatta poliittisista tai taloudellisista päätöksentekijöistä. Lehden mukaan yhteiskunnan kehitys toteutuu takaamalla kansalaisia palveleva, monipuolinen tiedonvälitys. Tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva kansalaisten omaehtoisille ratkaisuille tarpeellisista tiedoista. (Helsingin Sanomat 3, 2011.)

Lehteä voi pitää moniäänisenä, arvoliberaalina ja suurissa linjauksissa usein hallitusta myötäilevänä. Tärkeitä arvoja ovat esimerkiksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustaminen, demokratian edistäminen, eurooppalaisuus ja avoin asennoituminen yhteiskunnan asioihin. (Holmberg 2004, 86–89.) Helsingin Sanomien pääkirjoitussivulla on lähes miljoona potentiaalista lukijaa, joten se on merkittävä julkisen keskustelun osapuoli. Lehdellä onkin valtaa vaikuttaa yhteiskunnallisen keskustelun päiväjärjestykseen, siihen mistä Suomessa puhutaan.

Helsingin Sanomissa alettiin satsata nykyaikaiseen talousjournalismiin, kun Aatos Erkko tuli Sanoma Oy:n johtoon. Erkko vaikutti Taloustiistai-erikoissivujen syntyyn 1970-luvun alussa, mikä laajensi merkittävästi talousaiheiden näkyvyyttä lehdessä. Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi olivat pääkilpailijat talousuutisissa koko 1980-luvun, mutta Kauppalehden asema vahvistui. Uuden Suomen kuolema laman jaloissa heikensi kilpailua oleellisesti. Sen jälkeen Helsingin Sanomat oli vailla haastajaa valtakunnallisena lehtenä. (Mikkonen 1998, 39, 43, 48.)

Lehteä pidetään tärkeänä suomalaisen uutisjärjestyksen luojana, mutta se ei osannut ennakoida kovin hyvin 1990-luvun laman alkua. Varoittavat talousjutut eivät nousseet lehden pääuutisiksi, ja lähtöjuttuja taloudesta tehtiin vasta laman aikana. 1990-luvulla talousjournalismin merkitys lehdessä alkoi kuitenkin kasvaa. (Luostarinen & Uskali 2006, 182–184.)

Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimituksessa on muitakin kuin talouteen erikoistuneita toimittajia, toisin kuin Kauppalehdessä. Pääkirjoituksissa puidaan usein talousaiheita tarkkanäköisesti, mutta tyyli on varovaisempi kuin Kauppa-

lehdellä. Talousaiheiset pääkirjoitukset koskevat yleisimmin julkista sektoria ja paljon myös yrityksiä. Lisäksi etujärjestöt saavat keskimääräistä enemmän tilaa lehden palstoilla. Valinnoissa saattaa näkyä lehden rooli valtakunnan ykköslehtenä, tavallaan julkisen palvelun yleisradiolaitoksena. Toisaalta lehti on alueensa äänenkannattaja. Lehdellä on vahva poliittinen perintö, minkä vuoksi taloutta tarkastellaan yhteiskunnan kehityksen näkökulmasta. Talouspolitiikkaa käsitellään paljon, koska talous ja politiikka kytkeytyvät tiiviisti yhteen. Kotitalouksien merkitys taloudellisena toimijana näyttäytyy silti vähäisenä. (Hujanen 1990, 44–48, 87.) Hujasen melko vanha määritelmä kuvaa edelleen lehteä osuvasti. Yritystalouden näkyvyys lienee tosin kasvanut globalisoitumisen ansiosta.

### **3.4. Tutkimuskohteena Kauppalehti**

Kauppalehden profiili ja lukijakunta poikkeavat melkoisesti Helsingin Sanomista. Kauppalehti keskittyy talouselämän tapahtumiin ja pitää yrittäjien puolta. Lehti mainostaa tavoittavansa parhaiten ansaitsevat päättäjät. Päivittäisiä lukijoita on lähes 420 000. Tyypillinen lukija on Etelä-Suomessa asuva hyvätuloinen keski-ikäinen mies. (Kauppalehti 2010). Kauppalehden perusti Suomen Liikemiesyhdistys 1898 Suomen liikemiesten äänenkannattajaksi, selostamaan liike-elämän toimintaa, kauppaa ja merenkulkua sekä eri elinkeinohaaroja Suomessa ja ulkomailla (Mikkonen 1998, 66).

Nykyisin lehti keskittyy yritystalouteen, mutta ruotii myös julkisen sektorin toimintaa. Kotitalouksien ja ammattijärjestöjen ääni jää tavallisesti pimentoon. Kauppalehti on vetänyt rohkeaa linjaa ja ennakoanut ajan henkeä suorasukaisesti. Kauppalehti alkoi puhua Suomessa ensimmäisenä kilpailun terveellisyydestä. 1980-luvun alussa lehti vannoi kannattavuuden nimeen ja julisti myöhemmin Suomen siirtyneen markkinatalousmaiden kunniakkaaseen kerhoon. Kauppalehti korosti toistuvasti tarvetta laajentaa kilpailua. (Hujanen 1990, 44–48, 87.)

Kauppalehden pääkirjoitukset ovat aineistoni perusteella Helsingin Sanomia ärhäkämpiä. Lehti kertoo tavallisesti selkeästi mielipiteensä perustelujen kera, ei niinkään spekuloi tai kertaa tapahtumia. Pääkirjoitusten näkökulma on globaali kuin Helsingin Sanomilla. Talousmaailman kiemuroita avataan ajoittain laajasti. Talouden termistön käyttäminen kertoo siitä, että lukijoilta odotetaan tietämystä taloudesta.

## **4 TUTKIMUKSEN MENETELMÄ JA TEORIAA**

Käyn seuraavaksi läpi tutkimuksessani käyttämäni menetelmää ja teoriaa. Teoreettis-metodologinen viitekehyseni rakentuu retorisesta diskurssianalyysistä ja sosiaalisesta konstruktionismista. Käsite tarkoittaa sitä, että kielenkäyttö ei pelkästään kuvaa, vaan myös merkityksellistää maailmaa. Pääkirjoitukset luovat sosiaalista todellisuutta julkisuudessa. Ne antavat lukijoille työkaluja itsenäiseen ajatteluun, vaikuttavat ihmisten mielipiteisiin ja kehottavat toimimaan tietyllä tavalla. Tekstit rakentavat lukijoiden käsityksiä talouskriisistä ja ohjaavat kansalaisten kuluttamista, mikä vaikuttaa olennaisesti Suomen talouden muutoksiin. Minua kiinnostaa, millaista todellisuutta Helsingin Sanomat ja Kauppalehti maalaavat talouskriisistä. Retorisen diskurssianalyysin avulla selvitän, millaisin retorisin keinoin kriisin vaikutuksia ja ratkaisuja ”kaupataan” lukijoille, eli miten argumentteja vakuutetaan.

### **4.1. Sosiaalinen konstruktionismi**

Kielenkäyttö on tekemistä, joka muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa ja luo sosiaalista todellisuutta (Suoninen 1999, 17). Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kielen käyttö muovaa, rakentaa ja ylläpitää käsitystämme todellisuudesta, jota ei ole sellaisenaan kielestä riippumatta, vaan siitä johtuen. Merkitykset

tuotetaan aina kielenkäytössä (Lehtonen 1996, 67). Pääkirjoitukset ovat osa viestintää. Vaikka ne eivät anna mahdollisuutta perinteiselle vuoropuhelulle, lukija voi ”keskustella” tai ”väitellä” tekstin kanssa ja työstää omia ajatuksiaan. Sosiaalisen konstruktionismin ydinajatus on, etteivät merkitykset ole ikinä abstrakteja. Siksi ei ole myöskään yhtä, puhdasta totuutta tai todellisuutta, on vain joukko tuotettuja merkityksiä (emt., 16). Ja koska tulkitsemme jatkuvasti, havaintomme eivät ole pysyviä.

Kieltä käytetään aina tietyssä kontekstissa. Viestinnän synnyttämät merkitykset ovat sosiaalisesti, historiallisesti ja institutionaalisesti latautuneita. Kielen ymmärtäminen on yhteistä, sosiaalista tietoisuutta (emt., 53). Tähän sisältyvät kaikki ne tietyille kulttuurille ominaiset viestintätavat ja arkiset käytännöt, jotka voivat näyttäytyä ulkopuolisille kummallisina. Suomessa esimerkiksi kaksi ihmistä voi istua samassa huoneessa tyytyväisenä pitkiä aikoja puhumatta toisilleen mitään, mutta jossakin toisessa kulttuurissa tällaista toimintaa voidaan pitää epäkohteliaana. Kulttuurit sisältävät merkityskarttoja, jotka tekevät maailmasta ymmärrettävän jäsenilleen ja joita omaksumalla todistamme kuuluvamme yhteisöön. Vaikka tuotamme merkityksiä, olemme silti kulttuurimme tuotoksia. (Emt., 17–18.) Myös Helsingin Sanomien ja Kauppalehden talouskriisiä koskevien pääkirjoitusten diskursseja määrittävät kulttuuriset ja historialliset seikat. Pääkirjoitustoimittajat ja lukijat jakavat lähtökohtaisesti saman sosiaalisen tietoisuuden. Taitava kirjoittaja hyödyntää jaettua tietoisuutta saadakseen argumenteilleen hyväksynnän.

Sosiaalisen konstruktionismin oleellista termistöä on diskurssi. Käsitteellä tarkoitetaan vuorovaikutusta, jossa merkityksiä tuotetaan, ja vuorovaikutuksen lopputulosta. Diskurssissa on soveliaasta puhua vain tietyllä tavalla ja tietyillä ehdoilla. Soveliaisuuden määrittää ääneen lausumattomat säännöt. (Emt., 68–69.) Myös kriittisen diskurssianalyysin pioneerin Norman Fairclough’n (1995, 54, 94) mukaan diskurssin keskiössä on toiminta. Diskurssi on tietystä sosiaalisesta ja historiallisesta näkökohdasta käsin rakentunut yhteiskunnallinen käytän-

tö. Ajattelen diskurssit nimenomaan vakiintuneiksi kielenkäytön tavoiksi ja ajattelutavoiksi, joiden avulla maailmaa tehdään ymmärrettäväksi.

Diskursseja ei ole ilman menneisyyttä. Ne kuvaavat yhteiskunnallis-kulttuurisia ilmiöitä ja tapahtumia ja järjestävät ihmisten välisiä suhteita. Sanat eivät ole neutraaleita, vaan niihin on latautunut kosolti merkityksiä. Diskurssi ottaa kantaa, ja keskustelua käydään aiempaan keskusteluun peilaten. Taantumasta ja toimijoista puhutaan pääkirjoituksissa tietyllä tavalla, tiettyjen diskurssien sisällä. Tapahtumat näytetään tietyssä valossa. Toimijat määritellään tietynlaisiksi. Oletan tämän johtavan siihen, että tiettyjen diskurssien sisällä käytetään toistuvasti myös tietynlaista retoriikkaa. Diskurssit antavat raamit sille, miten ja mistä puhutaan. Retorisilla keinoilla pyritään vakuuttamaan kuulija sanomasta.

Pyrin löytämään aineistostani erilaisia ja mahdollisesti keskenään kilpailevia vaikutus- ja ratkaisudiskursseja. Katson myös, nouseeko jokin diskurssi muita tärkeämmäksi ja onnistuuko se saamaan vallitsevan totuuden aseman taantumapuhessa (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993, 29). Lisäksi etsin retorisia aseita, joilla diskursseja vakuutetaan. Tehokas retorinen keino on esimerkiksi saada omalle väitteelle asiantuntijan tuki, koska Suomessa virallisten asiantuntijatahojen lausuntoja yleensä kuunnellaan. Esimerkiksi Nokian entisen johtajan Jorma Ollilan sanomisia siteerataan aineistossani kiistämättömänä totuutena.

Oleellista työssäni on pitää mielessä konteksti, jossa asioista kirjoitetaan. Minun pitää huomioida analyysissäni vallitsevat olosuhteet, kuten Suomen talouselämän rakenteet ja asema maailmassa. Suomen ajautuminen globaaliin taantumahan poikkesi monin tavoin aiemmista talouskriiseistä, vaikka myös yhtymäkohdista oli. Pääkirjoituksissa taantumaa käsitellään Suomen näkökulmasta, jolloin kontekstia määrittää kulttuuri. Aineistossani ei viitata pelkästään nykyhetkeen, vaan myös menneisyyteen, varsinaisten tapahtumien ulkopuolelle (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 29–30, 32).

Diskursseissa nousevat säännöllisesti esiin vanhat uskomukset ja yhteisesti hyväksytyt totuudet, jotka ovat aika lailla muuttumattomia (Habermas 2006, 350). Suomessa on esimerkiksi luotettu perinteisesti vahvaan julkiseen sektoriin. Sen puolesta liputtaminen on kirjoittajalle turvallinen ratkaisu. Vastaavasti korkean työttömyyslukujen ylenkatsominen pääkirjoituksessa olisi oletettavasti huono ratkaisu. Pitää muistaa, että pääkirjoituksia ei tehdä kenelle tahansa. Tekstit ovat paitsi puhetta jostakin myös puhetta jollekin. Argumentaation keskeinen ulottuvuus on puhujan ja yleisön välinen suhde. Argumentointi voi olla monimutkaista ja yllätyksellistä, koska viestin vastaanottaja rakentaa sille merkityksen. Saman viestin voi tulkita yleisöstä riippuen monin tavoin.

Aineistoani voisi tutkia monilla eri tavoilla. En kuvittele näkemykseni olevan ainoa oikea. Diskurssianalyysin vahvuus – ja toisaalta voi sanoa, että samalla myös heikkous – on siinä, että tilaa erilaisille tulkinnoille on laajasti. Arvioin vain sitä, miten argumentteja vakuutetaan diskursseissa. Tutkielma ei vastaa siihen, miten lukijat argumentteihin suhtautuivat.

## **4.2 Retorinen diskurssianalyysi**

Analysoin pääkirjoitusten kieltä ja argumentteja retorisella diskurssianalyysillä, jonka lähtökohta on sosiaalinen konstruktioismi. Retorisessä diskurssianalyysissä painottuu se, miten todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi sekä miten kuulijat saadaan sitoutumaan argumentteihin. Tutkimuksessa pureudutaan erityisesti lausumien muotoiluun ja yleisösuhteseen, kun perinteisessä diskurssianalyysissä päähuomio on kulttuuristen merkitysten tuottamisen tulkinnassa ja vuorovaikutuksellisuudessa. (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1999, 47, 127.) Retorinen analyysi onkin kiinnostunut sekä argumentin kielellisestä ilmiästä että sen asiasisällöstä (Kakkuri-Knuutila 1998, 234).

Retorinen diskurssianalyysi nojaa uuden retoriikan perinteeseen (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 46, 126), jossa tarkastellaan keinoja, joilla väitteitä tehdään uskottaviksi. Todellisuuden tulkinnallinen luonne korostuu. Tekstien rakenteiden erittelyä tärkeämpää on, miten argumentteja käytetään tietyssä kontekstissa. Retoriikan vakuuttavuutta pohditaan pelkkien argumenttien sijaan osana ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa pyritään yhteisymmärrykseen. Vaikka uusi retoriikka on enimmiltä osin sanojen vaikutuksen ymmärtämistä, myös kulttuuri on tärkeä. Retoriikan tehtävä on ylläpitää yhteisöllisiä tavoitteitamme ja arvojamme. Uuden retoriikan mukainen ymmärtäminen on toiminnan ymmärtämistä: millaisia tavoitteita toiminnallemme asetamme ja miten näitä tavoittelemme. Uusi retoriikka pyrkii lisäämään käsitystämme siitä, millaisessa vaikuttamisen maailmassa elämme ja millainen merkitys medially on. (Puro 2001, 154–157.)

Retorista argumentaatiota säätelevät valtakulttuurin normit ja kirjoittajan harkinta. Argumentointi on tietoista mutta myös tiedostamatonta, joten se ei ole pelkkää taktikointia, vaan kaiken kielenkäytön ominaispiirre (Summa 1989, 99). Retoriikan tutkimuksessa keskitytään tapoihin, joilla tiettyjä merkityksiä tai sosiaalisen todellisuuden versoja ”ajetaan”. Retorinen argumentaatio lähtee siitä, että viimeistä sanaa ei ole, ja toisilleen vastakkaiset väitteet voivat molemmat olla järkeviä. Argumentoinnissa kannattaa fokusoida yleisösuhteeseen, koska lähtökohdat määrittyvät pitkälti yleisön mukaan, johon argumentilla halutaan vaikuttaa. Yleisön taivuttelussa kannattaa lähteä liikkeelle yleisesti hyväksytyistä ”faktoista” tai sopimuksista. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 46, 77).

Argumentaation ydin on saada siirrettyä yleisön hyväksymä ajatus varsinaiseen väitteeseen (Perelman 1996, 28). Taloudessa vaikkapa termi ”löysä raha” herättää pääsääntöisesti negatiivisia konnotaatioita. Kun tämän termin liittyy väitteeseen ”löysä raha pitää saada pois asuntomarkkinoilta”, argumentti kuulostaa loogiselta. Näin yksinkertaista argumentointi on kuitenkin harvoin. Yleisöjä ja intressejä on erilaisia, joten on vaikeaa sanoa, miten totuus kulloinkin määrittyy. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 129).

Uuden retoriikan oppien mukaan argumentaatiolla tavoitellaan usein toimintaa tai ainakin toiminta-alttiuden luomista jossakin diskurssissa. Tutkimuksessani ajattelen toimintaan kehottaviksi diskursseiksi pääkirjoitusten puhettavat, joissa yritetään löytää ratkaisuja taantuman varalle. Retoriikalla tuotetaan käsityksiä todellisuudesta, mutta jos ihmiset saadaan toimimaan halutulla tavalla, retoriikka muuttuu todellisuudeksi (Johdatus viestintätieteisiin 2010). Tämä on oleellista tutkimuksessani, koska uskon, että Helsingin Sanomat ja Kauppalehti yrittävät pääkirjoituksillaan vaikuttaa ihmisten toimintaan. Pääkirjoituksessahan pohditaan tavallisesti, miten jonkin epäkohdan saisi oikaistua. Tavoitteita voi olla monia, talouskriisin aikana esimerkiksi poliitikkoihin vaikuttaminen, yritysten rohkaiseminen ja kansalaisten toiminnan ohjaaminen. Myös tekemättömyyteen kannustaminen on eräänlaista toimintaa. Myös Jokinen, Juhola ja Suoninen näkevät diskurssit ennen kaikkea toimintana (1993, 41–42).

### **4.3 Retoristen vakuuttamiskeinojen hahmottelua**

Argumentoinnissa on kyse väitteistä, joilla on yleisön vaihteleva kannatus. Menestyvän puhujan pitää tuntea yleisönsä oletetut käsitykset ja arvot. Puheen sisältöä tärkeämpää on se, mitä yleisö uskoo (Johdatus viestintätieteisiin 2010). Vakuuttavassa retoriikassa yritetään saada kiistanalaiset väitteet näyttämään kiistämättömiltä faktoilta, jolloin vaihtoehdot todellisuuden jäsenystävät vaientuvat. Todellisuuden tuottaminen on perustavia retorisia strategioita. Ihmiset luovat kommunikoidessaan todellisuuden versioita, joita he kaupittelevat ”toisilleen” erilaisin retorisin keinoin. (Jokinen 1999, 128–130.)

Seuraavaksi jaottelen ja kuvailen retorisia vakuuttamiskeinoja, joiden avulla aineistossani kaupitellaan näitä todellisuuden versioita. Perustan listani kolmeen teokseen: Marja-Liisa Kakkuri-Knuutilan lukuun Retoriikka kirjassa Argumentti ja kritiikki (1998, 256–261), Suomen yhden johtavan diskurssianalyysin tuntijan Arja Jokisen (2001) artikkeliin Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoimi-



nen opuksessa Diskurssianalyysi liikkeessä sekä Heikki Luostarisen talousjournalismin kirjoitukseen Journalismikritiikin etenemissuuntia teoksessa Avauksia journalismikritiikkiin (1990, 116–120). Osa lähteistäni on melko vanhoja, mutta puolustaudun sillä, että retorisen analyysin työkalut ovat aika lailla ikuisia. Lisäksi pääkirjoitusten muotti on samanlainen.

Argumentaation vakuuttavuutta voidaan lisätä keinoilla, jotka liittyvät karkeasti väitteen esittäjään tai esitettyyn argumenttiin. Nämä puolet nivoutuvat usein toisiinsa. (Jokinen 1999, 132–133.) Heikki Luostarinen jakaa vakuuttamisen tavat uskottavuus- ja yhteisöllisyysretoriikkaan, kun hän puhuu journalismin manee-reista. Perusajatus on kuitenkin sama kuin Jokisella. Valitsin aineistooni tutustumisen perusteella keinoja, jotka sopivat nimenomaan taloutta koskevien pääkirjoitusten retoriikan hahmottamiseen. Käytin sellaisenaan osaa edellä mainittujen lähdeostosten keinoista, mutta lisäksi yhdistelin erilaisia keinoja ja muokkasin niitä tarpeisiini sopivimmiksi. Päädyin viiteen väitteen esittäjään ja viiteen argumenttiin liittyvään vakuuttamiskeinon. Spekuloinnin retorisen vakuuttamisen keinon lisäsin listaan itse. Käsitän sillä kaiken epämääräisen puheen, joka voidaan laittaa rivien väliin tai lähteen nimiin. Näin voidaan ottaa kunnia, jos argumentti osoittautuu oikeaksi. Toisaalta vastuusta voidaan sanoutua irti, jos argumentti on väärä. Käsitän spekuloinnilla myös argumentin voimaa laimentavien sanojen, kuten sanan *ehkä*, käytön.

Yleisön moraaliin ja tunteisiin vetoamisen vakuuttamiskeinolla tarkoitan lähes samaa kuin Heikki Luostarinen. Luostarisen mukaan talouseliitti ohjaa yleisöä vetoamalla usein järkeen, rauhalliseen harkintaan ja malttiin. Tämän olen huomannut itsekin. Kun pääkirjoitus vetoaa suoraan lukijaan, vaikutus voi olla syvä argumentin sisällöstä huolimatta. Lukija on helpompi vakuuttaa, jos luodaan kuva, että hänelle henkilökohtaisesti puhutaan ja hänestä välitetään.

Yleiseen totuuteen vetoamisella käsitän sosiaalisen yhteisön rakentamista historiallisista tai kulttuurisista lähtökohdista käsin. Kansakunnan laajasti hyväk-

syttyjä mielipiteitä voi käyttää omien argumenttien vahvistamiseksi. Luostarinen luokittelee tämän puhetyylin yhteisyysretoriikan kulmakiveksi. Sosiaalisia yhteisöjä voidaan synnyttää ja vahvistaa esimerkiksi asiantuntijoiden avulla (Luostarinen 1990, 118–119). Yleiseen totuuteen vetoavaksi retoriikaksi sisällytän myös konsensus ja me vastaan muut -ajattelun.

### **Retoriset vakuuttamisen keinot, väitteen esittäjä:**

1) Asiantuntija puhuu.

Esimerkki: Ekonomistin puheessa on erityinen painoarvo, jota median on helppo myötäillä. Argumentin pönkittäminen asiantuntijalla, tutkimuksella tai tilastolla.

2) Yleiseen totuuteen ja itsestäänselvyykseen vetoaminen.

Esimerkki: Konsensus-puhetta kansakunnan yhteisesti jakamista näkemyksistä. Oletus historiallisesta yhteisöstä ja jatkuvuuden rakentaminen journalismissa.

3) Me vastaan ne -puhe.

Puhe ”meistä” luo kuvaa yhtenäisestä samat intressit jakavasta joukosta.

Suomen ja muiden maiden erojen korostaminen sanoman vahvistamiseksi.

4) Yleisön moraaliin ja tunteisiin vetoaminen.

Esimerkki: Puhetta suoraan yleisölle, kirjoittaja antaa kuvan asettumisesta lukijan puolelle yhteiseen rintamaan. Vedotaan yleisesti hyväksytyihin käytäntöihin.

5) Sitoutuminen väitteeseen.

Esimerkki: Toimittaja voi vain kirjoittaa lähteensä mielipiteen auki tai ilmoittaa olevansa samaa mieltä. Ero voi olla lähes huomaamaton.

### **Retoriset vakuuttamisen keinot, argumentti:**

1) Määrällistäminen. Yksityiskohdilla vakuuttaminen.

Esimerkki: Numeerinen muoto luo kuvan ristiriidattomasta tiedosta. Tarkkoja lukuja talouden käyrästä on vaikea kiistää. Usein yksinkertaistavaa.

2) Metaforien käyttö.

Esimerkki: Yhtä käsitettä kuvataan toisen siihen kuulumattoman käsitteen avulla. Voivat luoda haluttuja konnotaatioita ilman monipolvista argumentointia.

3) Ääri-ilmaisut, toistaminen, värikkäät ilmaisut.

Esimerkki: Luodaan kuvaa ehdottomuudesta tai säännönmukaisuudesta värikäin sanankääntein tai toistetaan samaa argumenttia tarpeeksi usein.

4) Passiivi-tekijä, nominalisaatio, tosiasiapuhe.

Esimerkki: Hämärtää tekijän vastuun. Puhutaan seurauksista, ei syistä. Asiat näyttävät tapahtuvat. Talouskäänteet esitetään faktoina, joihin ei voi vaikuttaa.

5) Spekulointi.

Esimerkki: Epämääräisten sanojen käyttäminen, asioiden pyörittely. Ei oteta lopullista vastuuta mielipiteestä. Vasta-argumenttiin varautuminen.

## **5 TAANTUMAKIRJOITTELUN DISKURSSIT JA VAKUUTTAVUUS**

Seuraavaksi etsin aineistostani usein toistuvia puhe- ja ajatuskulkuja, diskursseja. Samalla arvioin retorisia keinoja, joilla puhetta pyritään vakuuttamaan. Analyysin aikana on syytä pohtia, millaisia päämääriä kirjoituksilla on. Helsingin Sanomat ja Kauppalehti ovat virallisesti poliittisesti riippumattomia sanomalehtiä, mutta niillä on monia intressejä ajettavana. Ehkä tärkein on taloudellinen näkökulma. Lehdet kuuluvat suuriin mediakonserneihin – Helsingin Sanomat Sanoma-konserniin ja Kauppalehti Alma Mediaan. Konsernit ovat pörssiyrityksiä, joiden tehtävä on tuottaa mahdollisimman paljon voittoa mahdollisimman vähillä resursseilla. Lähtökohta ohjaa lehtien agenda ja rajaa näkökulmia vääjäämättä. Omistajien lisäksi pitää ajatella yrityksiä, jotka tuovat leivän pöytään. Mainostulot ovat lehtien pääasiallinen tienesti. Kauppalehti on talouselämän äänenkannattaja, joten on vaikeaa kuvitella, että lehdessä näkyisi puheenvuoroja esimerkiksi maltillisen, vasemmistolaisen talouspolitiikan puolesta.

Asetelma on nurinkurinen ja ongelma perustavanlaatuinen. Sanomalehtien, joiden tavoitteena on talouskasvun edistäminen ja yhä paremman liiketuloksen

tekeminen, pitäisi käsitellä talouskriisiä objektiivisesti ja monipuolisesti. Samalla talouden laskusuhdanne vie lukijoita ja mainostajia. Mitä tavoitteita lehdillä on markkinatalouden kehittämisen ja tukemisen lisäksi? Ainakin vallitsevan yhteiskuntajärjestyksen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Helsingin Sanomat vakuuttaa olevansa demokratian asialla ja sitoutumaton suhteessa kaikkiin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Holmbergin (2004, 86–88) mukaan lehden on kuitenkin sanottu suhtautuneen 1950-luvulla ja sen jälkeen hyvin myönteisesti työväenliikkeeseen, lähinnä sosiaalidemokraatteihin. Entisen vastaavan päätoimittajan Janne Virkkusen mukaan lehdellä on etäisen asialliset välit kaikkiin puolueisiin, mutta kolmen suurimman kanssa pidetään eniten yhteyttä.

Kauppalehti puolestaan ajaa liike-elämän etuja, ja sen ideologia mielletään vahvasti oikeistolaiseksi. Nämä muodostavat puitteet diskursiiviselle puheelle sekä diskurssien järjestykselle. Diskursseja voi ajatella kielipelinä, jossa diskurssit kamppailevat näkyvyydestä.

Diskurssijärjestys muodostuu yleensä lehtien arvojen ja normien lisäksi kulttuurisesti ja hegemonisesti. Kyse on asioiden esittämisestä oikeimmaksi omaksutulla tavalla. Ihmisillä, yhteisöillä ja kulttuureilla on omat diskurssijärjestyksensä. Lukijat arvostavat eniten niitä diskursseja, jotka tuntevat läheisimmiksi tai relevanteimmiksi. (Fairclough 1995, 63–67.) Suomessa vallassa ovat olleet esimerkiksi jatkuvan talouskasvun ja yksilökeskeisen kulutuksen diskurssit, joiden avulla enemmistö on helppo vakuuttaa retorisesti. Diskurssit kuitenkin muuttuvat ja taistelevat jatkuvasti. Mediassa tämä on näkynyt näkökulmien monipuolistumisena ja lukijasegmenttien pirstaloitumisena. Mutta kun puhutaan Helsingin Sanomien ja Kauppalehden pääkirjoituksista, perinteinen linja tuskin muuttuu kovin riehakkaaksi diskurssitaisteluksi.

Jaan tämän luvun kahteen osaan tutkimuskysymysten mukaan. Ensin arvioidaan taantuman vaikutusten diskursseja ja sen jälkeen toimintaan kannustavia, ratkaisukeinojen diskursseja. Alalukujen lopuksi vedän yhteen havaintoni ja

tulkintani. Käsittelen diskursseja lähtökohtaisesti luettelemieni kymmenen retorisen vakuuttamiskeinon pohjalta. Kaivan teksteistä suosituimpia hyödynnettyjä keinoja ja kiinnitän huomiota eri diskurssien väliseen keskinäiseen vuorovaikutukseen. Siteeraan pääkirjoituksia, kun haluan avata diskursseja tyypillisimmillään. Lyhennän lainauksia tarpeen mukaan, mutta varmistan, ettei referointi jätä sijaa väärinymmärryksille. Pyrin kuljettamaan mukana analyysissä myös ajatuksia suomalaisesta talousjournalismista ja aiemmista talouskriiseistä.

## **5.1. Vaikutusten diskurssit**

Hahmotan taantuman Suomeen kohdistuvien vaikutusten arvioista kaksi selkeästi erottuvaa diskurssia. Molempien lehtien pääkirjoitusten vallitseviksi puhetavoiksi vakiintuu yhtäältä pelon ja epävarmuuden sävyttämä diskurssi ja toisaalta optimismia sekä luottamusta korostava tapa merkityksellistää talouskriisiä. Olen laatinut aikajanan taantuman tärkeimmistä tapahtumista Suomessa ja ulkomailla (liite 1). Käytän sitä hyväkseni, kun arvioin diskursseja. Taulukko havainnollistaa sitä, onko pääkirjoitusten maalaama pelko tai optimismi perusteltua tapahtumien valossa kulloisenkin kirjoituksen ajankohtana.

### **5.1.1 Pelon ja epävarmuuden aika**

Lehtien pääkirjoituksissa näkyy pitkään epätietoisuus. Kukaan ei tunnu tietävän, mitä tuleman pitää. Teksteistä huokuu epävarmuus ja pelko tulevasta. Taantuman vaikutuksia Suomeen arvioidaan varovasti ja pyöritellen. Vaikka Suomen lähtökohtia pidetään vahvoina moniin muihin maihin verrattuna, Yhdysvaltojen talouskriisin ymmärretään ulottavan lonkeronsa ennen pitkää myös Suomeen.

”Suomi ei ole erillinen saareke, joka voi pitkään elää eristyksissä muusta maailmasta. Suomessa asuntoluottokanta ei ole suurin huolenaihe, mutta järjestelmä on herkkä tartunnalle ja sen toimivuus on keskinäisestä luottamuksesta kiinni.” (KL 29.7.2007).

Kauppalehti varoittaa ensimmäistä kertaa talouskriisin vaaroista heinäkuun lopussa 2007. Suomen asema maailman taloudessa tiedostetaan. *Eristyksissä*-metafora viittaa impivaaralaisuuteen. Kun on eristyksissä, menettää kontaktit ulkomaailmaan. Suomi ei tietenkään ole eristyksissä muusta maailmasta. Tällaisella metaforisella me-retoriikalla korostetaan kuitenkin Suomen erityislaatuista, syrjäistä sijaintia esimerkiksi Yhdysvaltoihin nähden. Samalla annetaan rivien välistä ymmärtää, että Suomi on riippuvainen maailmantalouden muutoksesta, koska se ei ole erillinen *saareke*, vaan kiinnittynyt suureen mantereeseen.

Luottamus nousee tärkeäksi arvoksi, joka voi mureta helposti. Lääketieteeseen viittaava tartunta-metafora on osuva. Siitä tulee mieleen virus, joka leviää kuin rutto, kuten Yhdysvaltojen asuntoluottomarkkinoilla. Asuntoluotoista huolehtiminen liittyy myös suomalaisten jakamaan kansanperintöön. 1990-luvun laman aikana asuntoluottojen määrä karkasi käsistä, joten kohtaa voi ajatella myös muistutuksena menneiden aikojen virheistä. Lisäksi se liittyy mediassa viime aikoina säännöllisesti esiintyneeseen keskusteluun perheiden ja nuorien holtittomasti nostamista ylisuurista asuntolainoista. Asuntoluotot eivät kuitenkaan ole ääri-ilmauksella sanottuna *suurin* huolenaihe. Huolenaiheita on siis muitakin, mutta niiden pohtiminen jätetään lukijalle.

"Taloustutkijoiden selvityksissä mainitaan, että Yhdysvaltain lainamarkkinoiden vaikeudet voivat levitä, mutta kovin vakavana uhkaa ei pidetä. Toisiin ajatuksiin voi tulla, jos uskoo Yhdysvaltain keskuspankin entistä pääjohtajaa Alan Greenspania, joka joutui etsimään samantasoisia kriisejä kaukaa Yhdysvaltain taloushistoriasta... Le Monden esille nostama ongelma on ennustajille vaikein. Mikä on "luottamuksen" ja "sentimenttien" merkitys? Kriisi voi levitä nopeasti siksi, että globalisoituneille rahamarkkinoille leviää luottamuspula ja epävarmuus." (HS 13.9.2007).

Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa pyritään analysoimaan kysymysmerkkien täyttämisen tilanteen seurauksia Yhdysvaltoja laajemmin. Pohdinta koskee myös Suomea. Teksti rakentuu ulkopuolisten asiantuntijoiden ja Le Monden mielipiteisiin. Talousasiantuntijoihin ja toiseen sanomalehteen näin vahvasti turvautuminen pääkirjoituksessa kertoo omien näkemysten puutteesta ja siitä, kuinka

tarkasti ulkomaisen median valtavirtaa ja ulkomaisia talouden asiantuntijoita seurattiin ja siteerattiin tuona aikana. Suomen ekonomistit ja muu talouseliitti eivät osanneet tai halunneet sanoa tilanteeseen paljoa, vaan lähinnä tyydyttiin seuraamaan tilannetta. Kirjoituksen julkaisun aikaan subprime-kriisi oli jo syntynyt, mutta yksikään merkittävä pankki ei ollut kaatunut eikä Yhdysvaltain keskuspankki Fed ollut alentanut markkinakorkojen tasoon vaikuttavaa ohjauskorkoaan.

Kirjoituksen retoriset vakuuttamisen keinot nojaavat asiantuntijalähteisiin. Luottoa riittää Alan Greenspaniin, Ranskan vaikutusvaltaisimpana lehtenä pidettyyn Le Mondeen sekä epämääräisiin ryhmiin nimeltä talousasiantuntijat, -tutkijat ja taloutta seuraavat. Median on helppo myötäillä asiantuntijapuhetta, joka pitää sisällään oletuksen totuudesta tai ainakin tiedosta, joka on lähimpänä totuutta. Talousasioiden tunteminen vaatii yleisen näkemyksen mukaan muita elämänalueita enemmän asiantuntemusta. Talouden asiantuntijoilla on yleensä niin paljon arvovaltaa, että heidän sanomisiaan on vaikea kyseenalaistaa.

Helsingin Sanomat ottaa tekstissä pitkälti välittäjän roolin. Kirjoituksessa on väitteitä ja spekulatiota taantumasta, mutta lehti ei sitoudu väitteiden taakse, vaan tuo esiin vastakkaisia näkökantoja, kuten talousasiantuntijoiden ja Greenspanin argumentit. Eri toimijoiden välille rakennetaan konflikti, jonka ulkopuolelle kirjoittaja jättäytyy. Toisaalta muotoilusta *"Toisiin ajatuksiin voi tulla, jos uskoo..."* voi tulkita lehden kallistuvan Greenspanin suuntaan, mutta varmaksi tätä ei voi todeta spekulatiivisten sanavalintojen vuoksi. Vaikka päätösvalta argumentin uskottavuudesta jätetään lukijalle, ajatuskulkuihin pyritään vaikuttamaan.

Toimittaja referoi Le Monden tekstiä ja tyytyy esittämään kysymyksiä. Lainauksessa talouskriisin uhkaa korostetaan toistelemalla *levitä*-sanaa. Kriisi leviää, luottamuspuola leviää ja vaikeudet leviävät. Verbiltä puuttuu aktiivinen toimija. Retorisen vakuuttamisen näkökulmasta kyseessä on tosiasiapuhe, jossa asiat vain näyttävät tapahtuvan. Inhimillinen tekijä ei vaikuta olevan vastuussa tapahtumista, vaan näkymätön instanssi. Tosiasiapuhe on havaintojeni mukaan

talouskielelle hyvin ominaista. Kun tällaisen retoriikan yhdistää talouden toisinaan vaikeaselkoiseen terminologiaan, joutuu lukija helposti sivuraiteelle.

”Laineet ulottuvat Suomeenkin. Ennen kriisiä kansainväliset sijoittajat suhtautuivat melko tyyneesti suomalaisten yhtiöiden tulosten liikkeisiin. Nyt vähäininkin epävarmuus tai yrityksen yskäisy johtaa siihen, että sijoitukset kiskaistaan kiireellä pois marginaalimarkkinoilta.” (HS 11.2.2008).

Kirjoittaja on huomannut taantuman vaikutukset pörssikäyriin. *Näköjään*-sanaa käyttämällä kirjoittaja paljastaa yllättyneisyytensä. Taantuma koskettaa sittenkin Suomea. *Laineet*-metaforan voi tulkita vahvistavan hämmästyksiä. Laineet ovat ikään kuin hiljaa ja salakavalasti liplattaen kasteleet myös suomalaisten jalat. Teksti on muutenkin retorisen vakuuttamisen vinkkelistä varsin metaforapainotteinen. Yrityksen *yskäisy* on peräisin lääketieteen termistöstä. Yskäisy on oire, ei välttämättä merkki mistään pahemmasta. Siitä huolimatta *sijoitukset* kiskaistaan pois, mikä viittaa kovakouraisuuteen ja nopeuteen. Kirjoittaja halunee sanoa, että Suomi joutuu kärsimään hieman perusteetta, mutta se pitää hyväksyä, koska laineet ovat jo kasteleet koipemme.

”Tähän asti Suomi on säästynyt Yhdysvalloista alkaneelta talouskriisiltä ihmeen hyvin. Yhdysvaltain asema maailmantaloudessa on niin vahva, että sen ongelmat heijastuvat jossain vaiheessa väkisininkin maailmantalouteen... Suomen talous on nykyään entistä riippuvaisempi maailmantaloudesta. Viennin osuus kansantuotteesta on noussut kaikkien aikojen ennätykseen. Suomen teollisuus on siten muita maita herkempi valuuttakurssimuutoksille.” (KL 3.3.2008).

Maaliskuussa Yhdysvaltojen subprime-markkinoiden romahduksen tappioiden oli arvioitu nousevan satoihin miljardeihin dollareihin. Pääkirjoituksessa esitetään hyvin perusteltuja, johdonmukaisia argumentteja. Artikkelin ensimmäisiä, jossa tilannetta puntaroidaan tukeutumatta asiantuntijoihin. Tätä uskon lukijoiden odottavan maan johtavalta talousmedialta. Vaikka riveillä ei lue mitään mullistavaa, asioista rohkeasti puhumista pitää arvostaa. Teksti on loogiseen päättelyyn, faktoihin ja yleiseen näkemykseen perustuvaa vakuuttavaa tosiasia-



puhetta, jolle voi vain nyökytellä hyväksyvästi. Toisaalta olonsa voi tuntea avuttomaksi, kun talous esitetään ihmisten arjesta kaukaisena elämänalueena.

Suomen talous tuskin on *riippuvainen* mistään. Suomalaiset sen sijaan voivat tarvita taloutta. Riippuvainen-sana on vahva kielikuva. Suomi ei toisin sanoen pärjää ilman vientimarkkinoitaan. Suomen ja muiden maiden välisestä erosta kerrotaan, mutta sen turvin ei yritetä vaikuttaa lukijoihin. Me-retoriikalla alleviivataan erikoislaatuista asemaamme vientivetoisena maana. Tilanne on moniin maihin verrattuna vakaa, mutta toisaalta riskit ovat suuremmat, koska emme pärjää omillamme. Kirjoittaja sanoo Suomen *selvinneen tähän asti ihmeen hyvin*. Oletus siis on, että Suomen ongelmat pahenevat ennemmin tai myöhemmin, koska olemme erityisen alttiita maailmantalouden heilahteluille. *Selvitä*-sana tuo mieleen henkiinjäämististelun, joka tekee uhkasta käsin kosketeltavan.

"Suomessa pankit vakuuttavat, että kriisin heijastukset täällä ovat vähäisiä... Näin vähällä Suomi ei kriisistä pääse... Pankkien rahoitus kallistuu, ja tämä heijastuu ainakin yritysluottoihin. (HS 19.3.2008).

Taantuman vaikutukset otetaan jo todesta. Kirjoittaja asettuu poikkeuksellisesti poikkiteloin pankkien väitteen kanssa ja perustelee oivasti kantansa. Asiantuntijan sanaan on helppo turvautua. Jos näkemys osoittautuu vääräksi, voi syyttää lähdettä. Toisaalta kriittinen suhtautuminen asiantuntijan näkemykseen voi olla vakuuttavaa retoriikkaa parhaimmillaan, varsinkin jos perustelut ovat loogiset.

Maaliskuussa Suomen BKT oli laskenut jo hyvän aikaa, mutta tilastotietoa tilanteesta ei ollut saatavilla. Kauppalehti katsoo nenänvarttaan kauemmas ja näkee orastavat riskit yritysten rahoituksessa. Mieleen tulevat 1990-luvun muistot ja pankkien holtiton avokätisyys. Tekstiä voi ajatella muistutuksena. Pankeilla on tuottotavoitteita. Totta kai niiden intressi on vakuuttaa kaiken olevan kunnossa. Esimerkiksi rahan kallistuminen saattaisi pelästyttää asiakkaat kaikkoamaan.

”Taantuma vaikuttaa ulkomaankauppaan jo nyt, koska Yhdysvallat on suomalaisillekin tärkeä markkina. Dollarin heikkeneminen vahvistaa euroa ja rapauttaa vientiyriyten kilpailukykyä. Tämä on raskas taakka metsäteollisuudelle ja teknologiateollisuuden yrityksille.” (HS 19.3.2008).

Teksti kertoo talousmaailman tosiasioista. Seurauksista kerrotaan, mutta ei niihin johtaneista syistä. Tieto esitetään lukijalle realiteettina, joka tapahtuu ihmisistä riippumatta ja johon pitää sopeutua. Taantuma tuntuu levinneen ja dollari heikenneen kuin itsestään. Argumentteja ryyditetään yksityiskohdilla. Vientiyriyten kilpailukyvyyn rapautuminen ei kuulosta lohduttomalta, mutta kun ahdinko rajataan masentamaan eritellysti Suomen kansainvälisen kilpailukyvyyn kivijalkoja metsä- ja teknologiateollisuutta ja viestiä ryyditetään *raskas taakka* -metaforalla, tilanne alkaa vaikuttaa vakavalta. Taantumien riskit ja pelot tuodaan esiin, mutta vaikutusten tarkemman arvioinnin sijaan tyydytään metaforiin. Vientiyriyten *kilpailukyky rapautuu ja taakka on raskas* -määrittelyt jättävät paljon arvailtavaa.

”On pidettävä huoli siitä, että täällä ei mennä kilpailijamaita selvästi korkeampiin palkankorotuksiin. Ylisuurilla palkankorotuksilla ja vielä julkisen sektorin tuella Suomi sai inflaationsa muita EU-maita kovempaan laukkaan. Suomi on ulkomaankaupasta hyvin riippuvainen maa, joten myös kansainväliset inflaatiopaineet kohdistuvat meihin monia muita herkemmin.” (KL 30.7.2008).

Työnantajapuolelle, ammattiliitoille ja julkiselle sektorille annetaan huutia ylisuurista palkankorotuksista. Samalla vedotaan niiden moraaliin virheiden välttämiseksi vastaisuudessa. Me-retoriikkaa käytetään käänteisesti: Suomi hölmöili muihin EU-maihin verrattuna. Argumentteja perustellaan kansakunnan edulla. Inflaatiolla on paha kaiku, ja tehokeinona sen toistaminen kannattaa, varsinkin kun inflaatio on saatu värikkäästi ilmaistuna *laukkaan*. Ääri-ilmaukseksi voi laskea jo aiemmassa artikkelissa mainitun Suomen roolin *hyvin riippuvaisena* vientimaana. Ilmauksella tähdennetään sitä, että inflaation pahenemiseen ei todella ole varaa. Lainauksessa käytetään runsaasti talouden termistöä, mikä vaikeuttaa taloutta vähän ymmärtävien mahdollisuutta sisäistää viesti.

”Jokainen ymmärtää, että maailmantalouden kehitys vetää väistämättä Suomeakin mukaan alaspäin ja myös täällä tullaan näkemään ikäviä lukuja. (HS 17.9.2008).”

Kirjoituksessa kerrotaan itsestäänselvyys maailmantalouden heilahdusten vaikutuksista Suomeen. Jos sen jokainen ymmärtää, miksi se on pääkirjoitukseen laitettu? Koska tällaisella muotoilulla kirjoittaja tukahduttaa vastakkaiset äänet. On vaikeaa vastustaa näkemystä, jonka annetaan ymmärtää olevan kaikkien hyväksymä ainoa totuus. Asiat näyttävät taas tapahtuvan *väistämättä*. Joitakin kuukausia aiemmin tällaista argumenttia ei uskallettu sanoa ääneen, koska varmuutta talouskriisin käännteistä ei ollut. Itsestäänselvyydellä on helppo vakuuttaa jälkiviisaana, kun tuhot ovat kaikkien nähtävissä. Kirjoituksen julkaisemisaikoihin Yhdysvalloissa oli täysi kaaos päällä. Esimerkiksi maan neljänneksi suurin investointipankki Lehman Brothers hakeutui velkasaneeraukseen.

”Rahoituskriisin vaikutukset eivät välttämättä heijastu Venäjälle yhtä vahvoina kuin läntiseen Eurooppaan, jolloin Suomikin voisi selvitä vähemmällä. Jos taas öljyn hinta laskee ja ulkomaisten investointien määrä Venäjälle supistuu jyrkästi, vaikutus voi olla päinvastainen.” (HS 17.9.2008).

Tekstissä käytetään spekulatiota vakuuttamiskeinona. Kantaa ei oteta, vaan eri mahdollisuuksia pyöritellään sanoilla, kuten *välttämättä*, *voisi* ja *voi olla*. Uhkakuvia kartoittamalla korostetaan Suomen sijaintia ja asemaa Venäjän ja Länsi-Euroopan välissä. Lainaus luo kuvan hieman avuttomasta Suomesta, joka tasapainoilee pienimmän vahingon periaatteella. Venäjä on Suomelle tärkeä vientimaa. Toisaalta esimerkiksi Kauppalehti uskoi pitkään, että juuri sen vuoksi taantuma ei runtele pahasti Suomea. Venäjän katsottiin olevan ikään kuin turvassa Yhdysvalloista alkaneelta kriisiltä, joten katseet suunnattiin itään. Myöhemmin siinäkin asiassa jouduttiin ottamaan takapakkia.

”Suomessakin on herätty kylmään totuuteen: taloudellinen suhdanne on erittäin nopeasti heikentymässä. Erityisen hälyttäviä ovat tiedot rakennusosalta, mutta taantuma näyttää leviävän vauhdilla läpi elinkeinoelämän.” (HS 20.11.2008).

Ensimmäisessä lauseessa vedotaan itsestäänselvyyteen. Kirjoittaja saa muotoilullaan tilanteen kuulostamaan siltä, että kaikki muut ovat vasta nyt tajunneet kriisin vakavuuden, kun se on Helsingin Sanomissa ollut tiedossa jo hyvän aikaa. Tällaisella retoriikalla, jossa kirjoittaja tekee eroa muihin asiantuntijoihin, pyritään vaimentamaan kritiikki. *Hälyttävä*-sana viittaa tulipalokiireeseen. Tekstistä saa kuitenkin käsityksen, ettei mitään ole tehtävissä. Pelkoa vahvistetaan spekuloidulla: taantuma *näyttää* leviävän. Lehti käyttää varmasti virallisia tilastolukuja argumenttinsa pohjana, mutta kyse on jatkuvasti muuttuvista ennusteista.

"Nokian ja Shellin hallitusten puheenjohtaja Jorma Ollila toi ilmi tyytymättömyytensä EKP:n toimintaan. "Se on ollut kovin hidas ja varovainen ohjauskorkonsa alentamisessa. Vaarana on, että rahapolitiikka pessimismin voittaessa alkaa menettää tehoaan." Teollisuusjohtajan silmin olennaista on juuri tämä hetki. Pessimismi ja lamaannus syövät kansantalouden voimaa joka hetki, juuri nyt. Teollisuusjohtajien ääntä on syytä kuunnella tarkalla korvalla, sillä he ovat nyt eturintamassa: he näkivät finanssikriisin tuhot omassa työympäristössään, ja he näkevät sen leviämisen omiin yrityksiinsä. Nyt tehdään päätöksiä, jotka ovat taloushistoriaa, hyvässä tai pahassa." (HS 20.11.2008).

Tämä on aineistoni ainoa artikkeli, jossa käytetään sitaattia vakuuttamiskeinona. Asiantuntijan kommenttien nostaminen suorana lainauksena pääkirjoitukseen on erittäin harvinaista. Miksi käyttää sitaatteja, kun lähdettä voi hyödyntää taustatietona ja toimittamalla tämän sanomiset omien argumenttien tueksi? Siksi, koska suora lainaus on tehokeino, eikä sen esittäjä ole koskaan neutraali. Ehkä Jorma Ollilan näkemykset ovat sitaatissa sen vuoksi, että hän on Suomen johtavia talousasiantuntijoita ja luo sitä järjestystä, jonka puitteissa Suomessa talouden tapahtumia ymmärretään. Kirjoittaja patistaa kuuntelemaan miestä ja referoi häntä vakuuttaakseen argumenttinsa. Viestiä ei arvioida lainkaan.

Ollilan sanojen kritiikitön ihailu kertoo siitä, kuinka vähän Suomessa on taloudesta ymmärättäviä. Kun joku näistä suurista nimistä avaa suunsa, media kirjoittaa kommentit kiltisti sanasta sanaan lehtiöön. Totta kai näillä teollisuusjohtajilla on vahva asiantuntemus, mutta lähteet harvoin puhuvat vain omasta puolestaan. He

edustavat usein suuria organisaatioita ja puhuvat niiden kielellä. Harvan näkökulma on tavallisen suomalaisen etu. Ollilan kaltaiset ihmiset määrittelevät viime kädessä sen, millaisena me hahmotamme talouden todellisuuden. Jos kuulemme vain talouseliitin näkökulman, saamme vain yhdenlaisen käsityksen totuudesta.

Kirjoituksen kieli on kaunokirjallista, paikoin lähes runollista. *Pessimismi syö kansantalouden voimaa joka hetki, juuri nyt ja nyt tehdään päätöksiä, jotka ovat taloushistoriaa, hyvässä tai pahassa* -tyylinen kielenkäyttö saa asiat näyttämään korostetun suurilta ja ratkaisun olevan käsillä, mikä on omiaan vaikuttamaan lukijan tunteisiin. Argumentin sisältöä vakuutetaan myös metaforilla. Teollisuusjohtajat ovat sotatermistöä käyttäen *eturintamassa*. Populistinen sotatermistö voi upota suomalaisiin, mutta sen käyttämisestä voi olla montaa mieltä. Tässä suhteessa media ei eroa poliitikoista. Esimerkiksi valtiovarainministeri Katainen keksi talouden talvisota -rinnastuksen. Yritysjohtajien vaikutusvaltaa korostetaan, mutta valtaa syö tosiasiapuhe. Johtajat eivät pystyneet vaikuttamaan talouden lakeihin yrityksissään, vaan tulokset putosivat ja ihmisiä irtisanottiin. Miksi heitä siis pitäisi kuunnella? Koska parempaa ei ole tarjolla.

”Suomessa pantiin vireille tammi–lokakuussa 2 200 konkurssihakemusta. Pahinta ei vielä ole nähty. Palvelualoilla ja rakentamisessa vaikeudet ovat kasaantumassa. Suomea pyyhkii lähikuukausina konkurssiaalto... Suomessa on 1990-luvun alkuvuosilta karvaat kokemukset siitä, kuinka tuhansia elinkelpoisia yrityksiä meni nurin devalvaatioita seuranneen ylikireän rahapolitiikan tai pankkien korkeiden vakuusvaatimusten takia.” (KL 9.12.2008).

Kauppalehti nostaa 1990-luvun lamakokemukset kunnolla mukaan keskusteluun vasta, kun Suomi on jo taantumassa. Vanhoista virheistä muistuttaminen voi tuoda muistot pintaan ja kasvattaa epävarmuutta. Argumenttia pyritään vahvistamaan yleisön tunteisiin vetoamalla. Tarkat numeeriset tiedot vahvistavat argumentin voimaa. Tieto konkurssihakemuksista kertoo karusta totuudesta: yli 2 000 konkurssia hätkäyttää enemmän kuin konkurssiaalto. Argumenttia vakuutetaan värikkäillä ja äärimmäisillä ilmaisuilla, kuten konkurssiaalto *pyyhkii* Suomea ja *pahinta* ei ole nähty.

Tällaisilla sanavalinnoilla korostetaan haluttua sanomaa, eli pankkien ja luotonantajien vastuuta yrityksistä. Palvelu- ja rakennusalan ahdingon mainitseminen kertoo asiantuntijuudesta. Lama-ajan tapahtumista puhutaan kaikkien hyväksymänä totuutena: pankit ja rahapolitiikka ajoivat tuolloin yrityksiä turhaan konkurssiin. Osapuolten välille luodaan vastakkainasettelua, mutta pankeille ja luottolaitoksille annetaan mahdollisuus hyvitykseen. Niiden moraaliin vedotaan tarjoamalla sankarin viittaa.

Pääkirjoituksissa oltiin syystä huolissaan taantumien vaikutuksista Suomen ulkomaankauppaan. Ulkomaankaupalla on aina ollut iso merkitys Suomelle, ja lehdet vahvistavat käsitystä pitämällä aiheen keskustelussa. Viennin osuus Suomen BKT:sta oli nelinkertaistunut noin 47 prosenttiin 1990-luvun lamasta vuoteen 2008 mennessä. Taantumien vuoksi vienti kuitenkin supistui seuraavana vuonna neljänneksellä, enemmän kuin mikä sen koko arvo oli 1990-luvun alussa.

”Taloudessa on toteutettu rakenteellisia uudistuksia, ja yritysten taseet ovat vahvempia kuin ne olivat parikymmentä vuotta sitten. Tämä totuus auttaa meitä nykyisessä tilanteessa vain osin.” (HS 12.12.2008).

Kauppalehden näkemys Suomen julkisen talouden ja yritysten lihashien kestäväyydestä muuttui neljässä kuukaudessa. Suomen BKT laski loka-joulukuussa yli prosentin, ja Suomi valui virallisesti taantumaan. Tilanne tajuttiin liian myöhään. Ensimmäistä kertaa yritysten taseita verrataan kahdenkymmenen vuoden tilanteeseen, aikaan juuri ennen 1990-luvun lamaa. Tällainen yksityiskohta muuttaa mielikuvaa vahvoista taseista. Ei kai yritysten hehutus ole perustunut faktaan, jota on pidetty sanomattakin selvänä: että yrityksillä menee paremmin kuin ennen lamaa? Lopun epämääräinen arvio tilanteesta voimistaa epävarmuutta. Kukaan ei tiedä, mitä seuraavaksi tapahtuu.

”Suomen pankin suhdanne-ennusteen mukaan asiat menevät nyt nopeasti huonoon suuntaan. Suomenkin kansantalous on syöksymässä taantumaan... Maailmankauppa uhkaa vajota käsiin.

Vaikeuksiin joutuvat tällöin ensimmäisinä vientiyritykset ja toisessa aallossa kotimarkkinat. Tästä kriisistä ei nousta ulkopuolisella vetoavulla ennen kuin kasvu lähtee liikkeelle jossain päin maailmaa.” (HS 12.12.2008).

Pääkirjoituksessa palataan vientiyrityksiin monen kuukauden tauon jälkeen. Lehti sitoutuu pankin asiantuntijapuheeseen ja lisää alakuloa. Tilanne on muuttunut radikaalisti syksystä. Kirjoituksessa kuvataan vaihtoehdottomuutta: Suomi joutuu taantumaan muun maailman vanavedessä, eivätkä tapahtumat ole Suomen hallinnassa. Kahta vastakkaista diskurssia käytetään rinnakkain, mutta puhe Suomen riippuvuudesta ulkomaankaupasta on tullut todistetuksi ja saanut vallan. Tekstissä käytetään talouskielelle tyypillisiä asian vakavuutta korostavia ilmaisuja, kuten kansantalous *syöksyy* ja maailmankauppa *vajoaa*.

Viimeisessä lauseessa talouden realiteeteista kerrotaan lohduttomasti passiivitekijän sisältävällä nominaalilauseella. Aivan kuin osaksemme jäisi tarkkailla asioita ulkopuolelta ja yrittää sopeutua muutoksiin siihen asti, kunnes joku taho antaa meille metaforisesti *vetoapua*. Helposti unohtuu, että talouskriisien takaa löytyy yksittäisiä ihmisiä ja heidän tekemiään päätöksiä. Mikään ei talouselämässä tapahdu itsestään, mutta niin voi alistua ajattelemaan, jos talousretoriikka keskittyy aina seurauksiin eikä syihin. Tässäkin esimerkissä väittämä on spekulatiivinen ja riskaabeli, koska se ei ole asiantuntijan lausahdus eikä perustu yleisesti hyväksytyyn totuuteen. Silti arvio esitetään tosiasiana.

”Historiallisesti ainutlaatuisessa globaalissa taantumassa Suomen talous on monelta osin sopeutujan roolissa. Kun viennin osuus on 45 prosenttia bruttokansantuotteesta, viennin notkahdus vetää kotimaista investointi- ja kulutuskysyntää laskuun, koska vientialoilla on suuri alihankintaverkosto Suomessa ja muissa maissa.” (KL 29.12.2008).

Numeroin ilmaistu muoto Suomen 45 prosentin viennistä tuo ahdingon lähemmäs lukijaa verrattuna siihen, että puhutaan vain viennin suuresta merkityksestä.

Tarkat luvut hätkähdyttävät enemmän kuin epämääräiset ilmaisut, samoin yksityiskohta vientialojen alihankintaverkostosta Suomessa. Lukijaa vakuutetaan toistamalla vanhaa totuutta viennin hidastumisen vaikutuksesta kotimarkkinoihin.

### 5.1.2. Optimismin aika

Pääkirjoituksissa varoitellaan taantuman seurauksista, mutta toisaalta rakennetaan luottavaista ja positiivista ilmapiiriä. Vaikka Yhdysvaltojen tapahtumat ovat katastrofaalisia, Suomen tilannetta arvioidaan harkitusti ja ilman suuria tunteita. Enemmän kaunistellaan kuin paisutellaan riskejä. Tosiasiat kerrotaan, mutta positiivisia juttuja tuodaan esiin vaikeuksista huolimatta. Mitään ei sinänsä salata, mutta kaikkea ei ehkä kerrota aivan tyhjentävästi. Tunnelmaa pidetään yllä niin pitkään kuin se on uskottavasti mahdollista.

”Suomalaiset pankit ja eläkevakuutusyhtiöt ovat päässeet vähällä maailmalla riehuvasta finanssikriisistä. Pankkeja suojaa se, että ne saavat rahoituksensa monesta lähteestä ja ennen kaikkea talletuksista, mikä on vakaa ja edullinen tulonlähde. Myös pankkien kannattavuus on ollut pitkään hyvää ja vakavaraisuus kunnossa.” (KL 29.7.2007).

Pankeista puhuminen talouskriisissä muodostuu osaksi jatkumoa, jonka edellinen luku kirjoitettiin 1990-luvun alun synkkinä lamavuosina. Kirjoituksessa kehutaan suomalaisten pankkien tilannetta monipuolisesti perustellen. Näin luodaan luottamusta. Lukijoiden rahojen vakuutetaan olevan turvassa. Toisaalta voi nähdä vihjailua siitä, että pankkeihin kannattaa viedä lisää rahaa, jotta ne pysyvät vakavaraisina vastedeskin. Pankkien korostaminen saattaa johtaa lukijaa harhaan. Kaikki voi näyttää olevan hyvin. Oli melko ilmeistä, että taantuma ei Suomessa koskettaisi pankkeja kuten Yhdysvalloissa, mutta pankkisektori on vain osa palapeliä. Muita taantumasta sikiäviä murheita ei käsitellä lainkaan.

”Talousasiantuntijat kertovat, että Suomelle tärkeä euroalue on hyvässä iskussa ja Aasia pitää maailmantalouden kasvua yllä. Suomen julkinen talous kohenee huippu kuntoon” (HS 13.9.2007).



Kirjoitus todistaa, kuinka hakoteillä talouseliitti oli kriisin kehittymisestä. Syyskuussa Yhdysvaltojen keskuspankki Fed alensi ohjaukorkoaan ensimmäisen kerran neljään vuoteen. Aiemmin euroalueen keskuspankki EKP oli pumpannut markkinoille lähes sata miljardia euroa luottamuksen palauttamiseen rahamarkkinoilla. Näistä tapahtumista huolimatta Suomen katsottiin porskuttavan entiseen malliin. Kirjoittaja vakuuttaa yleisöään sitoutumalla asiantuntijoiden lausuntoihin ilman kriittistä pohdintaa. Talousasiantuntijoiden epämääräisestä positiosta heitellään melko ylimalkaisia kommentteja. *Euroalue on hyvässä iskussa* -lausahdus joutuisi uuteen valoon, jos samalla mainittaisiin EKP:n elvytystoimet. Sen sijaan luotetaan siihen, että asiantuntijan sana riittää.

"Paniikki on viimeinen asia, jota markkinoilla nyt tarvitaan. Monet asiat tukevat edelleen arviota Suomen hyvän taloussuhdanteen jatkumisesta. Yritysten tilauskannat ovat vahvat ja vaihtotase sekä valtiontalous hyvässä kunnossa." (KL 23.1.2008).

Kun argumenttia toistellaan jatkuvasti julkisuudessa, ennen pitkää sillä on hyvät edellytykset muuttua todeksi kriittisimpienkin lukijoiden mielessä. Suomen julkisella taloudella ja yrityksillä pyyhki tilastojen mukaan hyvin, joten hehkutus on perusteltua. *Paniikki* on kalskahtava sairauteen viittaava termi, joka tuo mieleen epävakauden ja säntäilyn. Sana on vakuuttavaa metaforallista retoriikkaa. Pitää siis ottaa rauhallisesti, ettei tule tehtyä huonoja päätöksiä.

Suomen tilanne näyttäytyy vakaana, vaikka taantuma riehui kirjoituksen ilmestymisen aikaan villinä Yhdysvalloissa. Maan osakekurssit putosivat jyrkimmin sitten vuoden 2001 terrori-iskujen. Euroopassa kaksi suurta sveitsiläispankkia oli ilmoittanut aiemmin miljardien tappioista osakemarkkinoilla ja muutama keskuspankki oli myöntänyt pankkiluottoja miljardeilla. Muiden maiden ja Suomen tilanteen välillä ei silti nähty merkittävää yhteyttä, koska kotimaiset talouden mittarit olivat reilusti plussalla. Talouskasvun hidastumisen varalle kehoitetaan varautumaan, mutta konkreettiset neuvot puuttuvat.

”Suuret vientiyritykset eivät kärsi luotonannon kallistumisesta ainakaan nopeasti, sillä suomalaisten yritysten taseet ovat vahvoja eivätkä ne ole riippuvaisia luoton saannista.” (HS 19.3.2008).

Vahvojen vientiyritysten itsenäisyyttä kehuaan edelleen, mutta vientiyritysten riippumattomuudesta puhutaan aiempaa varovaisemmin. Kun kirjoitetaan, että yritykset eivät kärsi kallistuneista luotoista ”*ainakaan nopeasti*”, on kyse spekuloinnista, jolla vaimennetaan sitä tosiasiaa, että yritykset kärsivät.

”Hyvä uutinen kansantaloudelle on yritysten arvio tuotannon ja työllisyyden kasvun jatkumisesta jopa syksyn ajan. Pessimistisimmät näkymät ovat mekaanisessa metsäteollisuudessa ja elintarviketeollisuudessa. Sen sijaan palvelualoilla ja rakentamisessa sekä erityisesti konepajateollisuudessa kasvun uskotaan jatkuvan jopa vahvana. Suomen valtiontalous on erinomaisessa kunnossa... talouskasvu voi jatkua hidastumisestaan huolimatta varsin hyvänä.” (KL 9.5.2008).

Asiantuntijan sana painaa tässä kirjoituksessa tavallista enemmän: yritysten asiat tietävät parhaiten yritykset itse. Talouskasvun jatkumiseen riittää luottoa sen hidastumisesta huolimatta, vaikka toukokuussa luottokriisin tappiot olivat maailmanlaajuisesti yli tuhat miljardia dollaria. Optimismi perustuu uskoon ja kaikki on spekulatiota, mutta positiivisen ilmapiirin ylläpitäminen rakentaa todellisuudesta tietynlaista. Talouskasvu *voi* jatkua varsin hyvänä tai huonona. Yritysten ennusteita peesataan sen sijaan, että kaivettaisiin pintaa syvemmältä.

”Suomeen ei näyttäisi tulevan suhdannetaantumaa ainakaan puoleen vuoteen. Paniikkinappuloita ei tarvita.” (KL 9.5.2008).

Ensimmäinen lause herättää kysymyksiä. Siinä on spekulointia ja epämääräinen ajanmääre. Rajaus puolesta vuodesta pyrkii vakuuttamaan lukijan huokaisemaan helpotuksesta. Epäselväksi jää, mihin arvio perustuu. *Paniikkinappula*-kielikuva on mielenkiintoinen. Se viittaa tahoon, joka voi laukaista yleisen paniikin kuin nappia painamalla. Onko lause toteamus vai kehotus lukijoille? Ehkä molempia.

”Voidaan ajatella, että olisi viisainta ryhtyä ajoissa synkistelemään ja toimimaan siltä pohjalta, jotta välttyttäisiin ikäviltä yllätyksiltä. Talouskehityksen synkistelyyn liittyy vain helposti se

ominaisuus, että se ruokkii itse itseään ja johtaa ongelmien pahenemiseen... Vaikka talouskasvu hidastuu ensi vuonna enemmän kuin ennen kesää tehdyissä arvioissa oletettiin, arviot eivät tue pelkoja ajautumisesta selvään taantumaan – puhumattakaan lamasta.” (HS 30.7.2008).

Asiantuntijapuheen pohjalta edetään. Pelkoa *selvään* taantumaan ei ole, mutta taantumaan kyllä. Kirjoittaja sitoutuu lähteensä tietoihin ja käyttää niitä omien näkemystensä tukena. Suomalaisia kehoitetaan epäsuorasti optimismiin, joten me-henki on voimissaan. Viestiä pönkitetään monilla muillakin retorisisilla keinoilla, kuten spekuloidulla, tosiasiapuheella, ääri-ilmauksilla, toistolla ja kielikuvilla. Lainaus on hyvä esimerkki siitä, miten monin eri tavoin argumenttia voidaan yrittää vahvistaa muutamassa lauseessa.

Talouden lainalaisuuksista puhutaan jälleen kuin ihmisistä erillisenä saarekkeena. *Talouskasvu hidastuu ja taantumaan ajaututaan. Passiivista käytetään, jotta välttyttäisiin yllätyksiltä.* Toisaalta ihmisten todetaan pystyvän vaikuttamaan jonkin verran tapahtumien kulkuun synkistelyllään ja toimillaan. Ajatusviivaa käytetään tehokeinona. *Taantumaan ei ajaututa – lamasta puhumattakaan.* Ajatusviiva pysäyttää lukijan miettimään. Lama kuulostaa paljon vaarallisemmalta kuin taantuma, ja koska taantumaankin on vielä matkaa, tyynenä voi pysyä. Spekuloinnista oiva esimerkki on kohta synkistelystä, johon liittyy *helposti* itse itseään ruokkiva ominaisuus. Selvempää olisi sanoa, että synkistely ruokkii itseään, mutta muotoilun ansiosta saa kuvan, että kirjoittaja ei pidä syy-seuraus-suhdetta itsestään selvänä, vaikka näin varmasti ajatteleekin. Mieli siis sanotaan, mutta samalla suojaudutaan mahdolliselta kritiikiltä.

”Suomessa ei ole mitään syytä lietsoa kotikutoista taantumaa. Talouden perusasiat ovat inflaatiouvauhtia ja metsäteollisuuden kompastelua lukuun ottamatta kunnossa... Meillä on paras pitää pää kylmänä. Julkinen taloutemme oli viime vuonna koko EU-maiden vahvin. (KL 30.7.2008).

Suomen BKT oli laskenut jo parin kuukauden ajan kirjoituksen julkaisuhetkellä. Mainitut inflaation kiihtyminen ja metsäteollisuuden korahdus eivät ole vähäpätöisiä takaiskuja. Ne mainitaan kuin ohimennen, mutta kielikuva *kompastelu* viittaa

teollisuudenalaa, joka on lähellä kaatumista. Ahdinkoa yritetään vähätellä ja paniikkia välttää. Samoin teki moni poliitikko. Esimerkiksi Jyrki Katainen toisteli usein, että Suomi lähtee uuteen lentoon, kunhan kansalaiset kuluttavat ahkerasti.

Tekstissä on muutama merkityksiä pursuava kielikuva. *Meillä on paras pitää pää kylmänä*. Keihin me-retoriikalla viitataan? Varmaankin eritoten niihin, jotka tekevät talouden vaikuttavia tärkeitä päätöksiä. Kauppalehti on heidän huomionsa saamiseksi kenties paras julkaisukanava. Uskoa valetaan päättäjiin ja yritysjohtajiin, jotka ovat tottuneet tekemään kovia ratkaisuja paineen alla.

Retoriikalla tehdään myös pesäeroa muihin maihin, joissa ei päätä ehkä ole pidetty kylmänä tai joissa julkinen talous on heikompi kuin Suomessa. Meidän siis täytyy näyttää muille ja hoitaa hommat fiksusti aivan kuten tähänkin asti. Lause suorastaan käskee. On paras pitää *tai muuten...* Eli vaihtoehtona on pitää pää kylmänä, tai muuten käy kalpaten. Myös *taantumien lietsominen* on vahvaa retoriikkaa. Kaikkien on siis toivottavaa puhaltaa yhteen hiileen. Jos pää ei pysy kylmänä, yhden sooloilu lietsoo myös muita perikadon tielle. Siihen ei ole ääri-ilmauksellisesti *mitään* syytä.

"Valtion taloudellinen tilanne on niin vahva, että näistä lähtökohdista voi lähteä turvallisin mielin suhdannetalkoisiin." (KL 27.8.2008).

Mantra valtion kassan kestävydestä jatkuu. Talkoot-sanankäyttö on me-retoriikkaa väkevimmillään. Se sisältää oletuksen vapaaehtoisuudesta ja uhrautumisesta yhteisen hyvän eteen. Lähtökohtaisesti talkoisiin osallistuu koko yhteisö, jotta lopputulos olisi onnistunut. Talkoohenkeä voidaan vaatia, koska talouskriisi on esitetty ulkoapäin tulleen ja kansalaiset eivät ole ilmaisseet epäluottamustaan järjestelmään tai päättäjiin. Luottamus on kaikki kaikessa, ja teksti vakuuttaa valtion auttavan kansalaisiaan.

"Talouskasvun ennustetaan painuvan ensi vuonna alle kahden prosentin. Edessä on laskusuhdanne, ei taantuma. Suomen odotetaan selviävän monia muita maita paremmin, sillä valtiontalo-

us ja yritysten taseet ovat kunnossa. Voimakkaasti kasvaneet Venäjän ja Aasian vienti suojaavat pahimmilta kolhuilta.” (KL 27.8.2008).

Maailmalla paniikki oli vallannut markkinat syyskuussa. Monet yhdysvaltojen suurimmat investointipankit ja asuntoluottoyritykset olivat henkihieverissä. Suomen BKT oli kääntynyt laskuun jo kesällä. Kirjoituksessa kuitenkin luodaan positiivista henkeä ekonomistien arvioiden pohjalta. Lehti sitoutuu asiantuntijapuheeseen, koska *valtionalous ja yritysten taseet ovat kunnossa*. Kunnossa-sanan käyttäminen antaa yksiselitteisen kuvan, mutta mitään konkreettista siitä ei saa irti. Kuinka paljon osumia kestetään, ennen kuin ongelmat alkavat? Positiivista viestiä tuetaan me-retoriikalla: meillä asiat ovat paremmin kuin niissä monissa muissa maissa, jotka ovat mokanneet. Vakuudeksi ulkomaankaupan vetävyydestä eritellään *voimakkaasti kasvaneet* tärkeät kauppakohteet Venäjä ja Aasia, jotka *suojaavat pahimmilta kolhuilta*. Kuinka voimakasta kasvu on ollut? Kolhuja on siis tulossa, mutta tilanne saadaan kuulostamaan lohdulliselta.

Lukijoita pyritään vakuuttamaan siitä, että hätää ei ole, jos kaikki joustavat. Epämääräisillä sanavalinnoilla luodaan merkitys, mutta ei oteta vastuuta sanoista. Jos myöhemmin sanottaisiin, etteivät Venäjä ja Aasia suojanneet tarpeeksi, kirjoittaja voi vastata, ettei niin väittänytkään. Maiden korostaminen hieman ihmetyttää. Venäjä on yksi Suomen tärkeimpiä vientimaita, mutta niin on myös Yhdysvallat. Suomen kokonaisviennistä Venäjän osuus oli 2009 vain kaksi prosenttia suurempi kuin USA:n, joka on maailman markkinajohtaja lähes alalla kuin alalla (EK 2011). Kun sieltä alkanut taantuma vaikuttaa globaalisti, vaikutukset näkyvät kaikessa Suomen ulkomaankaupassa.

”Toisin kuin 90-luvun alun laman aikana, nyt ei ole mitään erityistä Suomeen liittyvää ongelmaa. Silloin yhdeksi pahaksi ongelmaksi osoittautui Neuvostoliiton-kaupan romahtaminen. Rahoituskriisin vaikutukset eivät välttämättä heijastu Venäjälle yhtä vahvoina kuin läntiseen Eurooppaan, jolloin Suomikin voisi selvitä vähemmällä. Jos taas öljyn hinta laskee tuntuvasti ja ulkomaisten investointien määrä Venäjälle supistuu jyrkästi, vaikutus voi olla päinvastainen.” (HS 17.9.2008).

Venäjän-kaupan mahdollista hiipumista ei nähdä suurena uhkana Suomelle, koska taantuman luonne poikkeaa 1990-luvun lamasta. Suomi ei ole yhtä riippuvainen Venäjästä kuin takavuosina. Samalla sivuutetaan se, että ongelmat tulevat muualta ja laajempina kuin aiemmin. Kirjoituksessa pyöritellään asioita ja käytetään merkitystä pehmentäviä sanoja, kuten *erityistä*, *välttämättä*, konditionaalimuotoa *voisi* ja epämääräistä *voi olla*. Spekulatiivisuus peittoaa analytyttöisyyden. Ensin vakuutetaan, ettei hätää ole, mutta näkemykseltä viedään varmuus heti seuraavissa lauseissa.

### 5.1.3 Yhteenveto

Pelon ja epävarmuuden sekä optimismin diskursseja kuljetetaan lehdissä rinnakkain ja myös samoissa teksteissä, joten ne eivät sinällään kilpaile elintilasta. Diskursseille löytyy tilastollisia perusteita, ja niitä käsitellään melko neutraalisti tai spekulatiivisesti. Ensin valloilla on optimismi, ja varoittavia kirjoituksia näkyy harvakseltaan. Optimismi kuitenkin katoaa kuvasta täysin alkusyksystä 2008, vaikka hetkeä aiemmin kaiken on vakuutettu olevan hyvin. Valtaan pääsee pelon diskurssi, ja epävarmuus hallitsee kirjoittelua tarkastelujakson loppuun asti. Optimismia perustellaan julkisen talouden ylijäämällä, terveillä pankeilla ja yritysten vakavaraisuudella. Näihin tunnutaan luottavan lähes sokeasti, kunnes taantuman raadollisuus paljastuu ja teemat haudataan kaikessa hiljaisuudessa.

Lehdissä pidetään yllä positiivista henkeä niin pitkään kuin se on uskottavasti mahdollista. Osasin odottaa tätä Kauppalehdeltä, koska lehti ei saa masentaa liike-elämää. Helsingin Sanomien odotin reagoivan tilanteeseen nopeammin. Vaikka lehdissä analysoidaan aika ajoin taantuman vaikutuksia laaja-alaisesti, kokonaisuudessaan arviointi jää epämääräiseksi ja valjuksi. Loppukesästä 2008 taantuman ei uskota koskevan Suomea, ja korkeintaan puhutaan laskusuhdanteesta, lyhytaikaisesta talouskasvun notkahduksesta. BKT:n kasvun ennustetaan hidastuvan mutta jatkuvan. Suomen tilanne oli jo tuolloin huolestuttava. Kauppa-

lehti esimerkiksi perustelee Venäjän- ja Aasian kaupan suojaavan Suomea, mutta myöntää myöhemmin, että Suomi on lähes täysin sopeutujan roolissa.

Optimismin taustalla saattaa olla ainakin kaksi syytä. Ensimmäinen on 1990-luvun laman perintö. Talouseliitti vähätteli pitkään yhdessä rintamassa globaalin taantumien vaikutuksia Suomeen. Myös Jyrki Katainen rauhoitteli kansalaisia useita kertoja syksyllä 2008 vakuuttamalla Suomen talousnäkymät niin hyviksi, ettei pessimismiin ollut syytä. Samaan aikaan Islannissa pankkikriisi kylvi tuhoa täydellä voimalla. Katainen joutui tarkistamaan kantaansa jo vuoden lopussa. Pääkirjoituksissa ollaan positiivisia vielä silloin, kun Yhdysvallat antaa tekoehditystä monille tärkeimmille pankeilleen. Kansalaisia ei luultavasti haluttu pelotella. Lehdissä varmaankin nähtiin vaarat mutta ajateltiin, että epäselvässä tilanteessa ei ole syytä maalata piruja seinälle.

Väitteelle antaa pontta suomalaisten talousasiantuntijoiden taantuma uutisointiin liittyvät haastattelut, jotka Tampereen yliopiston journalismikritiikin projektiryhmä kokosi syksyllä 2009. Osa haastatelluista oli tyytyväisiä siihen, ettei media tarttunut synkimpiin Suomea koskeneisiin ennustuksiin. Julkisuudessa ei olisi ollut kuulemma hyvä lietsoa levottomuutta, koska ihmisten panikointi johtaa huonoimpaan mahdolliseen tulokseen rahoitusmarkkinoilla. Oppia otettiin 1990-luvun laman kokemuksista. Silloin kansalaisten ei pelätty lopettavan kulutusta ja pysäyttävän talouskasvua, ja heitä sivistettiin tietoisesti talouskriisistä. Tällä kertaa media piti osan tiedoista itsellään. Toisaalta taantumasta puhuttiin varovasti, koska ekonomisteilta kesti yksinkertaisesti melko kauan päästä kärryille taantumasta, mikä sokaisi lähderiippuvaista mediaa. (Journalismikritiikin vuosikirja 2010, 81–84.)

Toiseksi suomalaisessa valtamediassa vallitsee usein yksimielisyys. Toimittajat seuraavat toisiaan, mikä voi johtaa siihen, että samat ajatukset toistuvat pääpiirteittäin eri viestimissä. Tämä johtuu osittain median lähderutiineista. Hesari ja Kauppalehti seuraavat varmaankin samoja ulkomaisia arvostettuja talousjulkaisu-

ja. Lisäksi ne käyttävät – myös pääkirjoitustoimittajat saadakseen taustatietoja – jutuissaan puhujina samoja tunnettuja talouden asiantuntijoita. Pääkirjoittajat kopioivat aiheita ja ideoita kirjoituksiinsa omasta ja muista tunnetuista lehdistä. Valtavirtajournalismi voikin näyttää lukijasta yksipuoliselta ja vaihtoehdottomalta.

Anu Kantolan mukaan suomalaisten päättäjien eliitti on yhdenmukainen ja pieni porukka paljon toistensa kanssa tekemisissä olevia ihmisiä. Suomessa on sotavuosien jälkeisestä ajasta lähtien pyritty löytämään kansallinen talouspoliittinen yhteisymmärrys, joka perustuu laajoihin, puolueiden väliseen yksimielisyyteen perustuviin päätöksiin. (Kantola 2006, 274.) Konsensusta talouspolitiikkaan haettiin jo 1950-luvun alussa, mutta yritys tyssäsi vuosikymmenen lopun lamaan. 1960-luvulla alkaneen kehityksen myötä Suomeen rakennettiin vähitellen yhä yhtenäisempää talouspolitiikkaa, jonka keskiöön vakiintuivat tulopolitiikkaan liittyvät ratkaisut. (Pekkarinen ja Vartiainen 1993, 301–311.) Suomen suhdanne- syklit ovat olleet jyrkkiä ja talouden ulkoinen tasapaino on ollut työttömyyden vähentämistä tärkeämpi tavoite. Suhdanteiden tasaamisen sijasta on pyritty nostamaan kasvulukuja. (Emt., 425–430.)

Julkista keskustelua taloudesta leimaa journalistien, poliitikkojen ja talouseliitin koheesio. Koska lähteitä arvostetaan ja siteerataan pääkirjoituksia myöten, julkinen sana näyttää toimivan usein vain areenana, jossa asiantuntijat kertovat näkemyksiään. Pääkirjoituksissa sitoudutaan asiantuntijan sanaan, ja virallisesta linjasta poikkeavat tulkinnat ovat harvassa. Näkökulma tuntuu olevan liikaa käsillä olevissa talouden luvuissa sen sijaan, että katse suunnattaisiin kauemmas tulevaisuuteen.

Pelko ja epävarmuus nousevat kirjoituksissa pintaan, kun taantuma alkaa näkyä Suomen reaalityaloudessa. Loppuvuonna 2008 huoli vaihtuu avuttomuudeksi. Tätä ennen joissakin puheenvuoroissa varoitellaan siitä, että maailmantalouden heilahtelut näkyvät myös Suomen taloudessa. Lehdet tuovat esiin myös Suomen viennin suuren, lähes 50 prosentin osuuden BKT:sta, ja talouskriisin ymmärre-



tään heikentävän varsinkin vientiyritysten menekkiä. Muutamassa kirjoituksessa muistellaan 1990-luvun laman virheitä ja verrataan kokemuksia taantumaa. Positiivista henkeä pidetään yllä, vaikka tilanne on vaikea. Asioista pyritään löytämään hyviä puolia ja keksimään ratkaisuja ongelmiin.

Lehdissä käytetään paljon samankaltaista retoriikkaa kuin mitä poliitikot, etunenässä Jyrki Katainen, viljelivät pitkään. Yritysten vankkoja taseita, eli omaisuuden ja velan arvoa, sekä riippumattomuutta luotonantajista suitsutetaan, vaikka tämä oli vain osatotuus tilanteesta. Yritykset eivät Suomea taantumalta pelastaneet. Monien firmojen tuotteiden ja palveluiden kysyntä romahti nopeasti. Pääkirjoituksissa todellinen herääminen tapahtuu vasta silloin, kun hätä on jo kädessä. Myöhemmin romuttui fraasi Suomen vahvasta julkisesta taloudesta. Julkisen talouden ylijäämä prosentteina oli vielä 2007 EU:n korkein, mutta 2009 se heikkeni nopeimmin EU-maista ja kääntyi reilusti alijäämäiseksi. Suomi joutui ottamaan kymmenen miljardia euroa lisää velkaa (Valtiovarainministeriö 2010, Tilastokeskus 2011).

Pääkirjoituksissa painotetaan paniikin välttämistä, aivan kuten politiikan näyttämöillä tehtiin. Toimittajat yhtyvät asiantuntijapuheeseen, ja vaihtoehtoiset mielipiteet loistavat poissaolollaan. Kirjoittajat perustelevat numeraalisesti argumenttejaan. Näkemykset talouden venyvyydestä ja kestävydestä syntyvät osaltaan yritys-elämän ja julkisen talouden lukujen pohjalta. Toisaalta talouden lainalaisuudet esitetään kansalaisten vaikutusvallan ulkopuoliseksi alueeksi. Pitkään uskotaan, että julkinen talous ja menestyvät yritykset pelastavat Suomen talouden suurilta vaurioilta. Tapahtumat tunnutaan hahmottavan vasta, kun taantuma pyyhältää Suomen yli. Puhe menestyvästä Suomesta vaihtuu puheeksi Suomesta sivustakatsojana.

Numeroiden valossa Suomen talous oli kestäväällä pohjalla ennen kriisiä. Tämä näyttää hiljentäneen pääkirjoitusten kritiikin. Taantumien syiden ja seurauksien monipuolinen pohdinta puuttuu. Kummallista on, että vaikka Suomen herkkyy-

vientimarkkinoiden konttaukselle tunnistetaan, kotimaan talouden hyvä tilanne luo tarpeeksi luottamusta. Parissa tekstissä tosin arvioidaan, että viennin romahdus vaikuttaa myös kotimaan markkinoihin. Huomiotta jäävät monet tapahtumat maailmalla, esimerkiksi kriisin vaikutukset joidenkin Euroopan suurimpien maiden reaalityalouteen. Artikkeleissa suitsutetaan yritysten ja Suomen talouden lisäksi maan vakavaraisia pankkeja. Huomio on ehkä liikaa väärissä asioissa, ja näkökulma vain Suomessa.

Optimismien diskurssissa taantumien vaikutuksia Suomeen vakuutetaan retorisesti pitkälti asiantuntijoiden puheiden pohjalta. Lähteitä myötäillään kriittittävästi. Argumentoinnin tueksi viitataan usein erilaisiin Tilastokeskuksen, Suomen pankin ja muiden virallisten tahojen arvioihin. Vaihtoehtoisia laskelmia esimerkiksi ulkomailta ei käytetä hyväksi. Yleisöä puhutellaan vähän. Tavallisiin lukijoihin ei vedota, vaan poliitikkoihin, pankkeihin, luototuslaitoksiin ja yritysjohtajiin. Tilanne kuvaillaan todellisuutta valoisampana spekuloiduilla sanavalinnoilla. Me-retoriikalla vedotaan lukijoiden moraaliin ja tehdään eroa muihin kriisimaihin. Argumentteja leimaa eniten tosiasiapuhe.

Pelon ja epävarmuuden diskurssissa eniten retorista vakuuttamiskeinoista hyödynnetään väitteen esittäjään liittyvää yleiseen totuuteen vetoamista. Tällöin puhutaan usein 1990-luvun laman yhteisesti jaetuista kokemuksista ja Suomen vientivetoisuuteen liittyvistä riskeistä, joita perustellaan faktoilla. Kirjoituksissa vedotaan kansan moraaliin. Argumentin sisältöön kuuluvista vakuuttamiskeinoista korostuu tosiasiapuhe Suomen avuttomuudesta maailmankaupan syöksykier-teessä. Talouden laeista puhutaan passiivi- ja nominaalilauseilla, jolloin aktiivinen tekijä puuttuu tai toimija hämärtyy. Samalla poistuu spekuloinnin mahdollisuus. Tosiasiapuhe yleistyy sitä enemmän, mitä pahemmaksi talouskriisi kehittyy. Viestiä vakuutetaan myös kirjoittajan näkemyksiin sopivilla ehdottomilla ääri-ilmauksilla ja värikkäillä toiminnallisilla metaforilla.

## 5.2 Ratkaisujen diskurssit

Toiseen pääkysymykseeni haen vastauksia taantumien ratkaisuja pohtivista kommentteista. Toimijat pääkirjoituksissa jakautuvat karkeasti kolmeen ryhmään: hallitukseen (valtio), kansalaisiin ja (vienti)yrityksiin. Näiden kautta hahmotan aineistostani kolme diskurssia. Valtiolle annetaan rooli aktiivisena elvyttäjänä, joka pelastaa Suomen pulasta. Tavallisten kansalaisten arvo nähdään kuluttajina, jotka ostavat erilaisia hyödykkeitä ja pitävät näin talouden rattaat pyörimässä. Yritykset esitetään globaalien talouskriisien haavoittamana, rahallista apua tarvitsevana talouden selkärankana. Diskursseista voi puhua yksilö-, valtio- ja yrityskeskeisinä. Valtiokeskeinen diskurssi kytkeytyy tiiviisti kahteen muuhun, koska hallituksen katsotaan voivan toimillaan vahvistaa yksilöiden ja yritysten asemaa.

### 5.2.1 Aktiivinen valtio

Valtion ylintä toimeenpanovaltaa käyttävä valtioneuvosto eli hallitus kuvataan paljon vartijaksi. Keynesiläisessä hengessä, eli korostamalla valtion aktiivista talouspolitiikkaa markkinoiden ongelmien ratkaisijana, hallitusta rohkaistaan ja patistetaan moniin toimiin. Hallituksen talouspolitiikalla nähdään olevan ratkaiseva merkitys sille, miten Suomi taantumasta selviää. Aluksi kaksi suurta teemaa on lehdissä jatkuvasti tapetilla: veronkevennykset ja infrastruktuurihankkeet, jolloin näkökulma on kansalaisten ostovoiman kasvattamisessa ja työllisyyden lisäämisessä. Myöhemmin hallitukselta aletaan vaatia myös väliaikaisesti hätään joutuneiden yritysten auttamista.

”Valtio voi kasvun mahdollisesti hidastuessa pumpata lisää rahaa talouteen veronalennuksilla.”  
(KL 23.1.2008).

Yhdysvaltain keskuspankki Fed alensi tammikuussa ohjauskorkoaan eniten neljännesvuosisataan. Suomeen ongelmat eivät vielä olleet ulottuneet näkyvästi. Veronalennusten mahdollisuus nostetaan kuitenkin esiin. Argumenttia vakuute-

taan paljon puhuvalla kielikuvalla. *Pumpata* kertoo siitä, että hallitus voi tarvittaessa elvyttää vaikka millä mitalla. Suomen talouteen luotetaan kuin vuoreen. Kasvun sanotaan korkeintaan hidastuvan, eikä Yhdysvaltojen ongelmista puhuta.

”Nyt pitää valmistautua vauhdittamaan taloutta veronalennuksilla. Talouskasvun hiipussa ei inflaation vauhdittuminen voi olla tekosyy veronalennuksista pidättäytymiseen. Hyvänä aikana pitäisi rukata talouden rakenteita, jotta sitä ei olisi pakko tehdä huonoina aikoina.” (KL 8.2.2008).

Vastakkain laitetaan inflaatio ja veronalennukset, joista jälkimmäistä pidetään pienempänä pahana. Hallituksen halutaan alkavan toimiin taantumien varalta. Kevennysten oletetaan vauhdittavan automaattisesti taloutta. Talouskasvun hiipumisesta puhutaan ilman aktiivista tekijää. Viimeisessä lauseessa pyritään vakuuttamaan ääri-ilmaisulla. Pakko-sana ei jätä sijaa vaihtoehdoille, koska huonot ajat kuulostavat olevan tuloillaan. Konditionaalimuoto *pitäisi* on turha, koska se laimentaa sanan vaikutusta.

”Kotitalouksien velkaantuneisuus ja inflaation kiihtyminen alkavat vähitellen hillitä kulutusta ja ostovoiman kasvua. Jos kasvuvauhti olennaisesti ennustetusta hidastuu, hallituksen on syytä harkita veronkevennysten aikaistamista.” (KL 3.3.2008).

Hallitukseen vedotaan jälleen. Veronelytyksen aikaistamisesta argumentoidaan spekulatiivisesti. Kuinka paljon on olennainen kasvuvauhdin hidastuminen? Veronkevennysten aikaistamisen harkitseminenkin on vielä kaukana päätöksestä. Talouskasvun jatkuva tavoitteleminen on vakiintunut yleiseksi ajattelutavaksi julkisuudessa. Muista vaihtoehdoista ei paljon ainakaan näe puhuttavan. Kaupalehdessä tämä korostuu, koska lehden lukijoiden toiminta perustuu yhä suurempien voittojen tavoittelulle. Pienikin laskusuhdanne nähdään ongelmaksi. Siksi kulutuksen tai ostovoiman *hillintä* ei käy laatuun.

”Erinomaisen verokertymän ja julkisen talouden reippaan 5,3 prosentin ylijäämän perusteella tuloverotuksen keventämiselle on runsaasti tilaa... Pääministeri arvioi, että kevennys saatetaan kytkeä seuraavaan tuloratkaisuun. Siihen ei liene perusteita. (KL 29.4.2008).

Tekstissä on analyttistä otetta. Kirjoittaja on eri mieltä pääministerin kanssa veronkevennysten ajankohdasta ja argumentoi loogisesti näkökantansa. Julkisen talouden ylijäämä kerrotaan numeerisesti, mikä vakuuttaa väitettä. Ylijäämä kuulostaa suurelta muihin maihin verrattuna. Liian käskeviä tai ehdottomia ilmauksia pyritään välttämään: kevennysten lykkäämiseen *ei liene* perusteita.

”Epävarmuuden aikana talouspolitiikassa tarvitaan luottamuksen lisäämistä. Hallitus voisi vahvistaa sitä energiapäätöksillä. Lupa yhden uuden ydinvoimalan rakentamiseen pitää antaa mahdollisimman nopeasti ja toiselle jättää optio. (KL 9.5.2008).

Kirjoituksen mukaan epävarmuuden aika on alkanut. Ydinvoimaprojekti esitetään järkevänä, koska se parantaisi luottamusta talouspolitiikkaan. Käsittelemättä jäävät kuitenkin lisäydinvoimaan liittyvät kysymykset. Ydinvoimalan pystyttäminen näyttää olevan ainoa järkevä vaihtoehto, koska ääri-ilmauksella vaaditaan, että *lupa pitää antaa mahdollisimman nopeasti*. Hallitukseen vedotaan tosiasiapuheen avulla. Luottamus näytetään niin tärkeäksi, että ydinvoimalan rakentaminen on kaikkien edun mukaista.

”Hallituksella ei ole tarvetta mihinkään äkinäisiin korjausliikkeisiin. Esimerkiksi sovittujen veroratkaisujen ajoitus osuu hyvin kohdalleen talouden vauhdin hiipuesssa.” (HS 17.9.2008).

Helsingin Sanomille hallituksen veropolitiikka kelpaa hyvin. Kirjoittajan mielestä veronkevennykset riittävät lääkkeeksi talouden hidastumiseen. Poliitikkojen näkemykseen sitoudutaan käyttämällä merkitystä korostavia täytesanoja, kuten *mihinkään* ja *hyvin*. Pariin lauseeseen on sullottu talouden muotitermistöä, kuten *korjausliike*, *veroratkaisu* ja *talouden hiipuminen*.

”Hallitus voisi aikaistaa lisää väylähankkeita. Kehä III:n uudistamisen, Lusi-Vaajakoskitien, Haminan meriväylän ja Kevitsan kaivostien rinnalle voisi nostaa muita hankkeita. Näin notkahdusta voitaisiin loiventaa vuonna 2009 investoinneilla, jotka aiotaan joka tapauksessa toteuttaa.” (KL 22.10.2008).

Argumenttia pedataan yksittäisten projektien mainitsemisella, mikä viittaa asiantuntemukseen: aiheeseen on perehdytty. Toisaalta ilmi ei käy, miksi juuri nämä hankkeet ovat tärkeitä. Puhe suunnataan hallitukselle. Näkemys kuulostaa viisaalta. Rakentaminen tuo työtä, mikä kasvattaa taloutta. Konditionaali *voisi* vaimentaa viestin painoarvoa ja spekuloi turhaan. *Notkahduksen loiventaminen* kuvailee tilannetta onnistuneesti. Alamäkeä voidaan tasoittaa, mutta ei suoristaa.

”Selvimmin finanssimyllerrys on iskenyt asuntorakentamiseen... Myymättömien asuntojen määrä ei keväästä ole kasvanut kuin muutamalla sadalla. Rakentajat ovat olleet aloituspäätöksissään hermostuneen varovaisia... Valtio ei pysty suoraan vaikuttamaan kovin moneen talouselämän lohkon taantumun uhatessa. Vuokra-asuntotuotantoon se pystyy. Toivottavasti hallituksella on marraskuussa esittää keinoja, jotka tehokkaasti potkaisevat rakentamista liikkeelle. Väyläinvestointienkin vauhdittamiselle on ensi vuonna tilaa. Esimerkiksi Pohjanmaan radan peruskorjaus on kansantalouden kilpailukyvyllä niin tärkeä, että sitä ei saa venyttää.” (HS 26.10.2008).

Helsingin Sanomat huomioi rakentamisen huomattavasti Kauppalehteä myöhemmin. Taantuma näyttäytyy jälleen näkymättömänä voimana, jolle valtio ei voi mitään. Uusiin asuntoihin kuitenkin penätään rahaa, ja argumenttia vakuutetaan numeerisesti, mutta maininta muutamasta sadasta uudesta myymättömästä asunnosta ei kerro paljon. Riittääkö kysyntää? Valtiota patistetaan toimimaan, mutta ratkaisumalleja ei esitetä. *Potkaista*-metafora liittyy voimaan ja vauhtiin, eli tuotanto pitää saada käyntiin sukkelasti. Pohjanmaan radan peruskorjausta perustellaan kilpailukyvyllä, mutta ilmi ei käy, miksi juuri se asia on oleellinen.

”Niinistön ja kumppaneiden pelot veroelvytyksen tehottomuudesta voivat olla osin totta, mutta mikä olisi vaihtoehto? Jos rahat jäisivät valtion kassaan, ei niistä eurokaan elvyttäisi taloutta. Suomen on sitä paitsi syytä jatkaa kansainvälisesti korkean tuloveroasteen laskemista. Jos kertaalleen lykätystä veronkevennyksistä nyt suhdannepoliittisesti oikeassa tilanteessa luovuttai-siin, nakertaisi se pahasti hallituksen poliittista uskottavuutta.” (KL 5.11.2008).

Niinistöstä poikkeavan mielipiteen esittäminen on harvinaista. Suomalaiset toimittajat ovat pitäneet Niinistöä jo kauan valtakunnan yhtenä johtavista talous-asiantuntijoista. Niinistö pitää investointeja tehokkaampana elvytyskeinona kuin

yleistä veroalea. Kirjoittaja myöntää Niinistön olevan ehkä osittain oikeassa, mutta perustelee kantansa loogisesti. Ensimmäistä kertaa kysymyslausetta käytetään tehokeinona. Onko kysymys retorinen vai kehottaako se lukijoita vuoropuheluun? Vasta-argumentti on seuraavassa lauseessa. Suomen euroop-palaisittain korkea tuloveroprosentti mainitaan. Me vastaan ne -retoriikalla tuodaan esiin epäkohta: muilla on tämä asia paremmin kuin meillä. Yleisen totuuden pohjalta haetaan tukea vaatimukselle. Viimeisessä lauseessa argu-menttia perustellaan tosiasiapuheella. Tilanne on kirjoittajan mielestä juuri nyt otollinen veronkevennyksille. Panokseksi pannaan poliittinen uskottavuus. Värikäs verbi *nakertaa* kuvaa menetystä. Hallituksen pitää toimia.

"Paljolti veronalennuksilla rakennettu elvytys vaatii rinnalleen lisäpanostuksia muun muassa rakentamiseen. Rakentamisen osuus elvytyspaketissa on aika vaatimaton. Ote olisi voinut olla ronskempi jo nyt, koska päätösten vaikutukset eivät näy kuukaudessa tai kahdessa... Kuntarahoitusta tarvitaan, koska rakennuttajien on vaikea saada pankeilta lainaa valtion korkotukemaan tuotantoon." (HS 19.11.2008).

Tutusta linjasta poiketaan arvostelemalla valtaapitävien päätöksiä. *Muun muassa* rakentamiseen penätään lisää rahaa, koska sen osuus elvytyspotista on *aika vaatimaton* ja *ote olisi voinut olla ronskempi*. Sanavalinnat saavat kritiikin näyttämään hieman epämääräiseltä. Millainen päätös olisi ollut sopiva ja miksi? Mihin muuhun olisi tarvittu lisää elvytystä kuin rakentamiseen? Jos argumentista tulee liian spekuloiiva, se voidaan tulkita heitoksi, joka on helppo unohtaa.

Rakentamisen osuutta elvytyksessä halutaan nostaa, koska päätöksen vaikutukset eivät näy *kuukaudessa tai kahdessa*. Keston ilmaiseminen tuo vakuuttavuutta. Muutama kuukausi kuulostaa pitkältä ajalta tilanteessa, joka vaatii nopeutta ja päättäväisyyttä. Jyrki Katainen sanoi tuolloin, että rakentamisen elvytys kannattaa jättää vähemmälle, koska investoinnit eivät tuota nopeita tuloksia. Kirjoituksen mukaan infrastruktuuriprojekteihin kannattaa sysätä rahaa samasta syystä.

Siksi tie- ja ratahankkeita pitää käynnistää aikaistetusti samoin kuin toteutettavissa olevia perusteltuja rakennushankkeita. Tehokkaampaa on elvyttää ja sallia vajeiden kasvu tiettyyn mittaan kuin jarruttaa taantumassa niin, että talous jäähtyy syväksi lamaksi.” (KL 10.12.2008).

Kauppalehden puheenvuoro on tarkoitettu jälleen päättäjille. Talouden elvyttämisen tärkeimmäksi tekijäksi nähdään kulutuksen kysynnän ylläpitäminen. Tämä kerrotaan tosiasiana, joka pitää hyväksyä. Erilaisia elvytyskeinoja listataan. Mukana on talouspuheelle ominaista termistöä, kuten *toimintaympäristö*, *tuottavuus* ja *kilpailukyky*. Taloussanaston käyttäminen rajaa lukijakuntaa. Teksti vieraannuttaa tavallista lukijaa aiheesta. Puhutellaan yleisöä, joka todella ymmärtää taloutta. Toisaalta pyritään saamaan aikaan kansakunnan taakkaa helpottavaa toimintaa. Tie- ja ratahankkeiden aikaistaminen kuulostaa järkevältä yksityiskohtaiselta vakuuttamiselta, mutta *toteutettavissa oleva perusteltu rakennushanke* on jälleen turhan spekuloiava kieltä, joka vaatii konkretisoimista. Viimeinen lause on tosiasiapuhetta, jonka vakuuttavuus on toimia kirjoituksessa laajemminkin. Sanoman tehoa lisää ääri-ilmaisuu *syvä lama*. Sitähän ei haluta.

”Julkisia investointeja kannattaa kohdentaa matalasuhdanteeseen.” (HS 13.11.2008).

Argumentti vakuuttaa yksinkertaisuudellaan ja vetoamalla itsestäänselvyteen: valtakunnan asiantuntijat ovat samaa mieltä. Ajatus julkistetaan omana mielipiteenä, mutta siitä on jo tullut valtavirtajulkisuudessa vallitseva totuus.

”Taustalla ovat kokemukset 1990-luvun lamasta. Nyt olisi mahdollisuus ottaa oppia ja loiventaa taantumaa heti, kun käänne on tapahtumassa... Poliittinen ja henkinen takalukitus pitää avata. Valtiovarainministeriön pitää tulla pois siilipuolustuksestaan, eikä oppositionkaan kannata huutaa vaan miljardeja peliin... Rahaa pitää käyttää viisaasti, jotta se vaikuttaa toivotulla tavalla eivätkä toimet heikennä Suomen kansantalouden pitkän aikavälin kestävyyttä.” (HS 29.11.2008).

Päättäjien moraaliin vedotaan yhteisen hyvän puolesta. Kyse on yleisestä retorisen vakuuttamisen keinosta: enemmistön hyväksymästä totuudesta. Argumenttia vakuutetaan 1990-luvun laman virheiden pohjalta: silloin ei toimittu ajoissa. Jälkiviisaus on helppoa, ja menneistä pitää ottaa oppia. Myös järkeen ja



malttiin vedotaan. Ajatus on itsestään selvä, mutta silti retorinen vaikutuskeino. Konsensuksen säilyttämiseen kehottaa toive ministeriön ja opposition ryhdistäytymisestä. Maininta poliittisesta ja henkisestä takalukituksesta voi viitata sekä menneisyyteen että nykyaikaan: eri puolueiden ja ministeriöiden välinen yhteistyö ei Suomessa aina pelaa. Värikkäillä ilmaisuilla keskinäiset erimielisyydet saadaan kuitenkin helposti paisumaan suuremmiksi kuin ne oikeasti ovat. Kielikuvasta *siilipuolustus* tulee mieleen omaan kuoreensa vetäytynyt ja kaiken kritiikin ulkopuolelleen sulkeva ministeriö. Toisaalta miljardien perään *huutava* oppositio vahvistaa median usein viljelemää kuvaa ryhmästä, joka on aina poikkiteloin ihan vain periaatteesta. Yksittäisillä sanavalinnoilla voidaan luoda tavattoman monia merkityksiä ja vahvistaa argumentoinnin vakuuttavuutta.

”Viime laman aikana työelämä ei joutanut mihinkään suuntaan, mikä johti järjettömään massatyöttömyyteen. Samanlainen kuuri olisi nyt täysin tarpeeton. Taantumasta ylittämisen edellyttää toimivia yrityksiä, joissa on osaavaa henkilökuntaa. Yritysten sisällä on varmasti järkeviä jouston mahdollisuuksia, eivätkä työehtosopimukset voi olla enää niiden este... Suomessa tarvitaan mahdollisuudet kaikkien poikkeuksellistenkin väliaikaisten joustojen käyttöön, koska taantumasta nousevat nopeimmin ne taloudet, jotka eivät ole vajonneet syvimpään lamaan. (KL 29.12.2008).

1990-luvun laman muistelu jatkuu. Näin tekemällä luodaan historiallista jatkuvuutta, jossa lukijoiden oletetaan tietävän tai muistavan lama-ajan tapahtumat. Ulkосуomalaiselle käsite *1990-luvun lama* voi olla täyttä hepreaa, mutta kaikkien tapahtumien kertaamiseen ei riitä tila eikä aika. Lehti puhuttelee tietynlaista sosiaalista yhteisöä ja yrittää vedota sen tunteisiin.

Joustoja halutaan. Argumenttia vahvistetaan ääri-ilmauksilla, kuten *järjetön* massatyöttömyys ja *täysin* tarpeeton. Sana *jousto* on modernin talousjournalismin termistöä, joka toistetaan pariin kertaan, jotta asia menisi perille. Pointtia ryyditetään itsestäänselvyyksillä, kuten että taantumasta nousee sitä hitaammin, mitä syvemmällä on. Sanomattakin selvän asian mainitseminen tuntuu turhalta. Jos se kuitenkin tukee varsinaista pääargumenttia, kuten tässä joustojen tarpeel-

lisuutta, vaikutus lukijaan voi olla yllättävän suuri, kun käsitellään tärkeitä teemoja.

### 5.2.2 Kuluttava kansalainen

Tavallista kansalaista huomioidaan aineistossani varsin vähän. Keski-vertokansalaisen ajatellaan olevan enemmän erilaisia hyödykkeitä ostava kuluttaja kuin ajatteleva yhteiskunnan jäsen. Kansalaisista puhutaan, mutta heille ei puhuta. Vaikka muutamissa teksteissä vaaditaan työllisyyden parantamista, enemmän ollaan kiinnostuneita ostovoiman kasvusta. Kysynnän oletetaan kasvavan, koska ihmiset panevat veronkevennyksistä saadut lisätulot sileäksi.

”Kevennyksellä voitaisiin purkaa sitkeää rakennetyöttömyyttä ja ruokkia työhaluja. Se on entistä tärkeämpää, kun kärsitään työvoimapulasta yhä useammalla tuotannonalalla. Inflaatio syö palkansaajien ostovoimaa. On ensiarvoisen tärkeää tukea ostovoiman kasvua. Näistäkin syistä verotuksen tuntuva keventäminen viimeistään ensi vuoden alussa olisi välttämätöntä. Se kannustaisi työllistämään ja työllistymään.” (KL 29.4.2008).

Kirjoittaja vetoaa yleisesti arvostettuihin hyveisiin. Argumenttia vakuutetaan työttömyyden vähentämisellä ja työhalujen parantamisella. Sama ajatus toistetaan alussa ja lopussa. Veronkevennysten uskotaan johtavan työllisyystilanteen kohentumiseen automaattisesti. Teksti vetoaa päättäjien moraaliin, jotka saattavat tuntea syyllisyyttä työttömyysluvuista. Käytetään ääri-ilmauksia, kuten *välttämätön, ensiarvoisen tärkeä ja viimeistään*. Kevennykset mainitaan vaihtoehdottomana ratkaisuna taantuman torjuntaan. Useiden tuotannonalojen ahdin-gosta kertominen tukee johtoajatusta. Myös metaforia käytetään: *sitkeän rakennetyöttömyyden purkaminen* on tunteita herättävää retoriikkaa, jonka avulla asemoidutaan lukijan puolelle. Ajallinen maininta *ensi vuoden alusta* vaikuttaa asiantuntevalta, mutta perusteluita ajankohdalle ei kerrota.

”Veronkevennykset pitää tehdä tasaisesti kaikissa tuloluokissa, koska kenenkään verotus ei saa kiristyä. Sisäisen työrauhan varmistamiseksi hallitus tehnee hieman tuntuvamman veronkeven-

nyksen pienten ja keskituloisten palkansaajien verotukseen. Korkean tuloverotuksen Suomessa pitää päästä lähemmäksi EU:n keskiarvoa.” (KL 30.7.2008).

Tekstissä vedotaan tasavertaisuuteen ja me vastaan ne -retoriikkaan. Suomessa on yksi Euroopan korkeimpia veroprosentteja, mutta toisaalta suomalaisten ostovoima jää EU:n keskiarvon alapuolelle. Lukijaa yritetään vakuuttaa kevennyksien tarpeellisuudella, koska ne parantavat kansalaisten ostovoimaa. Argumentin läpimenoa voi edesauttaa se, että johtavien poliitikkojen mielestä kevennykset kiihdyttävät kulutusta ja pitävät talouden dynaamisena.

Toinen asia kuitenkin on, miten veronkevennykset toteutetaan eri tuloluokissa. Suomalaisten tuloerot ovat kasvaneet pitkään. Siksi pieni- ja keskituloisten verotuksen hyvätuloisia tuntuvamman kevennyksen ehdottaminen olisi vahva vakuuttamiskeino. Kirjoittaja uskoo näin tapahtuvan, mutta ei ota linjaukseen kantaa. Huomiota kiinnitetään kaikkien tasavertaisuuteen, mutta epäselväksi jää, mitä tasaisuudella tässä yhteydessä tarkoitetaan. Koska jos eri tuloluokille myönnetään samanprosenttiset kevennykset, hyvätuloisille jää käteen suhteessa enemmän rahaa kuin vähän ansaitseville. Tasavertaisesti kevennykset jakautuvat, jos pieni- ja keskituloisten veroprosenttia lasketaan enemmän kuin rikkaiden.

”Kokoomus haluaisi jakaa kevennykset kerralla ja kohdistaa ne tasaisesti kaikkiin tuloluokkiin. Varsinkin nykyisessä suhdannetilanteessa keskustalla on järkevämpi kanta, kun se ei halua päättää kaikista kevennyksistä jo nyt. Samalla on muistettava kaikkein vähätuloisimmat nostamalla esimerkiksi kuntaveron perustulon alarajaa.” (HS 30.7.2008).

Helsingin Sanomat ottaa kantaa veroelvytys-teemaan vasta, kun Suomen BKT on kääntynyt laskuun. Keskustan kelkkaan hyppäämistä perustellaan ääri-ilmauksella. *Varsinkin nykyisessä suhdannetilanteessa* -ilmauksella korostetaan omaa perustelua. Hallitukseen vedotaan vähätuloisimpien puolesta. Konkreettisen parannusehdotuksen esille tuominen on hyvä keino yrittää vakuuttaa lukija.

”Ensi vuodelle kaavailut tuloveronkevennykset tulevat suhdanteiden kannalta oikeaan aikaan... Verotuksen on kannustettava työhön pieni- ja hyvätuloisia.” (KL 27.8.2008).

Kauppalieddessä vaadittiin jo aiemmin kevennyksiä viimeistään vuoden 2009 alkuun. Veroratkaisun työllisyyttä parantavaa vaikutusta painotetaan. Työtä ja yrityksiä verotetaan Suomessa ankaralla kädellä, ja esimerkiksi yhteisövero on EU:n keskiarvon yläpuolella. Toisaalta suureksi paisuneen julkisen puolen menoista olisi valtiovarainministeriön linjan mukaan varaa kiristä. Veronalennusten ja työllisyyden parantamisen korostaminen kuulostaa oivalta vakuutuskeinolta lehdessä, jonka lukijat koostuvat suurelta osin yrittäjistä.

”Veronkevennysten lisäksi valtiolla olisi nyt varaa infrastruktuurihankkeisiin. Hankkeiden aikaistaminen tai kunnossapitomäärärahojen nostaminen tukisivat työllisyyttä jäähtymässä olevalla rakennusalalla.” (KL 27.8.2008).

Lainaus on hyvä esimerkki valtio- ja yksilökeskeisen diskurssin kohtaamisesta samassa virkkeessä. Rakennusalan kerrotaan metaforisesti *jäähtyvän*, mutta väitteen tueksi ei esitetä faktoja tai kerrota, mitä jäähtymisellä tarkoitetaan ja miten tilanteeseen on jouduttu. Hallituksen moraaliin vedotaan yhteisen edun perusteella. Samalla pidetään rakennusalan duunareiden ja yrittäjien puolia. Idea on sama kuin veronkevennyksissä: kaikki hyötyvät. Työllistyvät ihmiset ja valtio verotulojen kasvamisen ansiosta. Muutama konkreettinen toimintaehdotus esitetään, mutta argumentointi on spekuloiavaa.

”Kotitalouksien ostovoimaa lisäämällä ja esimerkiksi väylähankkeita käynnistämällä hallitus voi puhaltaa talouteen vauhtia... Kotimarkkinoiden kysyntä on ensi vuonna keskeinen keino talouden vauhdittamiseen, koska viennin veto ehtyy.” (KL 5.11.2008).

Kirjoittaja tuo esiin talouden lainalaisuuden: kun vienti hidastuu, kotimarkkinoiden eli suomalaisten kuluttajien pitää kompensoida. Kansalaiset ovat *talouden vauhdittajia*, joiden avulla hallitus metaforisesti *puhaltaa* talouden uuteen kiitoon. Hallitusta patistetaan elvyttämään vero- ja menopuolta kysynnän piristämiseksi.

Elvytyskeinoja suositellaan käytettävän rinnakkain, kuten hallitus on suunnitellut. Tuoreita näkemyksiä ei esitetä, vaan tukeudutaan hallituksen kantoihin.

”Jos pari vuotta joudutaan nojautumaan kotimaiseen kulutuskysyntään, tarvitaan verotuksen kevennyksiä.” (HS 13.11.2008).

Tässä vaiheessa Suomen vienti oli heikentynyt rutkasti, ja seuraava askel näytti olevan kotimarkkinoiden apatia. *Jos pari vuotta* -ilmaus on peräisin asiantuntijoiden arvioista, joten lähteen arvio esitetään omana argumenttina. Veroelvytyksistä puhutaan ainoana mahdollisena ratkaisuna taantumaan. Jos-sanalla lauseesta saadaan kuitenkin spekulatiivinen.

”Mahdollisuus välttää veroja on aina kiehtonut suomalaisia. Miten tätä kannustinta voitaisiin hyödyntää?” (HS 29.11.2008).

Pääkirjoituksen tehtävä on enemmän pohtia kuin kysyä neuvoa. Kysymyslauseetta voi käyttää retorisenä tyylikeinona, mutta harkitusti. Lause on ehkä suunnattu verotuksesta päättävälle poliitikoille. Tavallisen kansalaisen on turha vaivata päätään verokannusteilla. Kysymysten sijaan toivoisi näkevän enemmän pyrkimystä vastauksiin.

”Talouden elvyttämisessä tärkeintä on pitää kulutuskysyntä käynnissä ja suunnata julkisia ja yksityisiä panostuksia kohteisiin, jotka parantavat toimintaympäristöä, tuottavuutta ja yleistä kilpailukykyä.” (KL 10.12.2008).

Yksilökeskeinen kulutusorientoitunut näkökulma on lainauksen keskiössä. *Tärkeintä* on kuluttaa. Ääri-ilmaus kertoo mainitun linjan olevan ainoa oikea. Poliitikkoihin ja yksityishenkilöihin vedotaan. Moraalisesti oikein on investoida. Teksti on täynnä talouden epämääräistä sanastoa, joka voi jäädä lukijalle etäiseksi ja herättää lähinnä kysymyksiä.

”Viisasta politiikkaa on nyt elvyttää nopeasti työllistävillä, järkevillä julkisilla investoinneilla.” (HS 12.12.2008).

Johtavien ekonomistien hyväksymä väite on helppo allekirjoittaa. Vaativampaa on pohtia hokemia syvällisesti. Kuinka paljon pitäisi investoida ja mihin? Mikä on järkevää, mikä ei? Asiantuntijoiden ja talouseliitin sanailu rakentaa sosiaalista todellisuutta tietynlaiseksi. Yhdeksi totuudeksi muodostuvat julkiset investoinnit. Ne näyttävät välttämättöminä, koska niiden tärkeyttä toistetaan jatkuvasti. Vastakkaisia mielipiteitä on tällöin vaikea esittää.

### **5.3. Avuton yritys**

Taantuman ratkaisujen kolmas diskurssi muodostuu suomalaisista yrityksistä, jotka huutavat valtiota apuun. Yritysrahoitusta vaaditaan nimenomaan vientiyrityksille. Yrityskeskäinen diskurssi alkaa esiintyä Kauppalehdessä syksyllä 2008 ja vakiintuu molemmissa lehdissä hallitsevaksi loppuvuodesta. Vientirytykset kuvataan Suomen talouden selkärankana. Koska Suomi on viennistä riippuvainen maa, vientirytyksiä ei ole varaa jättää pulaan. Yrityksiä kuvaillaan periaatteessa menestyviksi ja vakavaraisiksi, ja niiden sanotaan joutuneen pulaan ulkopuolisista ja yllättävistä syistä. Kauppalehden pääkirjoituksissa ei marras-joulukuussa juuri muusta puhuta kuin yritysten rahoituksesta. Yrityksien lainatakkuiden korotuksiin suhtaudutaan kriittikittömästi. Lehti piti ilmeisesti yrityksiä taantuman torjunnassa tärkeimpinä.

”Suomalaispankit ovat kilvan vakuuttaneet, että kriisi ei ulotu niihin. Vaikka pankkien asema onkin vakaa, niin lainanannon pysähtyminen jäädyttää tehokkaasti muuta taloutta. Hallituksen olisi nyt syytä vahvistaa valtion erityisrahoitusyhtiön Finnveran valtuuksia lainojen ja takauksien myöntämisessä yrityksille, jotka eivät muuten pysty rahoittamaan vientitoimituksiaan... Viennin heikkeneminen on realiteetti.” (KL 1.10.2008).

Finnvera on Suomen valtion omistama rahoituslaitos, joka parantaa yritysten rahoitusmahdollisuuksia lainoin, takauksin, pääomasijoituksin ja vienninrahoitus-

palveluin. Tekstin argumenttia vakuutetaan pankkien lainahanojen sulkeutumisella ja viennin heikkenemisellä. *Lainanannon pysähtyminen* kuulostaa siltä, ettei pankeissa olisi lainkaan aktiivisia toimijoita. Talouden *jäädyttäminen* on säätermistöön liittyvä pysähtymistä tarkoittava metafora. Miksi lainaa ei anneta, jos pankkien asema on vakaa? Vientiryitysten tukemista pidetään veronkevennysten ohella tärkeimpänä elvytyskeinona. Se on mielenkiintoista, koska yritykset ajavat omaa etuaan. Ne antavat euroja valtion kassaan verotuloina, mutta kansainvälisyyden vuoksi voittoja valuu yhä enemmän Suomen rajojen ulkopuolelle.

Miksi vain vientiryitykset huolettavat? Luultavasti siksi, että tuolloin taantuma ei vielä näkynyt kotimarkkinoissa yhtä selvästi kuin viennissä. Suomen tärkeiden vientimaiden talous on sekaisin, joten viennin heikkeneminen on *realiteetti*. Yritysten auttaminen on Suomen kansan edun mukaista. Rahoituksen lisääminen saadaan näyttämään välttämättömältä kertomalla asiantuntijoiden ja pankkien hyväksymät tosiasiat. Suomi on riippuvainen viennistä. Yritykset ovat pahassa jamassa. Valtion tehtävä on auttaa.

”Finnveran toimintojen laajentaminen suoraksi viennin rahoittajaksi tai pankkien kanavoiman rahoituksen jälleenrahoittajaksi edellyttää lainmuutosta. Siihenkin pitää varautua ajoissa... Akuutti tarve kohdistuu esimerkiksi pk-sektorin yritysten alkuvaiheen riskirahoituksen turvaamiseen... Hallituksen pitää tuoda etuajassa näkyviin vaihtoehdot, joita taantumasta varalta on käytössä. Yrityksille, rahoitusmarkkinoille ja kansalaisille on perusteltua kertoa, missä mahdollisuudet ja rajat menevät. Näin luodaan luottamusta... Julkisen vallan on huolehdittava siitä, että kaikkia rahoitusmarkkinoiden toimijoita kohdellaan tasapuolisesti, jos vakavaraisuusvaatimuksia muutetaan.” (KL 29.10.2008).

Toimittaja käyttää ehdottomia ilmaisuja, kuten *hallituksen pitää* ja *julkisen vallan on huolehdittava* sekä ääri-ilmauksia, kuten *akuutti tarve*. Tekstissä korostetaan avointa linjaa, joka lisäisi luottamusta hallitukseen. Argumentti liittyy yleiseen totuuteen, koska globaali taantuma kärjistyi juuri luottamuksen puutteen vuoksi. Jos hallitus menettää luottamuksen, se menettää kaiken. Esiin nostetaan muutamia ratkaisuja. Konkreettiset toimintamallit kielivät asiantuntijuudesta ja

helpottavat argumentin vakuuttavuutta. Kommentti kaikkien tasapuolisesta kohtelemisesta uponnee lukijoihin, koska konsensusta ylläpitävä solidaarisuus on yhteiskunnassa vaalittu hyve. Yritysten lisäksi kansalaiset mainitaan.

”Hallituksella ei ole varaa jahkailla yritysten vientitakuista helpottavan miljardipaketin kokoamisessa. Vientiyritysten kaupat eivät saa pysähtyä lainatakuiden puuttumiseen... Suomelta puuttuu järeä instrumentti vientiyritysten lainatakuiden myöntämiseen. Yksi keino voisi olla valtion suuren obligaatiolainan liikkeelle laskeminen, jolla voitaisiin turvata vientitakuut... Toinen hitaampi malli olisi Suomen Vientiluoton henkiin herättäminen... Jos hallitus ei saa hoidettua asiaa työ- ja elinkeinoministeriön ja valtioministeriöiden yhteistyön kangertelun vuoksi, jouduttaa se syöksyä taantumaan.” (KL 11.11.2008).

Tekstissä toistetaan lainatakuiden kiireellisyttä. *Ei ole varaa jahkailla ja kaupat eivät saa pysähtyä.* Vientiyritysten merkitystä korostetaan. Jos vienti ehtyy, kansantaloudelle uhkaa käydä kalpaten. Argumenttia vakuutetaan kielikuvilla, kuten *järeä instrumentti, henkiin herättäminen ja syöksy taantumaan.* Osuvasti mainitaan myös, että *hallituksella ei ole varaa jahkailla.* Aika on rahaa. Mitä kauemmin hallitus odottaa, sen enemmän yritykset kärsivät. Vaatimuksia hallitukselta pyritään vakuuttamaan toimijoiden moraalin kautta. Päätöksentekijöiltä vaaditaan yksimielisyyttä ja yhteistyötä kovassa paikassa. Riitely ei näytä julkisuudessa hyvältä. Kun asetelma käännetään niin, että Suomen tilanne voi paheta vain poliitikkojen vitkastelun tai väärän päätöksen vuoksi, lainatakuista huolehtiminen näyttää olevan ainoa vaihtoehto.

Valtion obligaatiolaina ja Suomen Vientiluotto (SVL) eivät ehkä kerro keskivertolukijalle mitään, mutta kirjoitus puhutteleeikin valtaapitäviä. SVL on Finnveran omistama tytäryhtiö ja kansainvälisesti hyväksytty vientiluottolaitos, joka hallitsee Suomen valtion lukuun julkisesti tuettujen vientiluottojen korontasauksia. SVL voi myöntää vientiluottoja silloin, kun järjestelyllä voidaan saavuttaa edullisempi verokohtelu. Obligaatiolaina on puolestaan joukkovelkakirja, josta on annettava Suomessa turvaava vakuus ja sen liikkeelle lasku vaatii valtioneuvoston luvan. Lainasta annettuja osavelkakirjoja kutsutaan obligaatioiksi.



”Vientitoimitusten ehtyminen heijastuu osahankintaverkkoon ja paisuttaa nopeasti lomautus- ja työttömyyslukuja. Vientitakuuasias pitää saada mahdollisimman nopeasti eduskunnan käsiteltäväksi, kuten Elinkeinoelämän keskusliitto esittää... Vientitakuiden määrää on nostettava miljardeilla euroilla, eivätkä Finnveran valtuudet riitä näin isoon pakettiin... Valtiolle lainatakuiden katon nostaminen ei sinänsä ole rahallisesti valtavan iso operaatio. Toki riskien realisoituminen voi maksaa, mutta tässä tilanteessa järkevän riskin ottaminen on perusteltua.” (KL 11.11.2008).

Esiin nostetaan yleisesti jaettu tärkeä ajatus: viennin hidastuminen koskee heti myös kotimarkkinoita. Näkökohta tuo kaivattua konkreettisuutta siihen, miksi vientitakuilla on kiire. Viennin ongelmat eivät ehkä tunnu niin vakavilta, koska ne tapahtuvat lähiympäristömme ulkopuolella. Mutta kun kerrotaan, että vientiyrittäjien pula johtaa lomautuksiin kotimaassa, aihe koskettaa jo läheisesti monia lukijoita. Argumentti voi vakuuttaa myös päättäjät, koska he tietävät, että työllisyyden laskeminen ei näyttäisi mairittelevalta heidän ansioluetteloissaan. Tekstissä sitoudutaan vahvasti Elinkeinoelämän keskusliittoon, jossa työskentelee useita lehden keskeisiä asiantuntijalähteitä. Vientitakuiden määrää vakuutetaan numeerisesti. Miljardien kokoluokka kuulostaa vakuuttavalta, mutta mihin arvio perustuu? Argumentti heitetään ilmoille totuutena. Toisaalta talouden käänteistä puhutaan jälleen korkealentoisesti. Perustelun kestävyys venyy kuitenkin lopun spekuloinnissa, kun ”lainatakuiden katon nostaminen ei sinänsä ole valtavan iso operaatio”. Kuinka suuresta päätöksestä olisi kyse? Riskejä siis on, mutta pienempi paha on parempi.

”Vientiyrittäjien tarvitsemien vientitakuiden kasvattamisessa ei saa viivytellä.” (HS 13.11.2008).

Helsingin Sanomat heräsi vientiyrittäjien rahoitukseen marraskuun puolivälissä, puolitoista kuukautta Kauppalehden jälkeen. Tämä kertoo paitsi Kauppalehden tavoitteista myös siitä, että lehdessä oltiin ajoissa valppaina yritysten äkkiä laskeneiden käyrien suhteen. Toisaalta Helsingin Sanomat suhtautuu aavistuksen Kauppalehteä varovaisemmin yritysten voimavaroihin. Argumentti on täsmälleen samanlainen kuin Kauppalehdessä, mutta sanomaa ei yritetä

perustella lainkaan. Ehkä tekstin julkaisuhetkellä vientitakuiden kasvattamisesta oli tullut jo itsestäänselvyys.

”Valtion uusi erityinen tehtävä on varmistaa yritysrahoitus, koska kriisi on vaikeuttanut terveidenkin suomalaisyritysten lainansaantia... Yritysten luotonsaantia oli kiire ryhtyä valmistelemaan. Järjestelyihin kuuluu Vientiluotto Oy:n herättäminen henkiin. Sen jälleenrahoitusta vientikaupoille ei ole tarvittu sitten vuoden 1997. Se kuvaa tilanteen poikkeuksellisuutta.” (HS 19.11.2008).

Valtion uudeksi tehtäväksi kerrotaan yritysrahoituksen turvaaminen, mutta kuka tällaisen tehtävän on määritellyt ja miksi? Suomessa valtion tehtävä ei ole aina ollut tulla hätiin, kun yrityksillä menee huonosti. Päinvastoin. 1990-luvun laman aikana valtio ei ojentanut auttavaa kättään monelle lähtökohtaisesti vakaalle yritykselle, vaan päästi ne tuhoutumaan. Julkisessa keskustelussa tämä on nähty yleisesti suureksi virheeksi. Ehkä sen vuoksi yritysten rahoitusten turvaamista pidetään nykyisin itsestäänselvytenä, valtion erityisenä tehtävänä ja kansakunnan etuna. Vanhoja haavoja ei haluta repiä auki, varsinkin koska kriisi on väliaikainen. *Herättää henkiin* -kielikuvassa on ytyä. Kerran kuopattu Vientiluotto yhdistettynä vuosilukuun vakuuttaa ratkaisujen tarpeesta poikkeuksellisessa tilanteessa, mikä vielä toistetaan varmuudeksi.

”Tärkeää on pohtia, miten paikata halvaantuneita yritysten joukkovelkakirjamarkkinoita. Voitaisiinko velkakirjoja ostaa valtion tai työeläkeyhtiöiden salkkuihin?” (HS 29.11.2008).

Yritysrahoituksen vaihtoehtoja pohditaan hieman jälkijunassa verrattuna Kauppa-lehteen. Ilmaan heitetään mielipide, joka on verhottu spekulatiivisen kysymyslauseen muotoon. Retoriikan tarkoitus on saada valtio toimimaan. Epäselväksi jää, miksi juuri tätä asiaa tulee nyt pohtia.

”Vaikka vientikysynnän notkahdus koskee jo useita yrityksiä ja toimialoja, monilla vientiyrityksillä tilauskirjat ulottuvat yli ensi vuoden. Siksi työmarkkinoilla pitää kyetä esimerkiksi Outokummun ja Finnairin tapaan hyvin pitkälle meneviin yritysoustoihin ja erillissopimuksiin. Haikailut tulopoliittisista elvytysmalleista on syytä unohtaa kokonaan. Nyt on kysymys yritysten toiminnan turvaamisesta yli taantumän.” (KL 10.12.2008).

Kauppalehti puhui vielä marraskuussa veronkevennysten välttämättömyydestä, mutta yritysten etu ajoi sen jälkeen agendan kärkeen. Etsittiin lyhyen aikavälin ratkaisukeinoja, turvaa *yli taantuman*. Suurten yritysten nokkahahmot ovat talouden asiantuntijoita parhaasta päästä. Lehti sitoutuu niiden ratkaisuihin ja vaatii ottamaan mallia. Kirjoitus on yritysrahoituksen diskurssissa ensimmäinen, jossa puhutellaan myös muuta tahoja kuin hallitusta. Suuret yritykset näyttävät monesti tien pienemmilleen. Siksi näiden yritysten nostaminen esimerkiksi vaikuttaa onnistuneelta retoriselta tempulta. Taustalla on me-retoriikka: kaikkien pitää tinkiä omista eduistaan, jotta taantuma selätetään.

”Nyt ongelma on, miten elvyttää tai tukea yrityksiä, joilla ei ole tilauksia... Väylähankkeita kiireisempää on luoda järjestely, jolla estetään turhat likviditeettikonkurssit. Kun suurten yritysten yritystodistusmarkkinat ovat luottolaman seurauksena tyrehtyneet, on nopeasti rakennettava järjestelmä, jolla markkinoita ylläpidetään. Ellei yritysten rahoitusjärjestelmää pidetä toiminnassa, hyvässäkin kunnossa olevat yritykset saattavat kaatua rahan puutteeseen.” (HS 12.12.2008).

Molemmat lehdet näyttävät lopulta asettavan yritysten pelastamisen muiden elvytyskeinojen edelle. Yritysten tilaukset putosivat roimasti lyhyessä ajassa. Yritysrahoituksen tärkeyttä alleviivataan toistamalla samaa asiaa, mutta ratkaisukeinoa ei pohdita. Missä vaiheessa yritysten rahoituksen järjestämisestä tuli valtion ongelma? Tekstistä saa käsityksen, että yritysten hengissä pitäminen kuuluu valtion pääasiallisiin tehtäviin.

”Suomen erityisongelma on, että ulkomaiset rahoituslaitokset ja sijoittajat ovat vetäytyneet tai vetäytymässä reuna-alueiden markkinoilta... Yksi mahdollisuus olisi, että julkinen valta tulisi väliaikaisesti tarjoamaan markkinarahaa edullisempaa luototusta suurille yrityksille. Suomen valtion lainapapereille löytyisi paljon helpommin ostajia kuin suomalaisten yritysten todistuksille... Kun tilanne on äärimmäisen poikkeuksellinen ja vaikeasti ennustettava, tarvitaan nopeita ja ennakkoluulottomia ratkaisuja. Julkinen luototus tuottaisi taatusti ongelmia, mutta ei läheskään yhtä suuria kuin ne, joita syntyy terveiden kotimaisten yritysten kaatumisesta.” (HS 19.12.2008).

Artikkelissa on samanlaisia ajatuksia kuin Kauppalehden aiemmissa pääkirjoituksissa. Perustelut kuulostavat järkeviltä. Suomen valtiolla on enemmän luottoa

lainan takaisin maksamisessa kuin suhdanneaaltojen armoilla ajelehtivalla yrityksellä. Väliaikaisuus käy jälleen argumentin sisällön vakuudeksi. Valtion rahoitus näyttää olevan ainut keino yritysten pelastamiseksi. Argumenttia vakuutetaan myös tunteisiin vetoavalla me vastaan ne -retoriikalla: ulkomaiset rahoittajat ja sijoittajat ovat meidät jättäneet, mutta yhteen hiileen puhaltamalla selviämme. Argumentin sisällöllisiin retorisiin keinoihin kuuluvat ääri-ilmaukset, kuten *äärimmäisen poikkeuksellinen*, *taatusti* ja *läheskään* sekä vahvat kielikuvat, kuten *yritysten kaatuminen*.

## 5.2.4 Yhteenveto

Usein väitetään, ettei yrittäjiä tueta tarpeeksi Suomessa, mutta aineistoni perusteella näin ei näytä olevan. Pääkirjoituksissa yrityksiä ja varsinkin vientiyrityksiä arvostetaan suuresti. Taantumien ratkaisudiskursseissa keskeiseksi toimijaksi määritetään aktiivisesti elvyttävä hallitus. Valtiokeskeinen diskurssi kietoutuu tiiviisti niin yksilö- kuin yrityskeskeiseen puhetapaan. Valtio ja yritykset esiintyvät näkyvimmin. Keski- ja alaluokkainen nähdään kuluttajana, jonka ei kannata ajatella liian monimutkaisia asioita. Lehtien linja on lähes identtinen. Tosin Kauppalehti pitää Helsingin Sanomia enemmän ääntä yrityksistä. Hallituksen lisäksi lehti vetoaa yhdessä tekstissä yritysten johtoportaan. Joustoja vaaditaan niin työntekijä- kuin työnantajapuolelta. Se ei yllätä: ovathan yritysmaailman päättäjät Kauppalehden ydinryhmää.

Taloukasvun notkahdusta pidetään ongelmana. Kauppalehti mainostaa asiaa jo silloin, kun kasvu alkaa hidastua, Helsingin Sanomat vasta kriisin kärjistyttyä. Ainakin Kauppalehden mielestä jo talouden hetkelliseen hiipumiseen pitää puuttua. Kevennyksien tarpeellisuutta perustellaan työllisyyden parantamisella ja inflaation karsimisella, mutta tärkeimmäksi syyksi arvotetaan kuluttajien ostovoiman kasvattaminen. Tätä argumenttia vakuutetaan Suomen verotuksen rakenteellisilla ongelmilla, eli eurooppalaisittain korkealla veroprosentilla ja kansalaisten keskinkertaisella ostovoimalla. Ihmisten oletetaan ostavan säästämisen

sijaan. Varsinkin Kauppalehti korostaa, että kaikenlainen hyödyllinen investoiminen on arvostettavaa. Tämä on loogista.

Retoriikka on paikoin samankaltaista kuin poliitikoilla. Helsingin Sanomille kelpaavat hallituksen suunnitelmat veronalennusten aikataulusta, mutta Kauppalehti haluaa aikaistaa kevennyksiä. Kirjoitukset ovat poikkeuksetta puhetta päättäjille. Hallitusta pidetään aktiivisena elvyttäjänä, jolla on ratkaiseva rooli pelastustalkoissa. Hallitusta tuetaan, ja siltä edellytetään malttia sekä viisautta.

Valtiokeskeisessä diskurssissa argumentteja vakuutetaan vetoamalla hallituksen moraaliin. Päätösten tärkeyttä korostetaan. Elvytyskeinot on toteutettava, koska hallituksella yksin on vastuu Suomen tulevaisuudesta. Samalla muistutetaan kansakunnan hyväksymästä virallisesta totuudesta, eli hallituksen 1990-luvun laman virheistä. Kansakunnan etu ja konsensuksen säilyttäminen ovat tärkeimpiä arvoja. Kyse on yleiseen totuuteen vetoamisesta. Jonkin verran käytetään lisäksi me vastaan ne -retoriikkaa, jolla korostetaan Suomen asemaa tai ainutlaatuisuutta verrattuna muihin maihin. Argumenttien sisältöä leimaa ajoittain talouden tosiasiapuhe.

Yksilökeskeisessä diskurssissa vedotaan pitkälti lukijoiden tunteisiin. Yksilödiskurssi sekoittuu vahvasti valtiokeskeiseen diskurssiin. Vaikka monessa jutussa käsitellään kansalaisten asemaa, pelastustoimia vaaditaan hallitukselta. Veronkevennyksiä vaaditaan ehdottomin ääri-ilmauksin ryyditettynä. Varsinkin Kauppalehti nostaa usein yrittäjähenkisesti esiin veronkevennysten työllisyyttä parantavan ja työttömyyttä vähentävän vaikutuksen. Lehti vetoaa näin yleiseen totuuteen Suomen sitkeästä rakennetyöttömyydestä. Kansalaisille annetaan kirjoituksissa lähinnä sivustaseuraajan osa. Varsinkin Helsingin Sanomien pääkirjoitukset jäävät usein etäisiksi keskivertolukijan arjesta. Asioista puhutaan monimutkaisesti, vaikka juhlapuheissa kansantajuisen kirjoittamisen merkitystä korostetaan. Pääkirjoituksen formaatti jakanee lukijoita. Pääkirjoitus puhuttelee usein vallankäyttäjiä, mutta ehkä keskivertokansalainen huomioidaan paremmin sisäsivuilla.

Yrityskeskeisessä diskurssissa käytetään ratkaisudiskursseista laajimmin erilaisia retorisia työkaluja. Me-henki ja me vastaan ne -retoriikkaa käytetään usein. Vientiyrityksiä paijataan, koska sijoittajat ja pääomat ovat osittain kaikonneet Suomesta taantuman vuoksi. Tosiasiapuheeseen turvaudutaan usein. Yrityksistä annetaan puhtoinen kuva. Ne ovat ahdingossa maailmankaupan heikkenemisen vuoksi ja muista johtuen. Toistuvasti muistutetaan viennin suuresta osuudesta Suomen BKT:ssa. Satojen miljardien takuiden myöntäminen saadaan näyttämään näin asialta, joka ei vaadi sen enempää puimista.

Yrityskeskeinen diskurssi kytkeytyy läheisesti valtiokeskeiseen. Lehdet vetoavat jatkuvasti hallitukseen yritysten puolesta. Puhetta leimaa vaihtoehdottomuus. Hallitukseen luotetaan, mutta samalla annetaan ymmärtää, että syylliset tiedetään, jos jokin menee pieleen. Tavoitteena on saada talous nopeaan nousuun. Lehdissä mietitään lähinnä lyhyen aikavälin ratkaisuja. Suomen talouden rakenteita ja tulevaisuutta ei pohdita, vaan talouskasvu halutaan saada nopeasti entisille urille. Toiminnalliset metaforat tukevat argumentteja.

Hallituksen tärkeimmät tavoitteet taantuman torjunnassa olivat elvyttäminen, rahoituksen turvaaminen ja luottamuksen lisääminen. Taluskriisiä pidettiin ennen kaikkea luottamuksen kriisinä. Epäluottamuksen nähtiin levinneen rahamarkkinoilta kotitalouksiin ja yrityksiin, joten luottamusta omaa taloutta ja julkisen talouden kestävyyttä kohtaan piti parantaa. Elvytys tähtäsi kotimarkkinoihin ja kotitalouksien ostovoiman kasvattamiseen. Rahoituksen turvaamisella viitattiin puolestaan pankkien pääomittamiseen, luottojen takaamiseen ja yritysrahoitukseen. (Valtiovarainministeriö 2009.) Lehtien ohjenuorat taantumasta eroon pääsemiseksi olivat samat kuin hallituksella. Pieni näkemysero liittyi aikatauluihin. Kauppalehti toivoi veronkevennyksien ja Helsingin Sanomat muutamien tiehankkeiden aikaistamista.

Yksimielisyys kertoo siitä, että lehdet luottivat järjestelmään ja päättäjiin. Tämä heijastui luultavasti positiivisesti kansalaisten mielipiteisiin ja lisäsi uskoa johtaviin poliitikkoihin. Lehdet tukivat täysin hallituksen elvytysuunnitelmaa. Pääkirjoituksissa ei esitetty tuoreita näkemyksiä elvytyskeinoista, vaan vakuutettiin lukijoita niiden ratkaisujen tarpeellisuudesta, joista hallituksen elvytyspaketissa oli jo aiemmin päätetty. Esimerkiksi veronkevennykset kirjattiin hallitusohjelmaan jo keväällä 2007. Pääkirjoitukset toimivatkin lähinnä foorumina, jossa arvioitiin ja hyväksyttiin poliitikkojen sopimia elvytystoimia. Tämä käy ilmi, kun vertailee hallituksen syksyn 2008 aikana julkaistuja budjettiehdotuksia vuodelle 2009 ja aineistoni pääkirjoituksia.

Hallitus laati vuoden 2009 budjettiehdotuksen loppukesästä 2008. Talousarvioehdotuksesta kertovassa tiedotteessa pyydettiin varautumaan talouskasvun hiipumiseen, mutta elvytystä ei mainittu. 800 miljoonan euron veronkevennyksen sanottiin tukevan ostovoimaa, työllisyyttä ja talouskasvua sekä luovan edellytykset suotuisan työllisyyskehityksen jatkumiselle suhdanteiden heikkenemisestä huolimatta. Veronkevennykset oli siis tarkoitus toteuttaa osana normaalia pitkän aikavälin talouspolitiikkaa. Tarkoitus oli lisäksi aikaistaa joitakin tieprojekteja. Kokonaistuotannon odotettiin kasvavan ja valtion talouden säilyvän niukasti ylijäämäisenä. (Valtiovarainministeriö 2, 2008.)

Lokakuun ensimmäinen päivä valtiovarainministeriö julkisti kolmannen budjettiehdotuksen. Siinä esitettiin lisärahaa tiehankkeiden ja vuokra-asuntotuotannon edistämiseen sekä energiatukeen (Valtiovarainministeriö 3, 2008). Ensimmäisen kerran ministeriö puhui elvyttämisestä vähän marraskuun puolivälin jälkeen. Talouskasvun arvioitiin heikentyvän ja viennin supistuvan selvästi, mutta bruttokansantuotteen nousevan maltillisesti. Tarkoitus oli elvyttää veronkevennyksen ohella finanssipoliittisin keinoin, pääasiassa edistämällä vientiä mutta myös tukemalla rakennusprojekteja. Veronkevennyksiä aiottiin nostaa 1,8 miljardiin euroon, joista lähes 870 miljoonan piti olla työn verotusta. Asunto-, talo- ja korjausrakentamiseen pumpattaisiin sata miljoonaa lisää rahaa. Kuuteen

suureen väylähankkeeseen oli varattu lähes 550 miljoonaa euroa. Lisäksi piti tukea kiinteistöjen energia-avustuksia ja lisätä työllisyyttä.

Suomalaisten vientiyritysten rahoitusmahdollisuuksia haluttiin parantaa pääomittamalla aloitusrahasto Veraa, Veraventurea ja Teollisuussijoitusta kymmenillä miljoonilla euroilla. EU:n rakennerahasto-ohjelmien myöntämisvaltuuksia ehdotettiin aikaistettavaksi. Lisäksi yrityksiä oli määrä auttaa ottamalla käyttöön jälleenrahoitusmalli, jossa Suomen Vientiluotto rahoittaa suomalaisen tai ulkomaisen pankin kautta yrityksen viennin vaatimaa pitkäaikaista luotonantoa. Finnveran vientitakuuvaltuutta, valtioneuvoston takausta ja korontasausvaltuutta oli tarkoitus nostaa viidellä miljardilla eurolla. Esityksen mukaan Suomen budjetti kääntyisi 2,5 miljardia alijäämäiseksi, ja velan vähentämisen sijaan piti turvautua 2,3 miljardin lisävelkaan. (Valtiovarainministeriö 4, 2008.) Arvio oli alakanttiin. Vuoden 2009 budjetti jäi lopulta 8 miljardia euroa alijäämäiseksi, ja ensimmäistä lisäbudjettia jouduttiin käsittelemään selvästi aikaistetusti jo tammikuussa (Valtiovarainministeriö 4 ja 5, 2008).

Hallitus alkoi siis selvästi varautua taantumaa tiedotteidensa perusteella kesän 2008 lopussa. Käytännössä toimia on suunniteltu ja valmisteltu varmasti jo paljon aikaisemmin. Veronkevennyksien toteuttamisesta kerrottiin elokuussa, rakentamiseen päätettiin suunnata lisärahoitusta lokakuun alussa ja yritykset huomioitiin kolmannella lisäbudjettiehdotuksella marraskuussa. Valtiokeskeinen diskurssi alkoi voimistua Kauppalehdessä lokakuun loppupuolelta lähtien ja Helsingin Sanomissa hieman myöhemmin. Siirtyminen vakauden ajasta epävarmuuteen tapahtui pääkirjoituksissa hyvin nopeasti – Kauppalehdessä vain reilussa viikossa. Helsingin Sanomat järkeili vielä syyskuussa, ettei hallituksella ollut tarvetta suuriin muutoksiin talouspolitiikassa. Kirjoittelusta erottuu kolme selkeää vaihetta: aikajärjestyksessä veronkevennykset, rakentaminen ja yritysrahoitus. Kauppalehti oli kaksikosta valppaampi ja ennakoivampi puntaroidessaan taantumaa varautumista. Lisäksi yrittäjien asema kiinnosti lehteä huomattavasti Helsingin Sanomia aiemmin ja enemmän.



## 6 POHDINTA

Taantumun laajuus yllätti aineistoni perusteella niin Helsingin Sanomat, Kauppa-lehden kuin talouden asiantuntijat. Kirjoituksissa näkyi kuvitelma siitä, että Suomessa olisi varauduttu paremmin talouskriisiin kuin aiemmin. Pienemmälle huomiolle jäi tilanteen erilaisuus verrattuna 1990-luvun lamaan. Suomen vakava-raisuutta hehkutettiin, eikä heikkouksiin kiinnitetty ajoissa riittävästi huomiota. Miksi näin? Mieleeni tulee kaksi syytä. Ensinnäkin kukaan ei yksinkertaisesti osannut arvioida taantumun vaikutuksia riittävän hyvin Suomessa. Talousjournalismi on riippuvainen asiantuntijalähteistä, ja kun he eivät pystyneet ennustamaan tilannetta, eivät siihen pystyneet lehdetkään.

Toiseksi vaikuttaa siltä, että tosiasioita ei myönnetty ajoissa. Faktat tuntuivat joissakin kirjoituksissa jääneen perusteettoman optimismin varjoon. Vastausta voi hakea historiasta. Suomi on konsensuksen maa, jossa julkiseen keskusteluun nousee yleensä vähän erilaisia näkökulmia. Talousasioista puhuvat valtamedias-  
sa pääasiassa elinkeinoelämän ja finanssialan edustajat, pankkien ja suuryritys-  
ten johtajat sekä tietyt poliitikot. Heidän sanomisensa kyseenalaistetaan harvoin. Erilaiset mielipiteet voivat luoda kuvan epävarmuudesta, mikä voi saada kansa-  
laiset levottomiksi. Yksimielisyys luo sen sijaan turvaa. Lehtien oli helppo  
myötäillä päättäjiä ja vahvistaa näin luottamusta vallitsevaan järjestelmään. Kun  
Jorma Ollila kertoi totuuden maailman taloustilanteesta ja kaikki nyökkäilivät  
hyväksyvästi, ihmisten oli helppo ajatella, että kyllä tästä taas selvitään.

Auktoriteettien mielipiteisiin on helppo turvautua, mutta lähteistä ei saisi tulla riippuvaiseksi. Kun pääkirjoituksessa siteerataan asiantuntijaa ja kehoitetaan kuuntelemaan häntä tarkasti, herää kysymys, mitä mieltä toimittaja asiasta on. Jos kirjoittaja on epävarma, mukaan astuvat retoriset pelit. Taitava kirjoittaja saa muiden ajatukset näyttämään omiltaan, mutta osaa samalla jättää vastuun sanomisistaan kuulijalle. Retorisiin tyylikeinoihin on erityisen kätevää tarttua

silloin, kun asioita ei voi mitata numeroin tai kun ihmisten vastuu teoistaan häivytetään talouden tosiasiapuheeksi. Taloudessa kaikki on epävarmaa ja riittävästi faktoja harvoin saatavissa. Retorisia vakuuttamiskeinoja käytettiin aineistossani oivaltavasti. Sitä voi kuitenkin vain arvailla, kuinka moni lukija vakuuttui. Kauppalehdelle tehtävä oli kaksikosta helpompi, koska lehden lukijoiden enemmistö oli oletettavasti jo valmiiksi kirjoittajan puolella.

Taloudesta on vaikeaa kirjoittaa, kun asioita pitäisi avata analyttisesti mutta kansantajuisesti. Toimittajan tehtävä ei kuitenkaan ole ennustaa, vaan tarjota monipuolisesti tietoa ja auttaa ymmärtämään. Muiden muassa presidentti Sauli Niinistö on toivonut taloustoimittajilta enemmän asioiden analysoimista retoriikan sijaan (Niinistö 2009). Hänen mielestään puheilla pelailu on jo levinnyt yleispolitiikasta talouspuheeseen. Olen samaa mieltä. Retorisia keinoja käytetään aineistossani jatkuvasti lukijan vakuuttamiseksi. Asiantuntijan ääni on vahvasti läsnä, toimittajan ääni aivan liian vähän. Kun kirjoittaja antaa muiden tehdä johtopäätökset, kritisoinnille on heikot lähtökohdat.

Pääkirjoituksissa seistään yhdessä rintamassa hallituksen päätösten takana, vaikka moni asiantuntija arvosteli Suomen elvytyskeinoja kärkkäästi. Esimerkiksi Jaakko Kianderin mukaan hallitusohjelmaan otetut veronalennukset olivat alun perin rakennepoliittinen uudistus, mutta vasta taantumassa niitä alettiin nimittää suhdannepoliittiseksi elvytykseksi (Helsingin Sanomat 1, 2009). Suomen elvytys perustui pitkälti veronkevennyksiin. Taloustieteilijöiden enemmistö pitää kuitenkin valtion julkisen sektorin menojen korottamista parempana elvytyskeinona kuin veronkevennyksiä ainakin lyhyellä aikavälillä (Helsingin Sanomat 2, 2009). OECD:n mukaan menoelvytykseen laitettun euron kerroinvaikutus on jopa neljä kertaa parempi veroelvytykseen verrattuna (Helsingin Sanomat 3, 2009). Pääkirjoituksissa nämä asiat sivuutetaan. Jyrki Katainen perusteli veronkevennyksiä sillä, että hyödyt saadaan heti käyttöön, toisin kuin hitaasti käynnistyvissä investoinneissa. Kataisen mukaan Suomi elvytti monipuolisesti, ja rakentamista tuettiin. (Helsingin Sanomat 4, 2009.)

Vakuuttelut ilmeisesti riittivät toimittajille. Pääkirjoituksissa rummutettiin hallituksen tavoitteita: veronkevennyksiä, rakentamista ja luottamusta. Poliitikkoihin luotettiin, koska ongelmien kerrottiin alkaneen heistä riippumatta. Varsinkin Helsingin Sanomilta hallituksen myötäily oli odotettavissa, koska lehti on perinteisesti tukenut valtaapitävien päätöksiä. Vahvat vastakkaiset näkemykset olisivat voineet olleet uhka konsensukselle. Toisin kuin 1990-luvun laman aikana, taantuman syyllisiä etsittiin ulkomailta. Tilannetta myös kuvailtiin vaikeasti hahmotettavana pysäyttämättömänä pimeänä voimana. Todellisuudessa kriisi ei alkanut hallitsemattomasti, vaan taustalla olivat ihmisten väärät ratkaisut: keinottelu, heikko finanssivalvonta, ylivelkaantuminen ja liian alhaiset korot. Myös Suomessa jäi varmasti parannettavaa taantuman ennakkoinnissa ja hoidossa, mutta tästä ei liiemmin aineistossani puhuttu.

Talousmediat yrittävät edistää markkinataloutta. Siksi ei yllätä, että aineistossani jatkuvan talouskasvun katsotaan olevan itseisarvo, joka pitää yhteiskunnan pystyssä. Talouskasvun näkökulma korostuu myös siksi, että pääkirjoituksissa nojataan lähes tyystin markkinatoimijoihin. Kauppalehdeltä tämän toki ymmärtää, mutta Helsingin Sanomista olisi lukenut mielellään pohdintaa myös siitä, onko talouskasvulle vaihtoehtoja ja onko se kestävä hyvinvoinnin mittari. Lehtien diskurssit olivat kuitenkin identtisiä ja ajan hengen mukaisia: vahva valtio, kansan kurissa pitävä talouseliitti sekä yhteinen huoli yrityksistä. Kasvun nimeen vannottiin, vaikka hinta oli kova. Suomen miljardien eurojen uusia lainoja ei sen kumminkin noteerattu, vaikka verohelpotukset rahoitettiin tulevien jälkipolvien maksettaviksi jäävillä euroilla. Pääkirjoitusten näkökulma on vain lyhyen aikavälin ratkaisuisissa. Ratkaisujen pidempiaikaisia seurauksia olisi ollut paikallaan pohtia enemmän. Suomi ei voi jatkuvasti elää yli varojensa.

On harmillista, että samaan aikaan kun toimittajat tarvitsisivat nykyistä enemmän aikaa perehtyä globaalin talouden entistä monimutkaisimpiin kytköksiin ja ilmiöiden taustoihin, lehtitalot vaativat heiltä aiempaa nopeampaa jälkeä. Talous on yhä enemmän pörssitulosten ja kurssikäyrien seuraamista. Pitkien kehityslin-

jojen seuraamiselle ei ole riittävästi resursseja, vaikka juuri tämä olisi oleellista, jotta talouskriiseihin osattaisiin varautua nähtyä paremmin. Taloutta koskevat pääkirjoitukset tuntuvat olevan yhä useammin suunnattu rajatulle joukolle. Tutkimukseni perusteella tavallisen kansalaisen näkökulma hautautui 1990-luvun laman tapaan yritysjohtajien, analyytikoiden ja poliitikkojen puheiden alle. Yritysten näkökulma vahvistunee edelleen, koska yritykset tekevät talouskasvun. Lehtien juhlapuheissa muistutetaan usein, että lukija on tärkein. Toivottavasti taloudestakin muistetaan kirjoittaa keskivertolukijan tarpeiden pohjalta.

Suomessa tuloerot kasvoivat pitkään ennen taantumaa eniten Euroopassa. Monien ekonomistien mukaan talouden kehitys hyödyttää myös vähempiosaisia. Näin osittain onkin, mutta köyhien tulot kasvavat suhteessa muuta väestöä hitaammin. Ratkaiseeko tasainen talouskasvu kaikki ongelmat? Kyllä, sanoo moni poliitikko. Nykyinen tahti ei kuitenkaan lähellekään riitä paikkaamaan julkisten menojen vajetta, joka on moninkertainen ennustettuun talouskasvuun verrattuna. (Helsingin Sanomat 1, 2011). Sitä paitsi, kasvun rajat tulevat luultavasti joskus vastaan. Tätä mieltä on myös talousnobelisti Paul Krugman (1998, 110–112). Tuottavuutta tuskin voi parantaa loputtomiin, ja luonnonvarat loppuvat aikanaan varsinkin nykyisellä kulutustahdilla. Erilaisia kasvuennusteita voidaan tehdä, mutta kuten historia on todistanut, kasvu johtaa aina kriisiin pitkällä aikavälillä (Helsingin Sanomat 1, 2010).

Suurten ikäluokkien eläköityminen johtaa pian suuriin paineisiin korottaa julkisia menoja. Tuottavuutta pitäisi parantaa ja kuluja karsia. Muitakin haasteita riittää. Moni yritys supistaa toimintojaan tai siirtää niitä ulkomaille. Työelämä on monella alalla epävarmaa, mikä painaa luottamusta talouteen. Tarvitaan järeitä keinoja, ja niissä talkoissa emme pärjää pelkästään taloutta kasvattamalla. Presidentti Urho Kekkonen kysyi aikoinaan, onko maallamme malttia vaurastua. Asetelman voisi heittää nyt toisin päin: Onko meillä malttia luopua jostain tai kuluttaa nykyistä vähemmän? Koska siitä vuoden 2008 taantumassakin on lopulta kyse. Tarvitaanko globaali taantuma, jotta muutosten tarve ymmärretään tarpeeksi laajalti?

Ehkäpä talouden kasvun mittaamisen rinnalle voisi ottaa muitakin mittareita. Suurimmat puolueet ovat kannattaneet esimerkiksi hyvinvointimittaria, joka ottaa huomioon talouden kestävyteen ja ympäristöön liittyvät tekijät (Helsingin Sanomat 2, 2011). Taustalla on ajatus siitä, että bruttokansantuotteen kasvu ei enää lisää onnellisuutta, kun tietty hyvinvoinnin aste on saavutettu.

Hypoteesini siitä, että aineistossani arvioitiin talousnäkyviä liian toiveikkaasti ja pitkään, piti paikkansa. Kyse saattoi olla varovaisuudesta. Toimittajat luultavasti ymmärsivät, että Yhdysvaltain kokoisen maan talouskriisi heijastuu lopulta myös Suomeen. Mutta koska lähteet tyytyivät seuraamaan taantumien aluksi tapahtumia rauhassa vailla parempaa tietoa, ehkä myös toimittajat ottivat varman päälle.

Lukijat pyrittiin vakuuttamaan Suomen talouden huippukunnosta. Rajaton luottamus omiin kykyihin oli suomalaisittain poikkeuksellista. Lehdet piirsivät kuvaa vahvasta, omillaan pärjäävästä Suomesta. Todettiin, etteivät ulkomaailman vaikeudet vaikuta meihin. Samaan aikaan tietyistä faktoista, kuten Suomen vientitulojen merkityksestä, pidettiin vähemmän ääntä. Rakennettiin keskenään ristiriitaisia merkityksiä. Toisaalta näytimme olevan globaaleilla markkinoilla operoiva moderni markkinatalous, toisaalta omassa rauhassa elelevä sulkeutunut kansa. Tosiasiat myönnettiin vasta, kun oli pakko. Lehdet halusivat ehkä tietoisesti kannustaa positiiviseen ajatteluun. Näin ainakin hallitus teki. Jyrki Kataisen suuri pelko oli, että kansalaiset voisivat mennä sekaisin ja lopettaa kuluttamisen, jos he kuulisivat totuuden.

Rauhoittelu oli harkittua kriisiviestintää. Tätä tehtiin myös 1990-luvun laman aikana. Silloin totuus vain haluttiin kertoa, jotta tarvittaville säästötoimille saatiin oikeutus. Moni asia on pysynyt ennallaan yli kahden vuosikymmenen aikana. Aineistossani korostuivat esimerkiksi talouden ja tuottavuuden kasvu sekä viennin tärkeys, kuten 1990-luvun lamankin julkisessa keskustelussa. Media, hallitus ja elinkeinoelämä olivat jälleen pääasiassa asioista samaa mieltä, ja

julkisuudessa ajetus toimenpiteet toteutettiin. Vaihtoehtoisille katsannoille ei juuri annettu tilaa, tai sitten tässä maassa vain on yksimielistä väkeä.

On ymmärrettävää, että kriisitilanteessa keskeisten päätöksentekijöiden on pyrittävä pitämään lausuntonsa yhteisessä rintamassa. Median tehtävä on kuitenkin etsiä vastauksia ja tuottaa monipuolista tietoa. Talousjournalismin toivoisi paneutuvan nykyistä enemmän pitkän aikavälin muutosten hahmottamiseen. Jos jutuissa katsottaisiin pitkälle eteenpäin ja näkökulma olisi globaali, uhkaavat merkit ehkä osattaisiin tunnistaa ja talouskriiseihin varautua nähtyä paremmin. Toimittajan pitää pystyä arvioimaan omia rutiineja ja lähdekäytäntöjä kriittisesti. Näin varmistetaan, etteivät tietyt eturyhmät saa liikaa palstatilaa. Mitä enemmän näkökulmia julkisuuteen pääsee, sitä paremmin lukijat pystyvät arvioimaan lukemaansa. Kattavan kokonaiskuvan muodostaminen on kaikkien etu. Jos äänessä ovat aina samat talouden asiantuntijat, yhdenlaiset ajatukset alkavat helposti kiertää kehää. Samalla voi jäädä huomaamatta jotakin oleellista. Myös ulkomaisia merkittäviä talouslehtiä kannattaa seurata entistä tarkemmin. Niissä on usein tärkeimmät uutiset ja laadukkaita taustoittavia artikkeleja. On hyvä tietää, mistä maailmalla kirjoitetaan, koska kilpailu kovenee ja monet suomalaiset lukijat seuraavat talousuutisia myös muilla kielillä, lähinnä englanniksi. Jos suomalaiset taloustoimittajat lukevat lähinnä toistensa juttuja, niistä voi tulla toistensa kaltaisia ja liiaksi Suomen asioihin keskittyviä.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista katsoa Suomeen nähden, miten joidenkin muiden kriisimaiden lehdissä arvioitiin taantumien vaikutuksia ja valmistauduttiin sen torjuntaan. Toinen mahdollisuus olisi punnita tietyn lehden erilaisten juttutyyppeiden sisältöjä keskenään, koska esimerkiksi uutisjutuissa ääneen pääsevät eri henkilöt kuin pääkirjoitussivulla. Perspektiiviä saisi varmasti myös jonkin päivälehdessä ja talouden erikoislehden taantumakirjoittelun vertailemisesta. Lisäksi lehtien toimituksellista aineistoa voisi peilata mielipidekirjoituksiin tai nettikeskusteluihin ja analysoida, hyväksyikö kansa poliitikkojen ja talouseliitin taantumaan liittyvät selitykset ja tehtyjen päätösten perustelut.

## Lähteet

**Aslama, Minna ja Kivikuru, Ullamaija** 2002: Lamajulkisuuden raamit. Suomalainen mediamisema 1990-luvulla. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija toim.: Laman julkisivut. Media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä. Palmenia, Helsinki.

**Billig, Michael** 1987: Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology. Cambridge: Cambridge University Press.

**Chomsky, Noam**; Heino, Sami (suom.) 2003: Mediakontrolli. Propagandan mahtavat saavutukset. Sammakko, Turku.

**Fairclough, Norman** 1995: Media Discourse. Edward Arnold, Lontoo.

**Habermas, Jürgen**; Veikko Pietilä (suom.) 2004: Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Vastapaino, Tampere.

**Heikkinen, Vesa** 1999: Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

**Heinonen, Ari** 1996: Ihanteet ja arki – journalistien itsekritiikki. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Kivikuru, Ullamaija ja Ukkola, Merja: Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Lahti.

**Hirsto, Heidi** 2009: Markkinamyllerrys ja moraalitärkätys. Finanssikriisin esitystavat mediassa. Teoksessa Harju, Auli (toim.): Journalismikritiikin vuosikirja. Media & viestintä 1/2009. Tampereen yliopisto.

**Holmberg, Jukka** 2004: Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987–2003. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

**Hujanen, Taisto ja Luostarinen, Heikki** (toim.) 1990: Avauksia journalismikritiikkiin. Tiedotusopin laitos, C-sarja, 12/1990. Tampereen yliopisto.

**Hujanen, Taisto** 1990: Avauksia talousjournalismin kritiikkiin. Teoksessa Hujanen, Taisto ja Luostarinen, Heikki (toim.): Avauksia journalismikritiikkiin. Tiedotusopin laitos, C-sarja, 12/1990. Tampereen yliopisto.

**Huovila, Tapani** 2003: Tiedolla korkoa. Suomalaista talousjournalismia 1990-luvulla. Inforviestintä, Helsinki.

**Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero** 1999: Diskurssianalyysi liik-  
keessä. Vuorovaikutus, toimijuus ja kulttuuri empiirisen tutkimuksen haasteina. Vastapaino, Tampere.

- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi ja Suoninen, Eero** 1993: Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa** (toim.) 1998: Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot. Gaudeamus, Helsinki.
- Kantola, Anu** 2006: Covering Democracy: the political imaginary of Financial Times. Esitelmä Mediatutkimuspäivillä. Teoksessa Koikkalainen, Katja: Talousjournalismin tiennäyttäjät Venäjällä. Kansainväliset vaikutteet ja paikalliset erityispiirteet Kommersant- ja Vedomosti-sanomalehdissä. Media Studies. Tampere University Press.
- Kantola, Anu** 2002: Maailman tila ja Suomi. Gaudeamus, Helsinki.
- Kiander, Jaakko; Pekkarinen, Jukka; Vartia Pentti ja Ylä-Anttila, Pekka** 2005: Suomi maailmantaloudessa. Uuden ajan talouspolitiikkaa. Edita, Helsinki.
- Kiander, Jaakko ja Lönnqvist, Henrik** 2002: Hyvinvointivaltio ja talouskasvu. WSOY, Helsinki.
- Kiander, Jaakko** 2001: Laman opetukset. 1990-luvun talouskriisi. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Kivikuru, Ullamaija** (toim.) 2002: Laman julkisivut. Media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä. Palmenia, Helsinki.
- Korhonen, Johanna** 1998: Kyllä, herra pääjohtaja – ja muita talousjournalismin ilmentymiä. Teoksessa Kantola, Anu ja Mörä, Tuomo: Journalismia! Journalismia? WSOY, Porvoo.
- Krugman, Paul** 2009: Lama. Talouskriisin syyt, seuraukset ja korjauskeinot. HS kirjat, Helsinki.
- Krugman, Paul** 2008: The Accidental Theorist. W.W. Norton & Company, New York.
- Krugman, Paul** 1995: Development, Geography, and Economic Theory. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Kuutti, Heikki** 1995: Tutkiva journalismi: Journalistinen suuntaus ja suomalaisen journalismin tutkivuus. Atena, Jyväskylä.
- Lehtonen, Mikko** 1996: Merkitysten maailma. Vastapaino, Tampere.



**Luostarinen, Heikki ja Uskali, Turo** 2006: Suomalainen journalismi ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa Heiskala, Risto ja Luhtakallio, Eeva (toim.): Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Gaudeamus, Helsinki.

**Luostarinen, Heikki** 1994: Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Hanki ja Jää, Helsinki.

**Luostarinen, Heikki** 1990: Journalismikritiikin etenemissuuntia. Teoksessa Hujanen, Taisto ja Luostarinen, Heikki: Avauksia journalismikritiikkiin. Tiedotusopin laitos, C-sarja, 12/1990. Tampereen yliopisto.

**Majapuro, Marketta** 1998: Talousjournalismi – historiaa, teoriaa, käytäntöä. Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja.

**McQuail, Denis** 1994: Mass Communication Theory: An Introduction. 3. painos. Sage, Lontoo.

**Mikkonen, Antti** 1998: Rahavallan rakkikoirat. Tositarinoita talousjournalismista. WSOY, Helsinki.

**Pekkarinen, Jukka; Loikkanen, Heikki A. ja Vartia, Pentti** 2002: Kansantalou-temme: Rakenteet ja muutos. 3. painos. Taloustieto, Helsinki.

**Pekkarinen, Jukka ja Vartiainen, Juhana** 1993: Suomen talouspolitiikan pitkä linja. 2. Painos. WSOY, Porvoo.

**Pennanen, Risto ja Ristimäki Martti** 2003: Lähteet kertovat, toimittaja Palmu. Teoksessa Vehkalahti, Pertti (toim.): Journalismikritiikin vuosikirja. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.

**Perelman, Chaïm** 1996: Retoriikan valtakunta. Vastapaino, Tampere.

**Pietilä, Jyrki** 2008: Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehti-journalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000. Osa 2. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

**Puro, Jukka-Pekka** 2001: Uusi retoriikka ja mediatutkimus. Teoksessa Nieminen, Hannu ja Sihvonen, Jukka (toim.): Mediatutkimus. Näkökulmia ja kartoituksia. Turun yliopisto.

**Reunanen, Esa ja Simola, Anna** 2010: Kaikki toistaiseksi hyvin. Kansainvälinen finanssikriisi talousjournalismissa. Journalismin tutkimusyksikön julkaisuja, tiedotusopin laitos, Tampereen yliopisto.

**Reunanen, Esa ja Simola, Anna** 2010: Talouskriisi. Teoksessa Kyrölä, Katariina (toim.): Journalismikritiikin vuosikirja. Media ja viestintä 1/2010. Tampereen yliopisto.

**Summa, Hilikka** 1989: Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka. Tapaus asuntopolitiikka. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, Espoo.

**Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli** 2002: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

**Uskali, Turo** 2005: Talousjournalismin historia, rajat ja tulevaisuus. Teoksessa Ojala, Jari ja Uskali, Turo (toim.): Mediajättien aika. Uusia heikkoja signaaleja etsimässä. Inforviestintä, Jyväskylä.

**Vartiainen, Juhana** 1993: Suomen talouspolitiikan vaihtoehdot 1990-luvulla. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.): Kestävyyskoe. Kirjoituksia 1990-luvun Suomesta. Vastapaino, Tampere.

## **Sanomalehdet**

**Helsingin Sanomat 1** 2009: Onko veroalella elvytetty vai tehty rakennepolitiikka? 17.11.2009.

**Helsingin Sanomat 1** 2010: Kriisistä toiseen. 21.11.2010.

**Helsingin Sanomat 1** 2011: Onko talouskasvusta julkisen talouden vajeen pelastajaksi? 7.1.2011.

**Helsingin Sanomat 2** 2011: Puolueet yhtä mieltä hyvinvoinnin mittaamisen uudistamisesta. 1.2.2011.

## **Nettilehdet**

**Helsingin Sanomat 3** 2011: Helsingin Sanomien periaatelinja. Viitattu 18.2.2011.  
[hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Helsingin+Sanomien+periaatelinja/1135255805007](http://hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Helsingin+Sanomien+periaatelinja/1135255805007)

**Helsingin Sanomat 2** 2010: Mediatiedot. Viitattu 24.11.2010. [medianetti.helsinginsanomat.fi/mediatiedot/](http://medianetti.helsinginsanomat.fi/mediatiedot/)

**Helsingin Sanomat 2** 2009: Kataisen mukaan Suomi elvyttää paljon ja ajallaan. Viitattu 1.2.2011.

[hs.fi/politiikka/artikkeli/Kataisen+mukaan+Suomi+elvytt%C3%A4%C3%A4+paljon+ja+ajallaan/HS20091118SI1YO045yj](http://hs.fi/politiikka/artikkeli/Kataisen+mukaan+Suomi+elvytt%C3%A4%C3%A4+paljon+ja+ajallaan/HS20091118SI1YO045yj)

**Helsingin Sanomat 3** 2009: Asiantuntijat runttaavat hallituksen veroelvytyslinjan. Viitattu 2.2.2011.

[hs.fi/politiikka/artikkeli/Asiantuntijat+runttaavat+hallituksen+veroelvytyslinjan+/1135250782096](http://hs.fi/politiikka/artikkeli/Asiantuntijat+runttaavat+hallituksen+veroelvytyslinjan+/1135250782096)

**Helsingin Sanomat 4** 2009: Katainen vastaa arvosteluun: Veroale puree lamaan heti samana päivänä. Viitattu 2.2.2011.

[hs.fi/politiikka/artikkeli/Katainen+vastaa+arvosteluun+Veroale+puree+lamaan+heti+samana+p%C3%A4iv%C3%A4n%C3%A4/1135250781920](http://hs.fi/politiikka/artikkeli/Katainen+vastaa+arvosteluun+Veroale+puree+lamaan+heti+samana+p%C3%A4iv%C3%A4n%C3%A4/1135250781920)

**Kauppalehti** 2010: Mediaopas. Viitattu 24.11.2010.

[media.kauppalehti.fi/mediaopas/tutkimukset.shtml](http://media.kauppalehti.fi/mediaopas/tutkimukset.shtml)

## Muut nettilähteet

**Elinkeinoelämän keskusliitto** 2011: Talousnäkymät, tietoa Suomen taloudesta, ulkomaankauppa. Viitattu 19.1.2011.

[ek.fi/www/fi/talous/tietoa\\_Suomen\\_taloudesta/tavaravienninrakenne.php](http://ek.fi/www/fi/talous/tietoa_Suomen_taloudesta/tavaravienninrakenne.php)

**Johdatus viestintätieteisiin** 2010: Viestinnän tutkimuksen oppihistoriaa:

Retoriikka. Viitattu 15.11.2010. [uta.fi/viesverk/johdviest/tutkhistoria/retoriikka.html](http://uta.fi/viesverk/johdviest/tutkhistoria/retoriikka.html)

**Johdatus viestintätieteisiin** 2010: Merkitykset ja kulttuuri: Retorinen näkökulma viestintään.

Viitattu 15.11.2010. [uta.fi/viesverk/johdviest/merkkulttuuri/retorinen.html](http://uta.fi/viesverk/johdviest/merkkulttuuri/retorinen.html)

**Niinistö, Sauli** 2009: Ei retoriikkaa talouspolitiikan uutisointiin. Journalismikritiikin seminaarin blogi. Viitattu 15.11.2009.

<http://journalismikritiikki2009.wordpress.com/2009/11/13/niinisto-retoriikkaa-ei-pitaisi-kayttaa-talouspolitiikan-uutisoinnissa/>

**Tilastokeskus** 2010: Bruttokansantuote supistui 7,8 prosenttia vuonna 2009.

Viitattu 22.11.2010. [stat.fi/ajk/tiedotteet/2010/tiedote\\_003\\_2010-03-01.html](http://stat.fi/ajk/tiedotteet/2010/tiedote_003_2010-03-01.html)

**Tilastokeskus** 2011: Suomi on säästänyt pohjalta pohataksi. Viitattu 17.1.2011.

[stat.fi/artikkelit/2008/art\\_2008-11-12\\_001.html?s=0#1](http://stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-11-12_001.html?s=0#1)

**Tilastokeskus** 2011: Viennin romahdus ei lupaa hyvää. Viitattu 20.1.2011.

[stat.fi/artikkelit/2009/art\\_2009-06-01\\_001.html?s=0](http://stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-06-01_001.html?s=0)

**Valtiovarainministeriö** 2010: Julkinen talous tienhaarassa: Finanssipolitiikan suunta 2010-luvulla. Valtiovarainministeriön julkaisuja, taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset 8/2010. Viitattu 19.11.2010.

[vm.fi/vm/fi/04\\_julkaisut\\_ja\\_asiakirjat/01\\_julkaisut/02\\_taloudelliset\\_katsaukset/20100129Julkin/Julkinen\\_talous\\_tienhaarassa\\_NETTI.pdf](http://vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20100129Julkin/Julkinen_talous_tienhaarassa_NETTI.pdf)

**Valtiovarainministeriö** 2009: Taloudellinen tilanne ja julkisen talouden haasteet. Valtiovarainministeri Jyrki Kataisen tiedotustilaisuus 23.1.2009.

Viitattu 23.2.2011.

[vm.fi/vm/fi/03\\_tiedotteet\\_ja\\_puheet/01\\_tiedotteet/20090123Kokona/230109\\_VMI\\_Katainen\\_talousnaekymaet\\_%5BVain\\_luku%5D.pdf](http://vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20090123Kokona/230109_VMI_Katainen_talousnaekymaet_%5BVain_luku%5D.pdf)

**Valtiovarainministeriö** 2008: Talouspolitiikan strategia 2008: Kuntatalouden haasteet. Valtiovarainministeriön julkaisuja, taloudelliset ja talouspoliittiset katsaukset 22/2008. Viitattu 19.11.2010.

[vm.fi/vm/fi/04\\_julkaisut\\_ja\\_asiakirjat/01\\_julkaisut/02\\_taloudelliset\\_katsaukset/20080527Talous/NETTI\\_Talouspolitiikan\\_strategia\\_2008.\\_PAINOVERSIO.pdf](http://vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/02_taloudelliset_katsaukset/20080527Talous/NETTI_Talouspolitiikan_strategia_2008._PAINOVERSIO.pdf)

**Valtiovarainministeriö** 2008: Valtiontalouden kehyykset vuosille 2009-2012.

Viitattu 19.11.2010.

[vm.fi/vm/fi/04\\_julkaisut\\_ja\\_asiakirjat/03\\_muut\\_asiakirjat/20080313Valtio/kehyspatos\\_2009-2012.pdf](http://vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/20080313Valtio/kehyspatos_2009-2012.pdf)

**Valtiovarainministeriö 2** 2008: Kataisen toinen talousarvioehdotus: painopisteinä osaaminen, välittäminen ja kannustaminen. Tiedote 117/2008.

Viitattu 18.2.2011.

[vm.fi/vm/fi/03\\_tiedotteet\\_ja\\_puheet/01\\_tiedotteet/20080730Valtio/name.jsp](http://vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20080730Valtio/name.jsp)

**Valtiovarainministeriö 3** 2008: VM:n ehdotus kolmanneksi lisätalousarvioksi julkaistu: energiatukeen ja -avustuksiin lisäpanostusta. Tiedote 151/2008.

Viitattu 18.2.2011.

[vm.fi/vm/fi/03\\_tiedotteet\\_ja\\_puheet/01\\_tiedotteet/20081001VMnehd/name.jsp](http://vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20081001VMnehd/name.jsp)

**Valtiovarainministeriö 4** 2008: Hallitus jatkaa talouden elvyttämistä. Tiedote 189/2008. Viitattu 18.2.2011.

[vm.fi/vm/fi/03\\_tiedotteet\\_ja\\_puheet/01\\_tiedotteet/20081118Hallit/name.jsp](http://vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20081118Hallit/name.jsp)

**Valtiovarainministeriö 5** 2008: Budjetti- ja lisäbudjettiesityksiin sisältyviä elvyttäviä toimia. Viitattu 18.2.2011.

[vm.fi/vm/fi/03\\_tiedotteet\\_ja\\_puheet/01\\_tiedotteet/20081118Hallit/281108\\_elvytys.pdf](http://vm.fi/vm/fi/03_tiedotteet_ja_puheet/01_tiedotteet/20081118Hallit/281108_elvytys.pdf)

## Liite 1

Taantuman merkittävimmät käänneet Suomessa ja maailmalla 2007–2008.

### Aika

Heinäkuu 2007

### Tapahtuma

**Luottoluokittaja** *Standard & Poor'sin* tarkkailu-  
listalle yli 600 subprime-asuntoluottojen varaan  
rakennettua arvopaperia.

**USA:n** keskuspankin *Fedin* mukaan subprime-  
kriisi voi maksaa sata miljardia dollaria.

Elokuu 2007

**Ranskalainen** investointipankki *BNP Paribas*  
sulkee rahastonsa, koska varoja ei voi arvioida  
markkinoiden likviditeetin kadottua täydellisesti.

**Pankkien** epäluottamus toisiaan kohtaan kas-  
vaa. Luoton hinta nousee. Rahoitusmaailma  
havahtuu tosissaan tilanteen vakavuuteen.

**Euroalueen** keskuspankki *EKP* pumpppaa  
markkinoille 95 miljardia euroa rahamarkkinoi-  
den likviditeetin kohentamiseen.

Syyskuu 2007

**Fed** alentaa markkinakorkojen tasoon vaikutta-  
vaa ohjaukorkoaan ensimmäisen kerran nel-  
jään vuoteen, 5,25 prosentista 4,75 prosenttiin.

Lokakuu 2007

**Sveitsiläiset** pankit *UBS* ja *Credit Suisse* sekä  
yhdysvaltalainen *Citigroup* ilmoittavat miljardien  
eurojen tappioista subprime-markkinoilla.

Joulukuu 2007

**EKP** sekä USA:n, Britannian, Kanadan ja  
Sveitsin keskuspankit myöntävät yhteistuumin  
pankkiluottoja yli sata miljardia dollaria.

Tammikuu 2008

**Osakekurssit** putoavat jyrkimmin sitten  
syyskuun yhdennentoista 2001. USA:n 145 mil-  
jardin dollarin elvytyspaketin ei uskota vakaut-  
tavan tilannetta.

Tammi–maaliskuu 2008

**Fed** alentaa ohjaukorkoaan eniten 25 vuoteen.

Helmikuu 2008

**Suomen** BKT:n kasvu hidastuu huomattavasti.  
**Seitsemän** rikkaimman maan G7-ryhmä arvioi  
USA:n subprime-markkinoiden romahduksen  
tappioiden nousevan 400 miljardiin dollariin.

Huhtikuu 2008

**Kansainvälinen** valuuttarahasto *IMF* laskee  
luottokriisin tappioiksi jopa 1 000 miljardia dolla-  
ria – yritysten riskinarvioinnit ovat menneet  
metsään.

Heinä–syyskuu 2008

**Suomen** BKT laskee 0,3 prosenttia edellisvuo-  
desta.

Syyskuu 2008

**Yhdysvallat** ottaa asuntoluottojätit *Freddie*  
*Macin* ja *Fannie Maen* haltuunsa.

**Yhdysvaltain** neljänneksi suurin investointi-  
pankki *Lehman Brothers* velkasaneeraukseen.

## Lokakuu 2008

**Bank of America** ostaa suuren investointipankin *Merrill Lynchin* 50 miljardilla dollarilla.

**Paniikki** valtaa markkinat, ja osakekurssit pu-  
toavat kaikkialla maailmassa.

**USA** pelastaa maan suurimman vakuutusyhtiön  
*American International Groupin* ja saa 85 mil-  
jardin dollarin lainalla yhtiön osake-  
enemmistön.

**Yhdysvaltain** kongressin edustajainhuone  
hyväksyy uusitun roskalainain, kun senaatti  
on lisännyt siihen 100 miljardia dollaria veron-  
kevennyksiä.

**Islannin** suurin pankki *Kaupthing* ja toiseksi  
suurin pankki *Landsbanki* otetaan valtion hal-  
tuun.

**Britannia** kansallistaa osittain suurpankit *Royal  
Bank of Scotlandin*, *Lloyds TBS:n* ja *HBOS:n* si-  
joittamalla niihin yhteensä 37 miljardia puntaa.

**Saksa** julkistaa 400 miljardin ja Ranska 320  
miljardin euron ohjelman pankkien tukemiseksi.

**Yhdysvallat** sijoittaa 250 miljardia dollaria  
pankkien osakkeisiin pelastaakseen pankit. Ra-  
hat otetaan 700 miljardin dollarin roskalainapa-  
ketista.

## Loka–joulukuu 2008

**Suomen** BKT laskee 1,3 prosenttia edellisvuode-  
sta, Suomi on taantumassa.

## Marraskuu 2008

**Englannin** keskuspankki alentaa korkoaan 1,5  
prosenttia, eniten sitten vuoden 1954.

**EU** ilmoittaa euroalueen olevan taantumassa.

**IMF** antaa 2,1 miljardin dollarin luoton Islannille.  
Päätöksen jälkeen Suomi, Ruotsi, Norja ja  
Tanska lainaavat Islannille 2,5 miljardia dollaria.

**Fed** tukee luottoja 600 miljardin dollarin paketil-  
la ja sijoittaa Citigroupiin kaksikymmentä

**USA** takaa yli 300 miljardilla Citigroupin lainoja.

**EU-komissio** esittelee 200 miljardin euron elvy-  
tyspaketin. Jäsenmaat maksavat siitä valta-  
osan.

## Joulukuu 2008

**National Bureau of Economic Research**  
ilmoittaa USA:n olleen taantumassa jo joulu-  
kuusta 2007.

**Fedin** ohjauskorko on lähellä nolaa.

**Pörssikurssit** ovat vuodessa pudonneet Lon-  
toossa keskimäärin 30, Frankfurtissa 40, Parii-  
sissa yli 40 ja Helsingissä reilut 50 prosenttia.